

ΣΗΜΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΠΑΤΡΙΣ - ΚΗΤΡΑ

ΠΑΓΚΥΠΡΙΟΝ
ΓΥΜΝΑΣΙΟΝ

μαθητική εστία

εκφραστικό όργανο
μαθητών και μαθητριών
του Παγκυπρίου Γυμνασίου

εστία μαθητική

Εκφραστικό όργανο
των μαθητών και μαθητριών
του Παγκυπρίου Γυμνασίου

ΣΧΟΛΙΚΗ ΧΡΟΝΙΑ

2020 -2021

ΑΡΙΘΜΟΣ ΤΕΥΧΟΥΣ

100 - ΙΟΥΝΙΟΣ 2021

Υπεύθυνος Ιδιοκτήτης:

Λοΐζος Σέπος, Διευθυντής

Γενική ευθύνη έκδοσης:

Ελένη Αδάμου, Β.Δ., Φιλόλογος
Στέλλα Λάντσια, Β.Δ., Καθηγήτρια Τέχνης

Επιμέλεια ύλης:

Κυριακή Βιλάνου, Φιλόλογος

Γλωσσική επιμέλεια
και διόρθωση κειμένων:

Ελένη Αδάμου, Β.Δ., Φιλόλογος
Κυριακή Βιλάνου, Φιλόλογος
Ιωάννα Χρυσάφη, Φιλόλογος

Υπεύθυνη εξωφύλλου:

Στέλλα Λάντσια, Β.Δ., Καθηγήτρια Τέχνης

Φωτογραφικό υλικό:

Χάρης Ζεβλάρης, Καθηγητής Φωτογραφίας
Έλενα Παΐσιου, Καθηγήτρια Φωτογραφίας

Καλλιτεχνική επιμέλεια:

Monogramme designs

Τα έξοδα της έκδοσης ανέλαβε

ο Σύνδεσμος Γονέων και Κηδεμόνων του Παγκυπρίου Γυμνασίου

περιεχόμενα

Προλεγόμενα	4
Χαιρετισμός Διευθυντή	6
Χαιρετισμός του Προέδρου του Συνδέσμου Γονέων και Κηδεμόνων	8
Το 1821, στο Παγκύπριο Γυμνάσιο	10
Η Άλωση της Πόλης	16
Παιδομάζωμα	32
Νεοελληνικός Διαφωτισμός	40
Τα όπλα των Ελλήνων στην Επανάσταση	48
Ηρωικές μορφές	54
Τα οικονομικά του Αγώνα	70
Φιλελληνισμός	75
Διαγωνισμός Μαθητικού Δοκιμίου Ελληνικής Πρεσβείας 2020 - 2021	86
Το Παγκύπριο Γυμνάσιο τιμά την Ελληνική Επανάσταση	90
Εικαστικές Δημιουργίες	94
Το αλφαβητάρι της Επανάστασης	98
Επιλογικά	106
Κατάλογος ονομάτων των μαθητριών και μαθητών του Σχολείου	108

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ

Η Επιτροπή Εκδόσεων του Παγκυπρίου Γυμνασίου αποφάσισε να αφιερώσει τη φετινή έκδοση του περιοδικού του Σχολείου μας, «Μαθητική Εστία», στην επέτειο των 200 χρόνων από την ένδοξη Εθνική Παλιγγενεσία, συμβάλλοντας έτσι στους πανελλήνιους εορτασμούς για την Επανάσταση και ενισχύοντας την -απαραίτητη στους δύσκολους καιρούς μας- ιστορική μνήμη και εθνική συνείδηση. Επιλέξαμε να αφιερώσουμε αυτό το τεύχος στους συγγραφείς του βιβλίου της λευτεριάς μας, τους επώνυμους και ανώνυμους ήρωες του Αγώνα. 200 χρόνια μετά την ευλογημένη ώρα της Επανάστασης του 1821,

έχουμε έθνος και ιστορικά ορόσημα – πυξίδες, για να πορευόμαστε με ασφάλεια και να ανταποκρινόμαστε στις προκλήσεις των καιρών.

Το 1821 είμαστε εμείς, οί Έλληνες που κατοικούμε την οικουμένη ολάκερη μετέχοντας σε κάτι Μεγάλο, ενίοτε αόρατο κι υπόγειο που μας διαφεύγει κι άλλοτε φανερωμένο, εκπεφρασμένο, αναβλύζων από ένα κομμάτι του «είναι» μας που δεν ξέραμε πως υπάρχει, μα που το βλέπουμε να ορθώνεται και να γιγαντώνεται όταν μας ζώνουν τα δύσκολα, για να μας επανατοποθετήσει στη βάση μας και να μας προσδέσει στο συλλογικό

«εγώ», αυτό το υπόγειο και μαγικό νήμα που μας κρατάει δεμένους με την ψυχή της Ελλάδας.

Η Κύπρος, η Λευκωσία, η Πλατεία Αρχιεπισκοπής, το Παγκύπριο Γυμνάσιο, είναι ο μικρός μας κύκλος· ο κύκλος που κλείνει σε μια θηλιά γύρω από τον λαιμό του Εθνομάρτυρα Κυπριανού. Είναι η 9η Ιουλίου 1821, μια φρικτή και συνάμα όμορφη μέρα. Είναι η μέρα που η Ρωμιοσύνη στην Κύπρο συγχρόνισε την ανάσα της με τους όπου γης Έλληνες και πότισε τη γη μας -αυτήν που πατούμε καθημερινά στο ιστορικό

μας Σχολείο- για να φυτρώσει το δέντρο της λευτεριάς μας. Κι είναι ο κύκλος ο μεγάλος, αυτός που ανοίγει για να περιλάβει τον κόσμο, από τις υπόγειες κρύπτες που σκέπαζαν το γαλάζιο μας όνειρο μέχρι τα πέρατα της οικουμένης.

Οικουμένη· μια όμορφη, ελληνική λέξη που δηλώνει τον κόσμο που κατοικείται.

Κόσμος· άλλη μια ελληνική λέξη - κόσμημα.

Είναι η οικουμένη κόσμος, αν κατοικείται από ελεύθερους ανθρώπους.

Καλή λευτεριά στα μικρά και τα μεγάλα.

Χαιρετισμός του Διευθυντή του Παγκυπρίου Γυμνασίου κ. Λοΐζου Σέπου

Χαιρετίζω με ικανοποίηση την έκδοση του 100ού τεύχους του εκφραστικού οργάνου των μαθητριών και μαθητών του Παγκυπρίου Γυμνασίου, της Μαθητικής Εστίας, η οποία φέτος -υπακούοντας στις απαιτήσεις των καιρών- είναι ηλεκτρονική και θα διατεθεί στους μαθητές του Σχολείου σε μορφή USB (ενιαίου σειριακού διαύλου).

Είναι δε ιδιαίτερη η χαρά μου που η παρούσα έκδοση έχει αφιερωθεί εξ ολοκλήρου στα διακόσια (200) χρόνια από την Ελληνική Επανάσταση, που με λαμπρότητα τιμήθηκε ανά την υφήλιο ως ένα κορυφαίο γεγονός, που επηρέασε την ιστορική πορεία όχι μόνο ημών των Ελλήνων αλλά και των υπόλοιπων ευρωπαϊκών λαών, που εμπνεύστηκαν και ενθαρρύνθηκαν από την Εθνική μας Παλιγγενεσία, για να διεξάγουν ανάλογους αγώνες διεκδίκησης των δικαίων τους.

Η φετινή ακαδημαϊκή χρονιά υπήρξε ιδιαίτερη και για έναν άλλο λόγο: η πανδημία του κορωνοϊού, που έπληξε τον πλανήτη και την Κύπρο, αναπόφευκτα επηρέασε τη λειτουργία των σχολικών μονάδων, που κατά διαστήματα διέκοψαν τη λειτουργία τους και συνέχισαν την εκπαίδευση εξ αποστάσεως, με τηλεδιασκέψεις. Αυτό, σε συνδυασμό με τα μέτρα κοινωνικής αποστασιοποίησης και τα άλλα υγειονομικά πρωτόκολλα που εφαρμόστηκαν, είχε ως αποτέλεσμα τη ματαίωση πολλών εκδηλώσεων και δράσεων, που εμπλουτίζουν τον σχολικό χώρο και χρόνο και οι οποίες μας έλειψαν. Παρ' όλ' αυτά -και τηρουμένων των αναλογιών- το Παγκύπριον Γυμνάσιον λειτούργησε ομαλά, προσφέροντας

στους μαθητές και τις μαθήτριες υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης αλλά και προστασίας και είμαστε επομένως σε θέση να κλείνουμε αυτή τη χρονιά θεωρώντας ότι το πρόσημο είναι θετικό.

Την επόμενη ακαδημαϊκή χρονιά, το ιστορικό μας Σχολείο κάνει μια νέα αρχή, αφού με απόφαση του Υπουργικού Συμβουλίου ημερομηνίας 31ης Μαρτίου 2021, «το Παγκύπριο Γυμνάσιο Λευκωσίας αναβαθμίζεται από τη σχολική χρονιά 2021 - 2022 σε Εξατάξιο Σχολείο Μέσης Γενικής Εκπαίδευσης, το οποίο θα περιλαμβάνει τόσο Λυκειακό όσο και Γυμνασιακό κύκλο μαθημάτων (μόνο Α΄ Γυμνασίου για τη σχολική χρονιά 2021 – 2022) και θα λειτουργεί ως σχολείο χωρίς εκπαιδευτική περιφέρεια».

Αξίζει δε να σημειωθεί ότι, σε συνάρτηση με τα προαναφερθέντα, υπάρχει ειλημμένη απόφαση να εφαρμοστούν στο Σχολείο -ήδη από τον προσεχή Σεπτέμβριο- τα εξής νεωτερικά και βελτιωτικά εκπαιδευτικά προγράμματα:

- η εισαγωγή δύο ξένων γλωσσών, με επέκταση της διδασκαλίας της γαλλικής γλώσσας, όπως είναι η κατεύθυνση που δίνει η Ε.Ε. (το πρόγραμμα θα είναι πιλοτικό, με προοπτική να εφαρμοστεί από τη μεθεπόμενη χρονιά σε όλα τα Λύκεια και Τεχνικές Σχολές),
- η εφαρμογή της μεθοδολογίας και της διαθεματικής προσέγγισης στις Επιστήμες, την Τεχνολογία, τη Μηχανική και τα Μαθηματικά – STEM (Science, Technology, Engineering and Mathematics) και
- η πιλοτική λειτουργία ολόημερου Γυμνασίου, με ενισχυμένη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας και πολιτισμού και υπηρεσίες μαθητικής μέριμνας και ψυχολογικής και κοινωνικής στήριξης.

Παράλληλα, έχει τροchioδρομηθεί η δημιουργία Κέντρου Κλασικών Σπουδών και Ελληνικών Γραμμάτων, ενώ μια επιπλέον δράση προγραμματίζεται προς την κατεύθυνση του ψηφιακού μετασχηματισμού των σχολικών μονάδων με την ενίσχυση του ψηφιακού πλαισίου δεξιοτήτων του 21ου αιώνα, όπως ορίζεται από την Ευρωπαϊκή Ένωση και σύμφωνα με τις προτάσεις του ΥΠΠΑΝ, στο πλαίσιο του Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας.

Εύχομαι να είμαστε γεροί και ακμαίοι, ώστε να υλοποιήσουμε τους σχεδιασμούς αυτούς που θα τοποθετήσουν το ιστορικό Παγκύπριον Γυμνάσιον ξανά στο κέντρο των εκπαιδευτικών πραγμάτων του τόπου και θα το μετατρέψουν σε ένα σύγχρονο, ανταγωνιστικό Σχολείο, στο οποίο θα παρέχεται και γνώση και παιδεία.

Λοΐζος Σέπος,

Διευθυντής Παγκυπρίου Γυμνασίου

**Χαιρετισμός
Προέδρου Συνδέσμου
Γονέων & Κηδεμόνων
Παγκυπρίου Γυμνασίου
στο Περιοδικό «Μαθητική Εστία»
της σχολικής χρονιάς 2020-2021**

Είμαι με ιδιαίτερη χαρά και ευχαρίστηση που χαιρετίζω την έκδοση του Περιοδικού «Μαθητική Εστία», του βήματος έκφρασης των μαθητών και μαθητριών του Παγκυπρίου Γυμνασίου, που αποτελεί καταγραφή των δραστηριοτήτων που επιτέλεσαν στη σχολική κοινότητά μας τη χρονιά 2020-2021.

Η φετινή σχολική χρονιά, η δεύτερη στην εποχή της πανδημίας του κορωνοϊού, έχει φθάσει αισίως στο τέλος της, μέσα από πρωτόγνωρες δυσκολίες για την κοινωνία μας. Όπως όλοι οι θεσμοί και αξίες έχουν δοκιμαστεί, έτσι και η Παιδεία του τόπου μας. Μαθητές και εκπαιδευτικοί κλήθηκαν να λειτουργήσουν σε ιδιαίτερες συνθήκες και με τηλεκπαίδευση για κάλυψη της διδασκτέας ύλης και για προετοιμασία για τις απολυτήριες εξετάσεις και τις Παγκύπριες εξετάσεις εισδοχής σε Ανώτερα και Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα της Κύπρου και του εξωτερικού.

Μέσα σε αυτή τη δύσκολη περίοδο, είχαμε συνέχιση των έργων αναδόμησης του Σχολείου μας, τα οποία βρίσκονται στην τελευταία φάση και αναμένεται παράδοση του έργου με την έναρξη της νέας σχολικής χρονιάς.

Είχαμε, επίσης, σειρά εκδηλώσεων και πολυθεματικών σχολικών δράσεων. Χαρακτηριστικά, αναφέρω την εκδήλωση αποκαλυπτηρίων του μνημείου στην είσοδο της Σεβερείου Βιβλιοθήκης στην αρχή της σχολικής χρονιάς, η οποία διεξήχθη σε κλίμα εθνικής συγκίνησης, στην παρουσία βετεράνων αγωνιστών του απελευθερωτικού αγώνα 1955-59. Επίσης, τις εθνικές επετείους της 1ης Απριλίου και 25ης Μαρτίου, που συνεορτάστηκαν με ιδιαίτερη λαμπρότητα, μέσα στα πλαίσια των εορτασμών για τα διακόσια χρόνια από την Ελληνική Επανάσταση και την ανεξαρτησία του Ελληνικού Κράτους.

Ο Σύνδεσμος Γονέων και η Διεύθυνση του Σχολείου συνεργάστηκαν αρμονικά για την επίλυση των ποικίλων προβλημάτων που προέκυπταν λόγω των περιοριστικών μέτρων και των διαταγμάτων. Σκοπός, πάντα, η διασφάλιση και διευκόλυνση της ομαλής λειτουργίας του σχολείου μας και η παροχή στήριξης στους μαθητές και τις οικογένειές τους.

Ένα μεγάλο ευχαριστώ προς τη Διεύθυνση και τους καθηγητές του σχολείου για τις άοκνες τους προσπάθειες να διατηρήσουν τη ροή μάθησης στα παιδιά μας και προς τα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου του Συνδέσμου Γονέων για την ανιδιοτελή τους συμπαράσταση.

Στους τελειόφοιτους μαθητές μας εύχομαι καλή δύναμη στις νέες προκλήσεις που ανοίγονται μπροστά τους και τους προτρέπω να επικεντρωθούν στους στόχους που έχουν θέσει, έτσι ώστε να εκπληρώσουν τις φιλοδοξίες και τα όνειρά τους.

Με ευχαρίστηση και ευγνωμοσύνη προς τους συντελεστές της φετεινής έκδοσης του περιοδικού «Μαθητική Εστία», εύχομαι σε όλους υγεία και καλή πρόοδο.

Άριστος Λουκαΐδης,

Πρόεδρος Συνδέσμου Γονέων
Παγκυπρίου Γυμνασίου 2020 - 2021

Το 1821, στο Παγκύπριο Γυμνάσιο...

Κύπρος, 1571 μ.Χ. Νέοι αφέντες στη θέση των παλιών. Καινούριες περιπέτειες. Άλλα ήθη στη ζωή του τόπου, φερσίματα ανατολίτικα, ένας άλλος Θεός.

Τουρκοκρατία. Πολλοί είναι οι Έλληνες που εγκαταλείπουν το νησί (αστοί – έμποροι), συνήθως με προορισμό τη Βενετία, για να κάνουν μια νέα αρχή. Τα πράγματα κυλούν αργά, μονότονα. Ενίοτε δυσκολεύουν πλιότερο, καθίστανται δυσβάσταχτα: σιτοδεία, βαριές φορολογίες, εκμετάλλευση, άδικη μεταχείριση από διοικητές τυχодиώκτες και άρπαγες. Οικονομική εξαθλίωση και, αναπότρεπτα, μια σχεδόν καθολική αμορφωσιά. Ένας αγώνας επιβίωσης και μια στάση αναμονής που σπάνια μόνο ξεφεύγει από τον αναστεναγμό και γίνεται αγανάκτηση, στάση, μικρο-

εξέγερση, απαίτηση. Ένας λαός εκπαιδεύεται να υπομένει, να καταπίνει το άδικο, να κοιτά κατά τον ουρανό, να σφίγγει τη γροθιά και να την κρατά κολλημένη επάνω του. Άνθρωποι γεννιούνται και πεθαίνουν σκλάβοι.

1812 μ.Χ. 1η Ιανουαρίου. Μια αλλιώτικη μέρα: ο θεμέλιος λίθος της παιδείας -και συνεπακόλουθα του φωτισμού- του νησιού. Ο Αρχιεπίσκοπος Κυπριανός, με ιδρυτική πράξη που σώζεται ολόκληρη με την ιδιόχειρη υπογραφή του, ιδρύει Ελληνική Σχολή, αφιερωμένη στην Αγία Τριάδα, στον χώρο που δώρισε στην Αρχιεπισκοπή λίγα χρόνια νωρίτερα ο μοναχός Ιωαννίκιος «εις το είναι και ονομάζεσθαι ταύτην... Σχολείον κοινόν των Ελληνικών μαθημάτων...». Έτσι, πάνω από τον υπόγειο καμαροσκεπή θάλαμο (τη σημερινή κρύπτη του

Σχολείου)¹ που κατασκευάστηκε ως οйнаποθήκη φράγκικου μοναστηριού που λειτουργούσε στον ιστορικό αυτό χώρο της Λευκωσίας, οι νέοι της Κύπρου γίνονται μύστες του αιώνιου φωτός των ελληνικών γραμμάτων «όπου στολίζουν τον ανθρώπινον νουν». Αυτή η Ελληνική Σχολή μετεξελίσσεται, το 1893, σε εξατάξιο Γυμνάσιο και το 1896 παίρνει το όνομα Παγκύπριον Γυμνάσιον.

Την ίδια ακριβώς περίοδο, το γαλανόλευκο νήμα αρχίζει να ξετυλίγεται και -από χέρι σε χέρι περνώντας- δημιουργεί το υφαντό της λευτεριάς μας, με βελονιές που ξεκινούν από το Ιάσιο, κατεβαίνουν στη Ρούμελη και πυκνώνουν στον Μοριά, για να φτάσουν στην Κύπρο και τη Λευκωσία

παραμονές της Επανάστασης: κατεβαίνουν στο νησί μας για επαφές με τοπικούς παράγοντες και ιδιαίτερα με τον Αρχιεπίσκοπο Κυπριανό, παλιό γνώριμο του Αλέξανδρου Υψηλάντη από την εποχή της κοινής τους παρουσίας στο Ιάσιο, διαπρεπή μέλη της Φιλικής Εταιρείας «...ους ο Αρχιεπίσκοπος Κυπριανός φοβηθείς να ξενίσουν τη Αρχιεπισκοπή μήποτε λάβωσι περί αυτών υπονοίας, εξένισεν εν τινι δωματίω της παρακειμένης Ελληνικής σχολής» (Γεώργιος Ι. Κηπιάδης, *Απομνημονεύματα τών κατά τό 1821 έν τή Νήσω Κύπρω τραγικών σκηνών*). Έκτοτε, αυτό το δωμάτιο φιλοξενίας είναι γνωστό ως «Κρύπτη των Φιλικών» και αποτελεί εθνικό μνημείο και τον ιερότερο χώρο του Παγκυπρίου Γυμνασίου.

¹ Φέτος, κατά τη διάρκεια των συνεχιζόμενων εργασιών αναστήλωσης στο Παγκύπριον Γυμνάσιον -και ακριβώς με τη συμπλήρωση 200 χρόνων από την έναρξη της Ελληνικής Επανάστασης του 1821- αποκαλύφθηκε ένας ακόμα υπόγειος χώρος, γειτνιάζων με την καμαροσκεπή κρύπτη που αποτελούσε χώρο μυστικών συναντήσεων και των Φιλικών με τον Αρχιεπίσκοπο Κυπριανό. Οι εργασίες θα προχωρήσουν προς την κατεύθυνση της αποκατάστασης της αίθουσας, ώστε να γίνει ορατή και επισκέψιμη.

Επικοινωνία των Φιλικών με τον Εθνομάρτυρα Αρχιεπίσκοπο Κύπρου Κυπριανό

Ο Αντώνιος Πελοπίδας, «απόστολος» των Φιλικών, κάνει στάση στην Κύπρο κατ' εντολή του Υψηλάντη, για να διαμηνύσει στον Αρχιεπίσκοπο Κυπριανό πως πλησιάζει η ευλογημένη ώρα της έναρξης της Επανάστασης. Ακολουθεί απόσπασμα της σχετικής επιστολής του Υψηλάντη στον Πελοπίδα:

[...] Ἐπιστρέφοντες δέ ἐκεῖθεν περνᾶτε διά τῆς Κύπρου, ὅπου ἐγχειρίζοντες τό γράμμα πρὸς τόν Ἀρχιερέα, τόν παρακινεῖτε νά συνεισφέρει τά τῆς ὑποσχέσεώς του, τά ὅποια παραλαμβάνοντες ἀποπλέετε πάραυτα ἢ μόνος ἢ καί μετά τινος ἀνθρώπου τοῦ Ἀρχιερέως διά τήν Παλαιάν Πάτραν τῆς Πελοποννήσου [...]

Ὁ ζῆλος καί ἡ προθυμία σας μέ βεβαιώνουσιν, ὅτι τά ἔργα σας θέλουσιν εἶσθαι ἀνώτερα τῶν ἐλπίδων μου, διά τοῦτο δέν σᾶς παροτρύνω περισσότερο, ἀλλά σᾶς ἀσπάζομαι φιλικῶς καί μένω ὅλος εὐνοῦς ἀδελφός σας.

Αλέξανδρος Ὑψηλάντης

Σχετικά με την αποστολή του Πελοπίδα στην Κύπρο είχε ενημερωθεί έγκαιρα από τα πλέον επίσημα χείλη ο Αρχιεπίσκοπος Κυπριανός. Συγκεκριμένα, σε επιστολή του, ημερομηνίας 8 Οκτωβρίου 1820, ο Υψηλάντης ζητούσε τη χρηματική συνεισφορά που είχε υποσχεθεί ο Αρχιεπίσκοπος και άλλοι πρόκριτοι του νησιού για τη στήριξη του Αγώνα, με τη συνθηματική φράση «η έναρξις του Σχολείου εγγίζει» (με τη λέξη «Σχολείο» υπονοείται η Ελληνική Επανάσταση).

Μακαριώτατε καί φιλογενέστατε Δέσποτα,

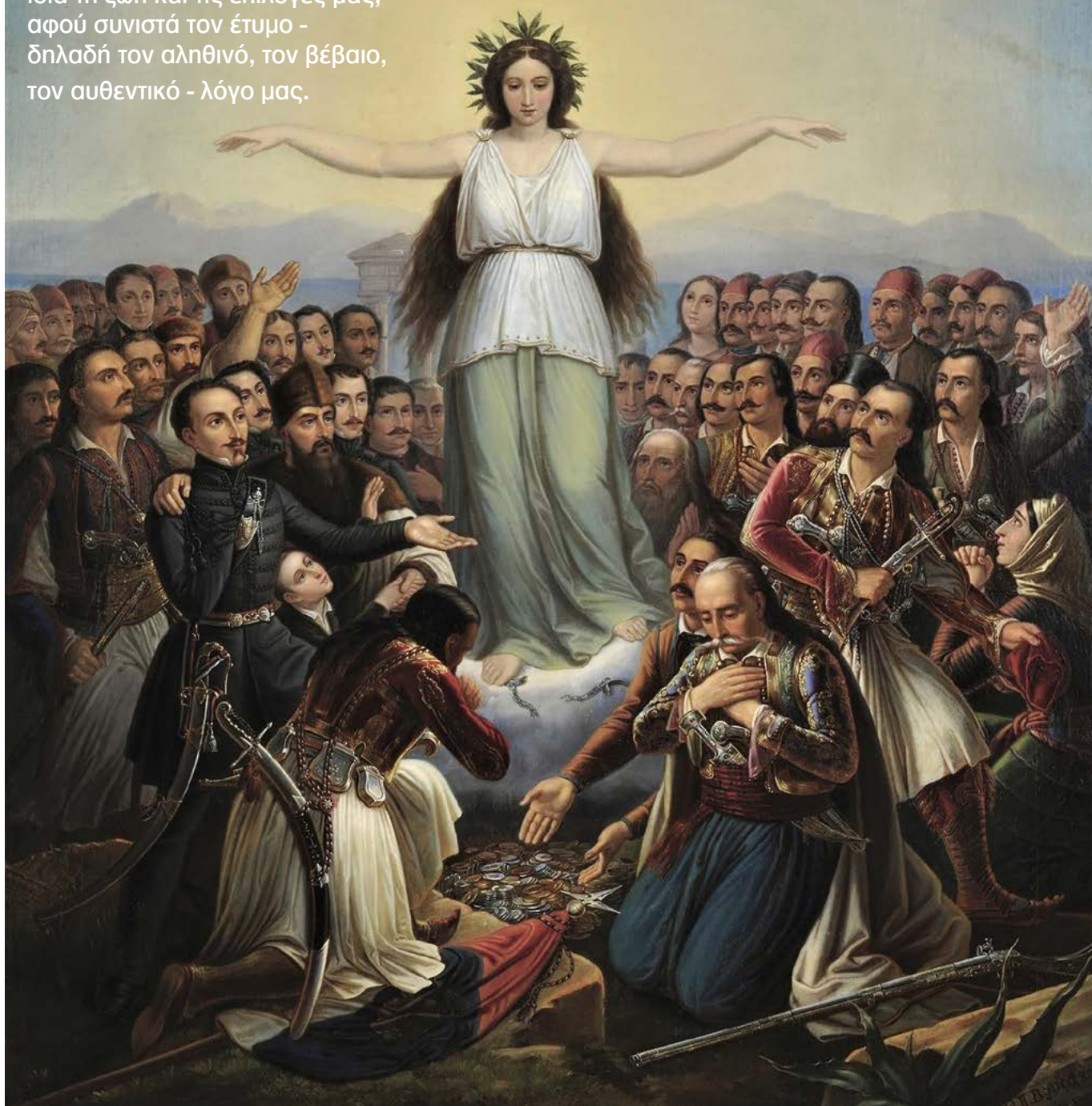
Ὁ φιλογενέστατος κύριος Δημήτριος Ἰπατρος μέ ἐβεβαίωσε περί τῆς γενναίας συνεισφορᾶς, τήν ὁποίαν ἡ ὑμετέρα Μακαριότης ὑπεσχέθη πρός αὐτόν διά τό Σχολεῖον τῆς Πελοποννήσου. Ὅθεν, ὡς γενικός ἔφορος τοῦ Σχολείου τούτου, κρίνω χρέος μου ἀπαραίτητον νά εὐχαριστήσω τήν Ὑμετέραν Μακαριότητα καί νά τήν εἰδοποιήσω ὅτι ἡ ἔναρξις τοῦ Σχολείου ἀγγίζει. Διά τοῦτο λοιπόν στέλλω ἐξεπίτηδες τόν κύριον Ἄντωνιον Πελοπίδαν, ἄνδρα ἐνάρετον, φιλογενῆ καί πάσης πίστεως ἄξιον, διά νά τήν βεβαιώσῃ καί διά ζώσης φωνῆς τήν ὅσον οὐπω ἀνέγερσιν τοῦ ἱεροῦ τούτου καταστήματος. Ἄς ταχύνη λοιπόν ἡ ὑμετέρα Μακαριότης νά ἐμβάσῃ τόσον τῆς ὑμετέρας Μακαριότητος τάς συνεισφοράς, ὅσον καί τῶν λοιπῶν αὐτοῦ ὁμογενῶν, εἴτε χρηματικάς, εἴτε εἶναι ζωοτροφίας πρός τόν ἐν παλαιῷ Πατρῷ τῆς Πελοποννήσου κύριον Ἰωάννην Παππᾶ Διαμαντόπουλον, συντροφεύουσα αὐτάς ἢ μέ ἄνθρωπόν της ἐπίτηδες ἢ μέ τόν κομιστήν τοῦ παρόντος μου. Ὡν δέ εὐελπῖς, ὅτι ἡ ὑμετέρα Μακαριότης θέλει φιλοτιμηθῆ νά δείξῃ τήν συνεισφοράν ἀξίαν τοῦ μεγάλου ζήλου καί πατριωτισμοῦ Αὐτῆς τε καί ὄλου της τοῦ ποιμνίου, ἐξικετεύω τάς μακαρίους Αὐτῆς εὐχάς καί μένω μέ βαθύ σέβας τῆς ὑμετέρας Μακαριότητος τέκνον εὐπειθές.

Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης

Οι λέξεις είναι πιστές

Στην ελληνική γλώσσα, η ετυμολογία των λέξεων είναι μαγική: δίνει απαντήσεις για την ίδια τη ζωή και τις επιλογές μας, αφού συνιστά τον έτυμο - δηλαδή τον αληθινό, τον βέβαιο, τον αυθεντικό - λόγο μας.

Θεόδωρος Βρυζάκης, *Η Ελλάς ευγνωμονούσα*

Επανάσταση

επανάσταση < αρχ. ελλ. ἐπανάστασις < ἐπανάστημι < ἐπί + ἀνίστημι < ἀνά + ἴστημι *

* ἴστημι = α) κάνω κάτι να σταθεί ὀρθιο, β) ἔχω παρουσία

Οι Έλληνες, επαναστατώντας, στάθηκαν ξανά ὀρθιοι, δήλωσαν παρόντες, απέκτησαν ξανά λόγο και ρόλο στην ιστορική τους πορεία, στη διαφέντευσή τους, στη ζωή την ίδια (στον τρόπο που θα ζούσαν και στον τρόπο που θα πέθαιναν). Ήταν πολλά τα τετρακόσια χρόνια, μια μεγάλη απουσία. Ωστόσο, δεν ήταν στείρα χρόνια: σ' αυτά κυοφορήθηκε η ανάσταση του γένους.

Εξέγερση

ἐκ/ἐξ + ἔγερσις *

* ἔγερσις = αφύπνιση, ξύπνημα

Ήταν οι αιώνες της τουρκοκρατίας περίοδος σκοτεινή, εφιαλτική για τον ελληνισμό. Δεν ήταν όμως όνειρο ο Αγώνας· ήταν πέρα για πέρα αληθινός, προϊόν αφυπνισθέντων και ελεύθερων ανθρώπων.

Παλιγγενεσία

πάλι(ν) + γένεσις

Αναγέννηση, ανάσταση, ζωντάνεμα: η λέξη δηλοῖ αφενός την προηγούμενη κατάσταση -αυτήν της νέκρωσης και της φθοράς που φάνταζε μόνιμη- και αφετέρου τονίζει emphaticά την αλλαγή. Ανάσταση όπως αυτήν της άνοιξης, όπως εκείνην του Χριστού, όχι ετερόφωτη, αλλά πέρα για πέρα προϊόν της δράσης των ίδιων των Ελλήνων, όταν εννόησαν πως «δεν εἶν' εύκολες οι θύρες,/ εάν η χρεία τες κουρταλεί».

Ελευθερία

Η ομορφότερη λέξη. Η λέξη των λέξεων.

Για την ετυμολογία της υπάρχει διαφωνία στην επιστημονική κοινότητα.

Πιθανόν να σχετίζεται με τον τύπο ἐλεύσομαι (= μέλλοντας του ἔρχομαι) ή με την Ειλειθυία (Ελευθία, Ελενθώ ή και Ελειθώ), θεά της γέννησης και των πόνων του τοκετού.

Ως δεύτερο συνθετικό προτείνεται η λέξη ρίον (η χερσόνησος, η στεριά).

Κάποιοι βλέπουν μέσα τη λέξη ἔρωσ. Και μας βρίσκουν σύμφωνους... Διότι η ελευθερία είναι έρωτας. Αν δεν είναι, είναι στεγνή, κολοβή, άνευρη.

Αν δεν είναι έρωτας η λευτεριά, δεν θυσιάζονται με τ' όνομά της στα χείλη τους οι Ελληνίδες κι οι Έλληνες.

Αν δεν είναι έρωτας η λευτεριά, πάει να πει πως οι λέξεις προδίδουν. Μα όχι· αυτές είναι πιστές.

ΑΛΩΣΗ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΟΘΩΜΑΝΟΥΣ ΤΟΥΡΚΟΥΣ

Της Στέλλας Ιωάννου, Β21

Άλωση < αρχ. ἄλωσις < ἀλίσκομαι = κυριαρχούμαι, κατακτώμαι, αλώνομαι

Στα τέλη του 14ου αιώνα μ.Χ., λόγω της ραγδαίας προέλασης των Τούρκων, ο κίνδυνος για επίθεση στην Πόλη ήταν πλέον έκδηλος. Ήταν γι' αυτό τον λόγο που ο Αυτοκράτορας Μανουήλ Β' Παλαιολόγος (βασιλέψε από το 1391 μέχρι τον θάνατό του, το 1425) ταξίδευσε στη Δύση (399 μ.Χ.), για να

ζητήσει βοήθεια. Στα μέρη που επισκέφθηκε έγινε δεκτός με τιμές και προκάλεσε στους Δυτικούς αισθήματα θαυμασμού και συμπάθειας, εξαιτίας της μόρφωσης και των αυτοκρατορικών του τρόπων.

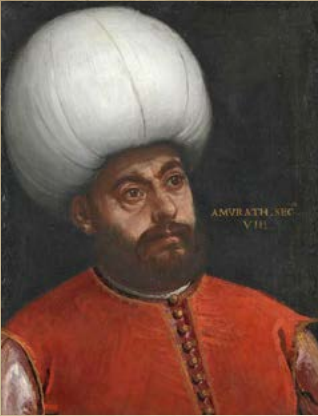
Πρακτικά, οι διπλωματικές προσπάθειες του Μανουήλ βρήκαν κάποια ανταπόκριση, αφού εξασφάλισε οικονομική ενίσχυση από τη Βενετία, τη Γαλλία, την Αγγλία, την Αραγονία και την Πορτογαλία. Δεν κατέστη, ωστόσο, δυνατό να αναληφθεί από κοινού κάποια στρατιωτική πρωτοβουλία εναντίον των Τούρκων. Παρά τη συνεχιζόμενη αβεβαιότητα, μια ανεξάρτητη εξέλιξη στάθηκε προσωρινά ευνοϊκή για τον Μανουήλ, εξασφαλίζοντας παράταση μισού αιώνα ζωής στην πολύπαθη Βυζαντινή Αυτοκρατορία: ο σουλτάνος των Τούρκων Βαγιαζήτ είχε υποστεί πανωλεθρία στη μάχη της Άγκυρας από τον στρατό των Μογγόλων (1402μ.Χ.). Η ήττα αυτή προκάλεσε μεγάλη εσωτερική κρίση στο κράτος των Οθωμανών και το Βυζάντιο έπαψε για ένα διάστημα να πληρώνει φόρο υποτέλειας.

Τα πράγματα, ωστόσο, έγιναν και πάλι σύμπλοκα από το 1421 μ.Χ., όταν ανέβηκε στον θρόνο των σουλτάνων ο Μουράτ Β'. Ο τελευταίος κινήθηκε άμεσα πολύ επιθετικά, συνεχίζοντας την πολιτική του Βαγιαζήτ: ήδη από το 1422 ξεκίνησε συστηματική πολιορκία της Πόλης

Ο Αυτοκράτορας Μανουήλ Β' Παλαιολόγος

Ο Σουλτάνος Μουράτ Β'

-η οποία κράτησε για μια ακόμη φορά χάρη στο απόρρητο των τειχών της- και την αμέσως επόμενη χρονιά εισέβαλε στην Πελοπόννησο, καθιστώντας την φόρου υποτελή.

Το 1425 μ.Χ. ανέβηκε στον θρόνο της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας ο Ιωάννης Η' Παλαιολόγος, ο οποίος έκανε μια τελευταία προσπάθεια να εξασφαλίσει βοήθεια από τη Δύση. Οι Δυτικοί, ωστόσο, θέλοντας να επωφεληθούν της συγκυρίας, απαίτησαν στη Σύνοδο της Φερράρας – Φλωρεντίας την πλήρη υποταγή της Ορθόδοξης στην

Ο Αυτοκράτωρ Ιωάννης Η' Παλαιολόγος σε τοιχογραφία του Β. Gozzoli στο Παλάτι των Μεδίκων στη Φλωρεντία

Καθολική Εκκλησία. Ο βυζαντινός λαός δεν αποδέχθηκε τη συμφωνία αυτή. Το λαϊκό αίσθημα κατά των Λατίνων -απολύτως εκθρικό- συμπυκνώνεται στην περίφημη φράση του μεγάλου δούκα Λουκά Νοταρά, όταν πληροφορήθηκε την Ένωση: «Είναι προτιμότερο να δω να κυριαρχεί στην αγορά της Πόλης το φακίολι (τουρμπάνι) των Τούρκων παρά η καλύπτρα των Λατίνων!».

Στο μεταξύ, οι Τούρκοι αντιμετώπιζαν δυσχέρειες στη Βαλκανική από τον βοεβόδα της Τρανσυλβανίας Ιωάννη Ουνυάδη και τον Αλβανό ηγέτη Γεώργιο Σκεντέρμπεη, που πέτυχαν λαμπρές νίκες εναντίον τους. Η σταυροφορία, όμως, που οργανώθηκε για να σταματήσει την προέλαση των Τούρκων συντρίφθηκε στη

Δούκας Λουκάς Νοταράς

Ιωάννης Ουνυάδης

Γεώργιος Σκεντέρμπεης

Βάρνα το 1444 και οι Τούρκοι, απερίσπαστοι πια από απειλές, επικεντρώθηκαν στην πολιορκία της Πόλης, που αποτέλεσε ένα από τα δραματικότερα γεγονότα της παγκόσμιας ιστορίας.

Προηγήθηκε η οικοδόμηση στις ευρωπαϊκές ακτές των στενών του Βοσπόρου ενός επιβλητικού φρουρίου, του Ρούμελη-Χισάρ, που απέκοψε την πρωτεύουσα από τα λιμάνια του Εύξεινου Πόντου και της στέρπησε τη δυνατότητα να προμηθεύεται σιτηρά από εκεί.

Φρούριο του Ρούμελη-Χισάρ

Ακολουθώντας ο σουλτάνος Μωάμεθ Β' εισέβαλε στις ελληνικές κτήσεις της Πελοποννήσου, για να εμποδίσει τον Δεσπότη του Μορέως να σπεύσει σε βοήθεια της Πόλης. Μετά τις προκαταρκτικές αυτές ενέργειες, άρχισε η τακτική πολιορκία της Πόλης, την οποία ανέλαβε να υπερασπισθεί με αυτοθυσία ο Κωνσταντίνος ΙΑ'

Ο σουλτάνος Μωάμεθ Β'

Παλαιολόγος, παρόλο που διέθετε ελάχιστες δυνάμεις. Στην κρίσιμη αυτή στιγμή, η βοήθεια της Δύσης υπήρξε ισχνή και ανεπαρκής. Ένας από αυτούς που έσπευσαν να βοηθήσουν ήταν ο γενουάτης πολεμιστής Ιουστινιάνης. Όμως, η υπερπλία των Τούρκων σε έμπυχο (αναλογία 10 προς 1) και άψυχο υλικό ήταν συντριπτική. Όπως παρατηρήθηκε, τα κανόνια έκριναν τα πάντα.

Η τελική επίθεση έγινε τη νύχτα της 29ης Μαΐου. Η Κωνσταντινούπολη, παρά την ηρωική αντίσταση των ολιγάριθμων

Κωνσταντίνος ΙΑ' Παλαιολόγος

υπερασπιστών της, έπεσε στα χέρια των Τούρκων μετά από 54 μέρες (6 Απριλίου - 29 Μαΐου 1453). Κατόπιν σφοδρών βομβαρδισμών, λεπτα-

σιών και συνεχών επιθέσεων, οι γενίτσαροι πέρασαν από τα ρήγματα των τειχών και έγιναν κύριοι της Πόλης.

Ο αυτοκράτορας έπεσε στο πεδίο της μάχης, περικυκλωμένος από τους εισβολείς. Όπως προέβλεπε ο θρησκευτικός νόμος, η Πόλη παραδόθηκε στους μαχητές. Οι σφαγές και η λεηλασία διήρκεσαν τρεις ολόκληρες μέρες. Από την πρώτη κιόλας μέρα ο Μωάμεθ μπήκε με πομπή στην κατακτημένη πόλη, προσευχήθηκε στην Αγία Σοφία και ανήγγειλε ότι εφεξής πρωτεύουσά του θα είναι η Πόλη. Τελυταία υπέκυψε η Τραπεζούντα, το 1461. Η Βυζαντινή Αυτοκρατορία είχε πλέον φτάσει στο τέλος της.

Κ. Π. Καβάφης

1863-1933

Κωνσταντίνος Καβάφης, Πάρθεν

Αυτές τες μέρες διάβαζα δημοτικά τραγούδια,
για σ' άθλα των κλεφτών και σουε πολέμους,
πράγματα συμπαθητικά' δικά μας, Γραικικά.

Διάβαζα και τα πένθιμα για τον χαμό της Πόλης
«Πήραν την Πόλη, πήραν την' πήραν την Σαλονίκη».
Και την Φωνή που εκεί που σι δυο εφέλναν,
«ζερβά σ βασιλιάς, δεξιά σ πατριάρχης»,
ακούεθηκε κι είπε να πάψουν πα
«πάψτε παπάδες τα χαρσιά και κλείστε τα βαγγέλια»
πήραν την Πόλη, πήραν την' πήραν την Σαλονίκη.

Όμως απ' σ' άλλα πιο πολύ με άγγιξε το άσμα
το Τραπεζούνσιον με την παράξενή του γλώσσα
και με την λύπη των Γραικών των μακρινών εκείνων
που ίσως όλο πίστεναν που θα σωθούμε ακόμη.

Μα αλίμονον μοιραίον πουλί «απέ την Πόλην έρσαι»
με εσο «φτεροσύλν' αθε χαρσίν περιγραμμένον
κι ουδέ εσσην άμπελον κονεϋ' μηδέ εσο περιβόλι
επήγεν και εκόνεψεν εσον κυπαρίε' την ρίζαν».

Οι αρχιερείς δεν δύνανται (ή δεν θέλουν) να διαβάσουν
«Χέρας νιός Γιαννίκας έν' αυτός εο παίρνει εο χαρσί,
και εο διαβάζει κι σλοφύρεσαι.

«Σίε' αναχνιώθ' έίε' ανακλαίγ' έίε' ανακρούγ' την κάρδιαν.
Ν' ασιλλή εμάς, να βάι εμάς, η Ρωμανία πάρθεν.»

[1921]

Γ. Γ. Καρυωτάκης

1896-1928

Κώστα Καρυωτάκη, Μαρμαρωμένη Βασιλιά

Και ρίχθηκε με τ' άσι τον μες βσων εχθρών τα πλήθη.
Το πύρινο το βλέμμα του σκορπού'βε την τρομπάρα
και το σπαθί του τη θανή. Στα χάλκινά του σπήθια
εξέεπαβε η όρχησα σε βροντερή κατάρρα.

εθόλωσαν τα μάσια του. Τ' αγνό το μέσωπό του,
θαρρείς, ο φωτισσέφανος της Δόξας τ' αγκαλιάζει.
Κι έπεσε χάμον ο Τρανός! Θρηνήστε το χαμό του.
Μα, μη! Σε τέτσιο θάνατο ο θρήνος δεν ταιριάζει.

Κι έπεσε χάμον ο Τρανός! Κυλίσθηκε βσο χώμα
ένας Τιτάν π' ακόμα χρεε εστόλιζ' ένα θρόνο,
κι εσφάλισε -σιμένανει!- για πάντ' αυτό το βσόμα
που κάθε πίκρα ρούφαχε κι έχυν' ελπίδες μόνο.

Μαρμαρωμένη Βασιλιά, πολύ δε θα προσμένει.
Ένα πρωί απ' τα νερά του Βόσπορου κει πέρα
θε να προβάλει λαμπερός, μιας λευτεριάς χαμένης,
ο ασημένιος ήλιος. Ω, δοξασμένη μέρα!

Οδυσσεΐα Ελύτη, Θάνατος και Ανάστασις του Κωνσταντίνου Παλαιολόγου

Έτσι καθώς εστέκονταν ορθός μπροστά στην Πύλη κι άπαρτος μες στη λύπη του
Μακριά του κόσμου, που η ψυχή του χύρευε να λοχαριάσει στο φάρδος Παραδείσου
Και εκληρόσε πιο κι απ' την πέτρα που δεν τον είχαν κοιτάξει τρυφερά ποτέ
κάποτε τα τραβά δόντια του άβριζαν παράξενα
Κι όπως περνούσε με το βλέμμα του λίγο πιο πάνω απ' τους ανθρώπους
κι έβγανε απ' όλους έναν που τον χαμογελούσε, τον Αληθινό που ο χάρος δεν τον έπανε
Πρόεχε, να προσφέρει καθαρά τη λέξη θάλασσα, έτσι που να χυαλίσουν μέσα της όλα τα δελφίνια
Κι η ερημιά πολλή που να χωρά ο Θεός κι η κάθε μια σταχόνα σταθερή στον ήλιο γ' ανεβαίνει
Νέσε ακόμα, είχε δει τους ώμους των μεγάλων, τα χρυσά να λάμπουν και να φεύχουν
Και μια νύχτα θυμάται, έ ώρα μεγάλης τρικυμίας, βόγκηξε ο λαιμός του πόντου τόσο,
που εθολώθη μα δεν έστερξε να τον σταθεί
Βαρύς ο κόσμος να τον ζήσεις, όμως για λίγη περηφάνια το άξιζε.

11

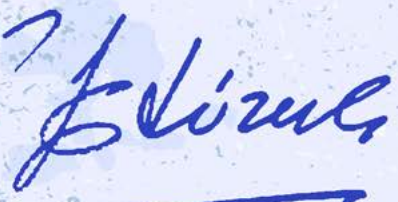
Θεέ μου και τώρα τι που 'χε με χίλιους να παλέψει, χώρια με τη μοναξιά του,
ποιος αυτός που 'ξερε μ' ένα λόχο του να δώσει ολάκερης της ηης να ξεδιψάσει τι
Που όλα του τα 'χαν πάρει και τα πέδιλά του τα σταυροδετά και το
τρικράνι του το μυστερό και το σοχίο που καβαλούσε κάθε απομεσήμερο,
να κρατάει τα γκέμια ενάντια στον καιρό, σαν ζόρικιο και πηδηχτό βαρκάκι.
Και μια φούχτα λουίζα, που την είχε τρύψει στα μάγουλα ενός κοριτσιού μεσάνυχτα να το φιλήσει
(πώς κουρναλίζαν τα νερά του φεγγαριού στα πέτρινα τα οκαλοπάτια τρεις χρεμούνε πάνω απ' τη θάλασσα...)
Μεσημέρι από νύχτα και μήτε' ένας πλάι του. Μονάχα οι λέξεις του οι πωσές,
που 'βριγαν όλα τους τα χρώματα γ' αφήσουν μες στο χέρι του μια λόχη από άβρο φως
Και αντίκρη έ' ολο των σεχνών το μάκρος μυρμηκιά οι χυμένες μες στο χύσο κεφαλές όσο έπαρνε το μάτι του
«Μεσημέρι από νύχτα – όλ' η ζωή μια λάμψη!» φώναξε κι όρμησε μες στο ωρό,
ώρνοντας πίσω του χρυσή γραμμή ασελεύσηση.
Και αμέσως ένωσε ξεκινημένα από μακριά η βσερνή χλωμάδα να τον κυριεύει

III

Τώρα καθώς τον ήλιον η φτερωτή, ολσένα χυγούσε και πο χρήσρα,
 οι αυλές βουτσούβαν μέσα στο χειμώνα κι έβχαιναν πάλι κατακόκκινες απ' τα χεράνια
 Κι οι μικροί δροσεροί τρούλοι όμοια μέδουνες χαλάζιες, έφταναν κάθε φορά
 και πο ψηλά στ' ασήμια που τα φιλοδούλευε ο αγέρας γι' άλλων καιρών πο μακρινών το εικόνημα.
 Κόρες παρθένες φέγγοντας η αγκαλιά σου ένα θερινό ξημέρωμα
 φρέσκα βασιόφυλλα και της μυριάνης της ξεριζωμένης των βυθών,
 σαλεύοντας κώδιο τα κλωνάρια
 Του 'φερναν, ενώ κάτω απ' τα πόδια του άκουγε στη μεγάλη καταβόθρα, να καταποντίζονται
 πλώρες μαύρων καραβιών, σ' αρχαία και καπνισμένα ξύλα, όθε με βουλωμένο μάτι
 ορθές ακόμη Θεομητόρες επιμισούβανε
 Αναποδοχυρισμένα στις χωματερές αλόχασα, βωρός τα χτίγματα
 μικρά μεγάλα, θρουβαλιασμός και θκόνης άναγμα μες στον αέρα
 Πάντοτε με μια λέξη μες στα δόντια σου άπαση κειτάμενος

Αυτός ο τελευταίος Έλληνας!

 1911-1996

Δημοτικά τραγούδια, θρήνοι, θρύλοι και παραδόσεις για την Άλωση της Πόλης και την τύχη του τελευταίου αυτοκράτορα Κωνσταντίνου ΙΑ΄ Παλαιολόγου

Του Μάριου Παπασάββα, Β31

Σχετικά με την άλωση της Κωνσταντινούπολης και την τύχη του τελευταίου αυτοκράτορα του Βυζαντίου, Κωνσταντίνου ΙΑ΄ Παλαιολόγου, υπάρχουν πολυάριθμες ιστορίες, παραδόσεις, θρύλοι και θρήνοι. Παρακάτω, θα επιχειρηθεί μια σύντομη αναφορά – παρουσίαση κάποιων σημαντικών δειγμάτων που καταγράφουν γεγονότα της Άλωσης και θεωρίες σχετικά με την τύχη του Κωνσταντίνου ΙΑ΄ Παλαιολόγου, μετά την είσοδο των Οθωμανών στην Πόλη.

Τραγούδια - Θρήνοι Για Την Άλωση Της Πόλης

Υπάρχουν εκατοντάδες δημοτικά τραγούδια που εκφράζουν συγκίνηση και συγκλονισμό για την αποφράδα Τρίτη, 29 Μαΐου, που σημάδεψε τους Έλληνες δίνοντας άλλη ρότα στην ιστορία. Τα περισσότερα από αυτά είναι ανώνυμα και δεν έχουν τίτλο. Κάποια αναφέρονται στις δραματικές στιγμές της υπεράσπισης της Πόλης, άλλα στις ώρες της Άλωσης και άλλα μεταφέρουν την ελπίδα της συν Θεώ επιστροφής των Ελλήνων στη Βασιλεύουσα.

Το «Δισκοπότηρο»

Από τα πιο γνωστά τραγούδια που γράφτηκαν για την Άλωση. Κινείται στο πνεύμα των θρύλων που περιγράφουν πως η Άλωση έγινε κατά τη διάρκεια Θείας Λειτουργίας στην Αγία Σοφία. Σύμφωνα με την παράδοση αυτή, οι Τούρκοι διέρρηξαν την πύλη της Αγίας Σοφίας και, όταν τους είδε ο ιερέας, εξαφανίστηκε μέσα στον τοίχο που άνοιξε κατά θαυματουργικό τρόπο. Ο θρύλος συνεχίζει λέγοντας πως όταν η Πόλη επανέλθει στα χέρια των Χριστιανών, ο ιερέας θα βγει μέσα από τον τοίχο για να συνεχίσει τη λειτουργία που διέκοψε τότε.

Ήταν μια φορά κι έναν καιρό
 μες στην Εκκλησιά την τρισυπόστατη,
 ήταν το χρυσό και τ' αργυρό,
 τ' ακτινοδεμένο δισκοπότηρο.
 Ήταν μια φορά κι ένα καιρό, μια φορά κι έναν καιρό.

Κι όταν λειτουργούσε ο παπάς
 τη στιγμή που μόνος επροσκόμιζε
 κάποιος του το πήρε – πού το πας
 τ' ακτινοδεμένο δισκοπότηρο;
 Στράφηκε και ρώτησε ο παπάς, ναι πού το πας;

Πού το πας μ' ολάνοιχτα φτερά,
 μόνο ο βασιλιάς μας εκοινώνησε
 κοίταξε τι πλήθος καρτερά
 τ' ακτινοδεμένο δισκοπότηρο.
 Πού το πας μ' ολάνοιχτα φτερά, ναι μ' ολάνοιχτα φτερά

Έτσι με τη Θεία Κοινωνιά
 θα το κρύψω μέσα στον Παράδεισο
 και στην πιο κρινόσπαρτη γωνιά
 τ' ακτινοδεμένο δισκοπότηρο.
 Έτσι με τη Θεία Κοινωνιά, με τη Θεία Κοινωνιά

Θα μεταλαβαίνουν οι ψυχές
 των μαρτύρων που 'χυσαν το αίμα τους
 και θα ακούει ανήκουστες ευχές
 τ' ακτινοδεμένο δισκοπότηρο
 από των μαρτύρων τις ψυχές, των μαρτύρων τις ψυχές

Ωσπου να' ρθει η ώρα κι η στιγμή
 που 'θε ν' ακουστούν ευχές ανήκουστες,
 θα το ξαναφέρω με τιμή
 τ' ακτινοδεμένο δισκοπότηρο.
 Ωσπου να' ρθει η ώρα κι η στιγμή, να 'ρθει η ώρα κι η στιγμή.

«Το ανακάλημα της Κωνσταντινούπολης»

Το «ανακάλημα της Κωνσταντινούπολης» είναι ένα θρηνητικό ποίημα 118 δεκαπεντασύλλαβων στίχων, γραμμένο πιθανότατα κατά την ίδια περίοδο με το γεγονός που εξιστορεί. Ο ποιητής, σύμφωνα με τον Κριαρά, είναι Κύπριος. Περιγράφει με απλό αλλά συγκινητικό τρόπο τις δυσκολίες που πέρασαν οι Έλληνες και τις τελευταίες -πριν τον θάνατο- στιγμές του αυτοκράτορα Κωνσταντίνου ΙΑ' Παλαιολόγου. Ένα χαρακτηριστικό απόσπασμα είναι το εξής:

*Θρήνος, κλαυμός καί όδυρμός καί στεναγμός καί λύπη,
θλίψις άπαραμύθητος έπεσεν τοῖς Ρωμαίοις.*

*Έχάσασιν τό σπίτιν τους, τήν Πόλην τήν άγία,
τό θάρρος καί τό καύχημα καί τήν άπαντοχήν τους.*

*Τίς τό 'πεν; Τίς τό μήνυσε; Πότε 'λθεν τό μαντάτο;
Καράβιν έκατέβαινε στά μέρη τής Τενέδου*

καί κάτεργον τό ύπάντησε, στέκει καί άναρωτᾶ το:

-«Καράβιν, πόθεν έρκεσαι καί πόθεν κατεβαίνεις;»

-«Έρκομαι άκ τ' άνάθεμα κ' έκ τό βαρύν τό σκότος,

άκ τήν άστραποχάλαζην, άκ τήν άνεμοζάλην·

άπέ τήν Πόλην έρχομαι τήν άστραποκαμένην.

Έγώ γομάριν δέ βαστῶ, άμμέ μαντάτα φέρνω

κακά διά τούς χριστιανούς, πικρά καί δολωμένα:

Οί Τοῦρκοι ότε ήρθασιν, έπήρασιν τήν Πόλην,

άπώλεσαν τούς χριστιανούς εκεί καί πανταχόθεν [...].

Σε κάποια από τα δημοτικά της Άλωσης την είδηση τη φέρνει το πουλί που γυρνά με καμένα φτερά από την Πόλη, άλλοτε το παιδί της χήρας που διαβάζει τα χαρτιά, κάποτε το καράβι ή ένας άγγελος σταλμένος απο τον Θεό: «ας πάψει το χερουβικό κι ας χαμηλώσουν τ' άγία, γιατί είναι θέλημα Θεού η Πόλη να τουρκέψη». Σε ορισμένα συναντάμε την αγωνία των πιστών να περισώσουν τα ιερά τους: την αγία τράπεζα, τον σταυρό, το ευαγγέλιο, τα εικονίσματα. Τα καράβια ετοιμάζονται για το έργο της μεταφοράς: «το 'να φορτώνει τον σταυρό και τ' άλλο το ευαγγέλιο, το τρίτο το καλύτερο την Άγία Τράπεζά μας».

Θρύλοι Και Παραδόσεις

Ο Θρύλος Του Μαρμαρωμένου Βασιλιά

Ο θρύλος αυτός αφορά στον Κωνσταντίνο ΙΑ΄ Παλαιολόγο και αφηγείται πως την τελευταία στιγμή πριν τον θάνατο του Αυτοκράτορα, άγγελος Κυρίου τον απομάκρυνε από τη μάχη, τον οδήγησε σε μια μυστική κρύπτη και τον μαρμάρωσε μέχρι να έρθει η κατάλληλη στιγμή που θα ξαναζωντανεύσει και θα κυνηγήσει τους Τούρκους μέχρι και την «Κόκκινη Μηλιά».

Αυτός ο θρύλος άρχισε να κυκλοφορεί είτε λόγω του ότι ο βασιλιάς πολέμησε και έπεσε σαν ένας απλός στρατιώτης είτε γιατί υπήρχαν πάρα πολλές εκδοχές για το τι απέγινε το νεκρό του σώμα και δεν υπήρχε πουθενά κάποιο συγκεκριμένο σημείο ταφής είτε γιατί απλά οι Έλληνες δεν ήθελαν να πιστέψουν τον χαμό του Κωνσταντίνου. Ο σκοπός του θρύλου αυτού ήταν να δώσει ελπίδα στον πικραμένο λαό ότι θα ανακτήσει τα χαμένα εδάφη με την ανάσταση και τη χάρη του Βασιλιά του. Λειτουργήσε δηλαδή και ως παυσίπονο, για να απαλύνει τον πόνο των ανθρώπων που έζησαν την Άλωση της Πόλης και έχασαν τον τόπο και τις περιουσίες τους.

Η Αγία Τράπεζα της Αγίας Σοφίας

Σύμφωνα με την Παράδοση, κατά την πολιορκία της Κωνσταντινούπολης, ο Αυτοκράτορας διέταξε να μεταφερθούν όλα τα κειμήλια της Αγίας Σοφίας μακριά από αυτή, μαζί με την Αγία Τράπεζα, για να μην πέσουν στα χέρια των Τούρκων. Τα κειμήλια θα τα μετέφεραν τρία Ενετικά καράβια.

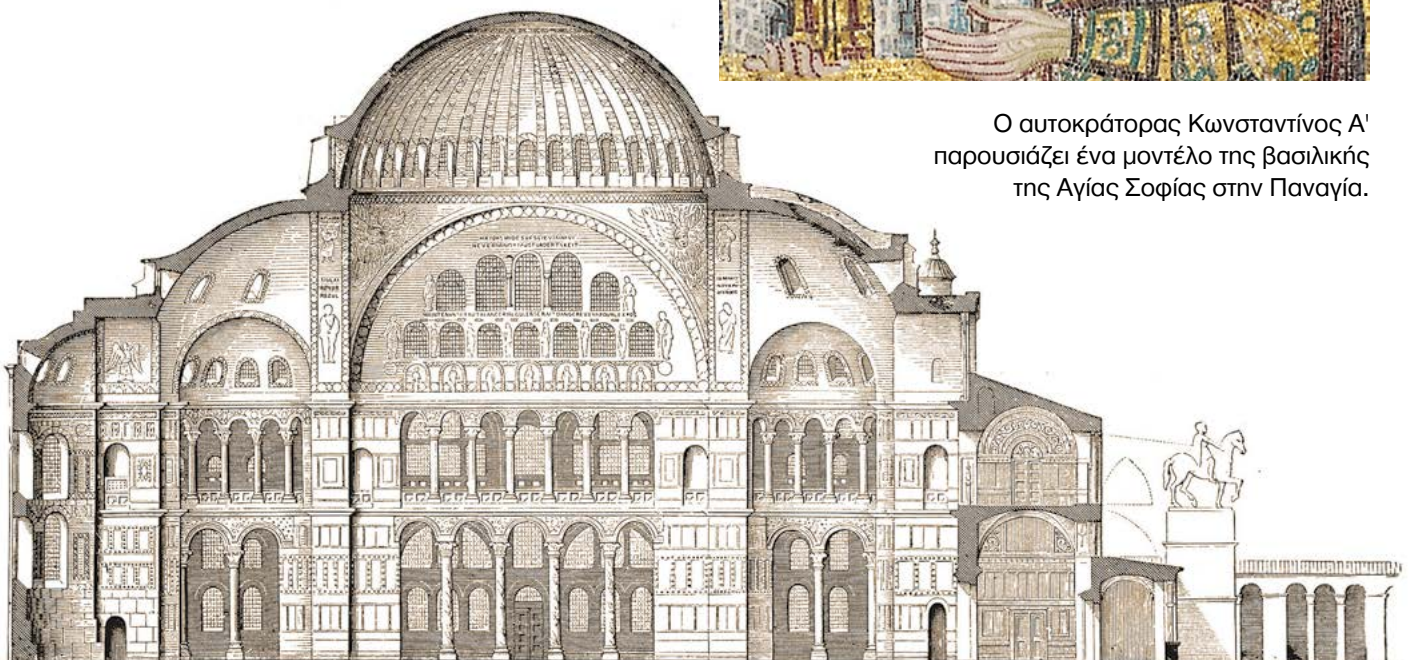
Τα καράβια ξεκίνησαν από την Πόλη, όπως λέει η παράδοση, αλλά κατά τη διάρκεια του ταξιδιού το τρίτο καράβι, το οποίο μετέφερε την Αγία Τράπεζα, βυθίστηκε στην περιοχή του Βοσπόρου. Από τότε, τα νερά του Βοσπόρου είναι πάντοτε ήρεμα ασχέτως των καιρικών συνθηκών στις γύρω περιοχές.

Σχέδιο της Αγίας Σοφίας του 1559

Ο αυτοκράτορας Κωνσταντίνος Α' παρουσιάζει ένα μοντέλο της βασιλικής της Αγίας Σοφίας στην Παναγία.

Διαμήκης τομή της Αγίας Σοφίας

Οι Κρητικοί Πολεμιστές

Ενας πολύ γνωστός θρύλος αφορά τρεις κρητικούς Άρχοντες, οι οποίοι κατά την Άλωση της Πόλης υπερασπίζονταν έναν από τους πύργους των τειχών. Πολεμούσαν με ομάδα Βενετών στρατιωτών –υπό την κυριαρχία των οποίων ήταν τότε η Κρήτη. Μετά την πτώση του τείχους, τα τρία αδέρφια συνέχισαν να πολεμούν και να κρατούν τον πύργο τους.

Ο σουλτάνος, εντυπωσιασμένος από την παλληκαριά τους, τους επέτρεψε να φύγουν με ασφάλεια, να πάρουν ένα καράβι και να πάνε πίσω στην πατρίδα τους. Τα τρία αδέρφια δέχτηκαν την προσφορά του σουλτάνου, έχοντας τη σκέψη ότι, όταν γίνει ξανά αγώνας για να απελευθερωθεί η Πόλη από τους Τούρκους, θα ήθελαν να είναι ζωντανοί, για να ξαναέρθουν να πολεμήσουν. Έτσι πήραν το καράβι και ξεκίνησαν για την πατρίδα τους. Το πλοίο τους, όμως, δεν έφτασε ποτέ στην Κρήτη.

Ο θρύλος λέει πως οι Κρητικοί περιπλανιούνται αιώνια στο πέλαγος μέχρι τη στιγμή που θα ξεκινήσει ο αγώνας για την απελευθέρωση της Πόλης. Τότε θα ξαναεμφανιστούν για να πολεμήσουν και να ολοκληρώσουν την αποστολή τους, δηλαδή η Κωνσταντινούπολη να ξαναέρθει στα χέρια των Ελλήνων.

Γράφτηκαν πολλά τραγούδια βασισμένα σ' αυτό τον θρύλο, με πολλές διαφορετικές εκδοχές, όπως το «Τρεις καλόγεροι Κρητικοί». Μία εκδοχή του έχει ως εξής...

Κρητικός τοξοβόλος πολεμιστής

*Τρεις καλόγεροι Κρητικοί και τρεις απ' τ' Άγιον Όρος
καράβι αρματώνανε και καλοσυγυρίζαν
(μα δεν το φτάνανε πλατύ, μαιδέ πολύ μεγάλο).
Στην πλώρη βάζουν το Σταυρό, στην πρύμνη το Βαγγέλιο
και μες στα μεσοκάταρτα την Παναγιά Παρθένα
να μην την βρουν οι άπιστοι και μας την μαγαρίσουν.
-Σώπαινε, κυρα-Δέσποινα, και μην πολυδακρύξεις.
Πάλι με χρόνια με καιρούς, πάλι δικά σου θα 'ναι.*

Η Παναγία

Μία άλλη παράδοση λέει πως όταν οι Τούρκοι μπήκαν στην Αγία Σοφία κι άρχισαν να σφάζουν τον λαό, τα πτώματα έφτασαν τα 10 μέτρα. Πολλές εικόνες και τοιχογραφίες καταστράφηκαν από τους μαινόμενους στρατιώτες. Όταν, όμως, ανέβηκαν στον εξώστη και προσπάθησαν να κτυπήσουν την τοιχογραφία της Παναγίας με τον Χριστό στα χέρια της, έπεσε κεραυνός και τους σκότωσε. Η τοιχογραφία αυτή σώζεται μέχρι σήμερα

Συμπεράσματα

Μέσα από τα τραγούδια και τους θρήνους που έχουν γραφεί για την Κωνσταντινούπολη και κατ' ακρίβεια για την Άλωση της, μπορούμε να ψηλαφήσουμε τον πόνο αυτών που την έζησαν, τα συναισθήματα και τις εμπειρίες τους, ακόμα και το ήθος τους και κατ' επέκταση να ζήσουμε σε ένα βαθμό αυτό που βίωσαν. Δεν υπάρχει Έλληνας που να μη συγκινείται στο άκουσμα αυτών των αυθεντικών δημιουργημάτων που αποτυπώνουν το κοινό μας αίσθημα.

Επίσης, αν μελετήσουμε τους θρύλους που δημιουργήθηκαν για διάφορα γεγονότα που αφορούν στην πολιορκία, συνειδητοποιούμε την ανάγκη των ανθρώπων που έζησαν τα συγκλονιστικά αυτά γεγονότα να διατηρήσουν την ελπίδα ότι κάποια μέρα η Πόλη θα σωθεί από τα χέρια των εχθρών (που σήμερα προσεύχονται στην Αγία Σοφία, επενδύοντάς την προκλητικά με μουσουλμανικά σύμβολα) και ίσως επανέλθει στα χέρια των Χριστιανών· μόνο τότε θα αναπαυθούν οι ψυχές τους.

Πηγές:

http://ebooks.edu.gr/ebooks/v/html/8547/2700/Keimena-Neoellinikis-Logotechnias_A-Lykeiou_html-empl/indexA9.html
<https://www.paravouniotissa.gr/index.php/component/k2/item/831-παροδοσιακοί-και-θαυμαστοί-θρύλοιγοι-την-άλωση-της-κωνσταντινούπολης>
<http://www.musicheaven.gr/html/modules.php?name=News&file=article&id=148>
http://users.sch.gr/ipap/Ellinikos%20Politismos/Yliko/mou/tragoudia_gia_tin_alosi.htm
<https://www.zougla.gr/politismos/article/konstantinos-ia-paleologos-o-telefteos-aftokratoras-tou-vizantioy-1893242>
http://king-paleologos.blogspot.com/p/blog-page_3871.html

Πάρθεν ἢ Ρωμανία (Δημοτικὸ τοῦ Πόντου)

Τῆς Ἀγιά-Σοφιᾶς

Ἐναν πουλὶν, καλὸν πουλὶν ἐβγαίν' ἀπὸ τὴν Πόλιν,
οὐδὲ στ' ἀμπέλια κόνεψεν οὐδὲ στὰ περιβόλιαν,
ἐπῆγεν καί-ν ἐκόνεψεν ἄ σου Ἡλί' τὸν κάστρον.
Ἐσεῖξεν τ' ἕναν τὸ φτερόν σο αἶμα βουτεμένον,
ἐσεῖξεν τ' ἄλλο τὸ φτερόν, χαρτὶν ἔχει γραμμένον,
Ἄτὸ κανεῖς κι ἀνέγνωσεν, οὐδ' ὁ μητροπολίτης
ἕναν παιδὶν, καλὸν παιδὶν, ἔρχεται κι ἀναγνώθει.
Σίτ' ἀναγνώθ' σίτε κλαίγει, σίτε κρούει τὴν καρδίαν.
«Ἀλὶ ἐμᾶς και βὰι ἐμᾶς, πάρθεν ἢ Ρωμανία!»
Μοιρολογοῦν τὰ ἐκκλησιάς, κλαῖγνε τὰ μοναστήρια
κι ὁ Γιάννης ὁ Χρυσόστομον κλαίει, δερνοκοπιέται,
-Μὴ κλαῖς, μὴ κλαῖς Ἄϊ-Γιάννε μου, και δερνοκοπισκᾶσαι
-Ἡ Ρωμανία πέρασε, ἢ Ρωμανία ἴπάρθεν.
-Ἡ Ρωμανία κι ἂν πέρασεν, ἀνθεὶ και φέρει κι ἄλλον.

Σημαίνει ὁ Θεός, σημαίνει ἡ γῆς,
σημαίνουν τὰ ἐπουράνια,
σημαίνει κι ἡ Ἀγιά-Σοφιά, τὸ μέγα μοναστήρι,
μὲ τετρακόσια σήμαντρα κι ἐξήντα δυὸ καμπάνες,
κάθε καμπάνα και παπᾶς, κάθε παπᾶς και διάκος.
Ψάλλει ζερβὰ ὁ βασιλιάς, δεξιὰ ὁ πατριάρχης,
κι ἀπ' τὴν πολλὴ τὴν ψαλμουδιὰ ἐσειόντανε οἱ κολόνες.
Νὰ μποῦνε στὸ χερουβικὸ και νὰ ἴβγει ὁ βασιλέας,
φωνὴ τοὺς ἦρθε ἐξ οὐρανοῦ κι ἀπ' ἀρχαγγέλου στόμα:
«Πάψετε τὸ χερουβικὸ κι ἂς χαμηλώσουν τ' Ἅγια,
παπάδες πάρτε τὰ ἱερά και σεῖς κερὶὰ σβηστήητε,
γιατί ἴναι θέλημα Θεοῦ ἢ Πόλη νὰ τουρκέψει.
Μόν' στείλτε λόγο στη Φραγκιά,
νὰ ἴρθοῦν τρία καράβια,
τὸ ἴναι νὰ πάρει τὸ σταυρὸ και τ' ἄλλο τὸ βαγγέλιο,
τὸ τρίτο τὸ καλύτερο, τὴν ἁγία Τράπεζά μας,
μὴ μᾶς τὴν πάρουν τὰ σκυλιὰ και μᾶς τὴ μαγαρίσουν».
Ἡ Δέσποινα τaráχηκε και δάκρυσαν οἱ εἰκόνες.
«Σώπασε κυρὰ Δέσποινα, και μὴ πολυδακρύζης,
πάλι μὲ χρόνους, μὲ καιρούς, πάλι δικά μας θὰ ἴναι».

Παιδομάζωμα. Ο δυσβάσταχτος φόρος του αίματος

Της Αργυρώς Μαύρου, Β31

Παιδομάζωμα ονόμασαν οι ιστορικοί τη βίαιη αρπαγή των παιδιών των υπόδουλων στους Τούρκους λαών -στην Ελλάδα, τη Μικρά Ασία, τα Βαλκάνια- κατά τους αιώνες της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, τον βίαιο εξισλαμισμό τους και την αναγκαστική ομαδική τους εκπαίδευση, ώστε να αποκόπτονται οριστικά από τις οικογένειές τους, από τον τόπο τους, από τον τρόπο της ζωής τους και να μεγαλώνουν σαν φανατικοί, αδίστακτοι και ικανοί στρατιώτες του Τούρκου Σουλτάνου. Αποτελούσαν το επίλεκτο σώμα του οθωμανικού

στρατού και ονομάζονταν Γενίτσαροι, λέξη που προέρχεται από τις τουρκικές λέξεις «γενί» και «ασκέρ» που σημαίνει «νέος στρατός».

Το πρώτο παιδομάζωμα οι ιστορικοί το έχουν εντοπίσει το 1395, όταν ο Σουλτάνος Βαγιαζήτ Α΄ επιτέθηκε στη Θεσσαλονίκη και διέταξε την αρπαγή των αγοριών, για να τα εξισλαμίσει και να τα στρατολογήσει ως δικούς του πολεμιστές στους κατακτητικούς του πολέμους εναντίον της παρακμάζουσας τότε Βυζαντινής Αυτοκρατορίας.

Αυτή την πρακτική της βίαιης αρπαγής των υπόδουλων αγοριών και της στρατολόγησής τους στον οθωμανικό στρατό τη συστηματοποίησε και τη διεύρυνε ο Σουλτάνος Μουράτ Β΄ που βασιλεύσε από το 1421 έως 1451 και την υιοθέτησαν και οι επόμενοι Σουλτάνοι.

Ο κύριος λόγος για τον οποίο οι Οθωμανοί επινόησαν και εφάρμοσαν το παιδομάζωμα ήταν το γεγονός ότι ο πληθυσμός των μωαμεθανών Τουρκογενών ήταν ολιγάριθμος και δεν αρκούσε για τους κατακτητικούς τους πολέμους. Με το παιδομάζωμα, επίσης, πετύχαιναν μεγαλύτερη υποταγή των υποδούλων Ελλήνων, οι οποίοι δεν είχαν τη δυνατότητα να γλυτώσουν ούτε τα παιδιά τους από τα χέρια της εξουσίας του Τούρκου Σουλτάνου.

Το παιδομάζωμα υπήρξε μια ιδιαίτερη πτυχή του βίαιου εξισλαμισμού που εφάρμοζαν οι Οθωμανοί εναντίον των υπόδουλων λαών, για να αυξήσουν τον δικό τους τουρκικό πληθυσμό, με θύματα τους λαούς που είχαν κατακτήσει. Τις διαστάσεις αυτής της βίαιης δημογραφικής, θρησκευτικής και εθνολογικής αλλαγής ανέδειξε με τα βιβλία του ο παγκοσμίως γνωστός Ελληνοαμερικανός βυζαντινολόγος ιστορικός Σπύρος Βρυώνης.

Αρχικά, παιδομάζωμα επέβαλλαν οι οθωμανικές αρχές κάθε πέντε χρόνια, αλλά αργότερα τακτικότερα, ανάλογα με τις πολεμικές τους ανάγκες. Άρπαζαν από τις οικογένειές τους και στρατολογούσαν παιδιά διάφορων ηλικιών -μέχρι και εφήβους. Διάλεγαν τα πιο εύρωστα, όμορφα και εξυπνότερα αγόρια και τα έστελναν ομαδικά για εξισλαμισμό και στρατιωτική εκπαίδευση μακριά από τον χώρο καταγωγής τους. Εξαίρεση από τη στρατολογία γινόταν για τους μονογενείς, τους ορφανούς και τους έγγαμους.

Γι' αυτό παρουσιάστηκε και το φαινόμενο πολλοί γονείς να παντρεύουν τα παιδιά τους ακόμα και πριν από την εφηβεία τους.

Το παιδομάζωμα εφαρμόστηκε στην ηπειρωτική Ελλάδα, σε νησιά του Αιγαίου, στην Αλβανία, τη Βουλγαρία, τη Σερβία, τη Βοσνία, την Ερζεγοβίνη, την Κροατία, την Ουγγαρία, ενώ αργότερα επεκτάθηκε και στη Μικρά Ασία. Τα παιδιά που άρπαζαν από τις βαλκανικές περιοχές τα έστελναν στις πιο ανατολικές περιοχές, τα δε καταγόμενα από την Ανατολή τα έστελναν στα Βαλκάνια, ώστε να είναι δύσκολο να δραπέτευουν. Ο στρατός παρέδιδε τα απαχθέντα παιδιά σε Τούρκους φεουδάρχες και κτηματίες. Τα υποχρέωναν να ασπασθούν τη μωαμεθανική θρησκεία να μάθουν την τουρκική γλώσσα και μετά από δύο χρόνια Τούρκος αξιωματικός τα οδηγούσε στην Κωνσταντινούπολη, για να ενταχθούν στις ομάδες των Τσογλανιών, όπως λέγονταν στα τουρκικά τα νεαρά αγόρια. Εκεί τα υποχρέωναν σε χειρωνακτικές εργασίες με μισθό, μέχρι να επιλεγούν, στα 24 τους χρόνια, για να ενταχθούν στον στρατό των γενιτσάρων.

Αυστηρά επιλεγμένα παιδιά περνούσαν από ειδική εκπαίδευση σε ανάκτορα, μάθαιναν γραφή, ανάγνωση, ξένες γλώσσες, και προορίζονταν να υπηρετούν τον Σουλτάνο στο παλάτι του και οι ικανότεροι έφθαναν μέχρι και σε ανώτερα καθήκοντα αξιωματούχων του Σουλτάνου και του οθωμανικού κράτους. Αυτό που φαινόταν σαν λαμπρή σταδιοδρομία, είχε οδηγήσει και στο φαινόμενο πολλοί Τούρκοι να παραδίδουν οι ίδιοι τα παιδιά τους σε Χριστιανούς γονείς, ώστε να τα παρουσιάζουν ως δικά τους και να στρατολογηθούν από τον Σουλτάνο.

Στην εγκυκλοπαίδεια «Πάπυρος Λαρούς Μπριτάνικα» αναφέρεται ότι κατά τη διάρκεια της

Τουρκοκρατίας, υπολογίζεται πως πάνω από μισό εκατομμύριο χριστιανόπαιδα εξισλαμίστηκαν με τον βίαιο τρόπο του παιδομαζώματος, πράγμα που θεωρήθηκε ως ο σκληρότερος φόρος αίματος που εξαναγκάζονταν να πληρώσουν οι υπόδουλοι στον Οθωμανό κατακτητή.

Βίαιος εξισλαμισμός και εκτουρκισμός υπόδουλων στους Τούρκους χριστιανικών πληθυσμών, χωρίς την ειδική μορφή του παλαιότερου παιδομαζώματος, σημειώθηκε και στις αρχές του 20ου αιώνα στις περιοχές της Μικράς Ασίας, ως συνέπεια της Αρμενικής Γενοκτονίας, της Γενοκτονίας των Ελλήνων του Πόντου και της Μικρασιατικής Καταστροφής των ετών 1915-1923

Το παιδομάζωμα κατά τους χρόνους της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας

Του Χρίστου Μιχαήλ, Β31

Η έννοια του παιδομαζώματος

Το παιδομάζωμα είναι μία από τις τραγικότερες μορφές εξισλαμισμού και ίσως η μεγαλύτερη πληγή για τον ελληνισμό στη διάρκεια της Τουρκοκρατίας.

Η λέξη μαρτυρείται για πρώτη φορά σε ελληνικό κείμενο στα 1675. Σε παλαιότερα γραπτά έργα αναφέρεται ως αρπαγή των παιδών,

πιασμός παιδίων, δεκατισμός των παιδών και γιαντισαρομάζωμα. Όσον αφορά τους Οθωμανούς και τους σημερινούς Τούρκους, αυτοί χρησιμοποιούν τη λέξη *devsirme*.

Το παιδομάζωμα ήταν η βίαιη απαγωγή παιδιών Χριστιανών υπηκόων από τις οικογένειές τους, ώστε -με ειδική αγωγή- να γίνουν καλοί

μουσουλμάνοι, σκλάβοι του Σουλτάνου. Ο Τούρκος απεσταλμένος εμφανιζόταν στα χωριά και απαιτούσε να παρουσιαστούν μπροστά του όλοι οι πατεράδες με τους γιους τους. Από αυτούς διάλεγε τους πιο καλοφτιαγμένους και δυνατούς, για να γίνουν γενίτσαροι. Στην αρχή οι Τούρκοι έπαιρναν παιδιά ηλικίας 6-7 χρόνων και μόνο ένα παιδί από κάθε οικογένεια. Αργότερα όμως η στράτευση επεκτάθηκε και σε ηλικίες μεγαλύτερες και σιγά σιγά αυξήθηκε ο αριθμός των παιδιών ανά οικογένεια, μέχρι που ήταν ενδεχόμενο να τύχουν αρπαγής όλα τα αρσενικά παιδιά.

Γενίτσαροι

Το παιδομάζωμα είχε ως αποτέλεσμα να συγκροτηθεί και να παγιωθεί το ένοπλο σώμα των γενίτσαρων. Οι γενίτσαροι (yeni çarı = νέος στρατός) ήταν μέρος των «δούλων της πύλης/ του σουλτάνου». Ο θεσμός αυτός, η χρήση υπόδουλων ανδρών για τη στελέχωση των στρατευμάτων, εντάσσεται σε μία μακραίωνη παράδοση που έχει τις ρίζες της στην Ανατολία και θεωρητικά σφράγιζε την απόλυτη κυριαρχία του Οθωμανού σουλτάνου.

Τα σώματα αυτά αποτελούσαν τις επίλεκτες μονάδες του οθωμανικού στρατού, ιδίως κατά το 15ο και 16ο αιώνα, οπότε και χρησιμοποιούσαν πυροβόλα όπλα σε αντίθεση με τους σπαχίδες που πολεμούσαν με λόγχες. Από τον 17ο αιώνα και μετά και άλλα σώματα (κυρίως μισθοφορικά) χρησιμοποιούν πλέον μουσκέτα. Ωστόσο, ο ρόλος των γενιτσαρών στον πόλεμο παραμένει σημαντικός, καθώς ουσιαστικά αποτελούσαν το μεγαλύτερο ποσοστό του μόνιμου στρατού της αυτοκρατορίας.

Οι πιο έμπιστοι γενίτσαροι μπορούσαν να γίνουν προσωπικοί φρουροί του σουλτάνου. Δύο από αυτούς έμεναν το βράδυ ξάγρυπνοι, ο ένας στο κεφάλι κι ο άλλος στα πόδια του κρεβατιού, κρατώντας αναμμένους πυρσούς για να διώχνουν μακριά τους επίδοξους δολοφόνους και τα φαντάσματα. Όταν το πρωί έντυναν τον σουλτάνο, του έβαζαν 500 δουκάτα στη μία τσέπη και 1.000 άσπρα στην άλλη, για να δίνει φιλοδωρήματα. Τη νύχτα είχαν το ελεύθερο να κρατούν ό,τι είχε περισσέψει από την απλοχεριά του σουλτάνου.

Γενίτσαρος από τα Γιάννενα, χαρακτηριστικό του Ο.Μ.ν. Stackelberg

Αξίζει να επισημάνουμε πως η ένταξη στο σώμα των γενίτσαρων συνοδευόταν από ευρεία δυνατότητα κοινωνικής ανέλιξης. Έτσι, δεν ήταν λίγες οι μουσουλμανικές οικογένειες που επιδίωκαν παράνομα να εντάξουν τα παιδιά τους στο σώμα αυτό. Η ζωή των γενίτσαρων είχε φυσικά και μία κοινωνική πλευρά: οι εκπρόσωποι αυτού του σώματος ήταν συχνοί θαμώνες σε καφενεία, όπου συναναστρέφονταν με τον απλό λαό. Πολύ συχνά, οι γενίτσαροι υποκινούσαν βία, καθώς δεν είναι λίγα τα ιατροδικαστικά κατάστιχα που δείχνουν γενίτσαρους ως υπεύθυνους για σωματικές βλάβες ή για φόνο.

Από ένα σημείο και μετά, οι γενίτσαροι απέκτησαν πολύ μεγάλη δύναμη, σε σημείο να επηρεάζουν τα πολιτικά πράγματα της εποχής και να ανεβοκατεβάζουν σουλτάνους με τις εξεγέρσεις τους. Σουλτάνοι, όπως ο Μωάμεθ Δ΄ (1648-1687), ο Μουσταφά Β΄ (1695-1703) ή ο Αχμέτ Γ΄ (1703-1730) έχασαν το θρόνο τους εξαιτίας εξεγέρσεων στις οποίες πρωταγωνίστησαν οι γενίτσαροι. Το ίδιο συνέβη όταν το 1789 ο Σελίμ Γ΄

αποπειράθηκε να ιδρύσει ένα νέο τακτικό στρατιωτικό σώμα, πάνω σε ευρωπαϊκά πρότυπα.

Για να καταργηθεί αυτό το στρατιωτικό σώμα έπρεπε να φτάσουμε στον 19ο αιώνα και στη βασιλεία του σουλτάνου Μαχμούτ Β΄, ο οποίος εξόντωσε με ένα περίτεχνο σχέδιο όλους τους γενίτσαρους της Κωνσταντινούπολης.

Το τέλος του παιδομαζώματος

Για πολιτικούς λόγους ο θεσμός της βίαιης στρατολογίας χριστιανών άρχισε να παρακμάζει ήδη από τα μέσα του 17ου αιώνα. Με την προοδευτική διεκδίκηση θέσεων στον στρατό και στη διοίκηση από τους ελεύθερους μωαμεθανούς και με τον εκφυλισμό του σώματος των γενιτσάρων, ο αριθμός των δούλων της Πύλης μειώθηκε και το παιδομάζωμα έτεινε να περιορισθεί σε μεμονωμένες και σποραδικές περιπτώσεις, όπως φαίνεται ότι ήταν αυτή που προκάλεσε την ανταρσία των Ναουσαίων.

Στον ιδιότυπο αυτό θεσμό εναντιώθηκαν, για διαφορετικούς λόγους και με διαφορετικούς τρόπους, δύο αντίθετοι κόσμοι: οι υπόδουλοι χριστιανοί λαοί της Αυτοκρατορίας και οι εκ γενετής Τούρκοι/μουσουλμάνοι· οι δεύτεροι, γιατί ήθελαν να παίρνουν αυτοί (στο στρατό και, προπάντων, στη διοίκηση) τις θέσεις που προορίζονταν για τα αρπαγμένα χριστιανόπουλα και οι πρώτοι, για ν' απαλλαχτούν από τον απάνθρωπο δεκατισμό, που αποτελούσε μια από τις κύριες πηγές της δυστυχίας τους. Η αντίδραση αυτή καθώς και άλλοι μικρότερης σημασίας παράγοντες οδήγησαν στη βαθμιαία αποδυνάμωση και, τελικά, στην εγκατάλειψη του παιδομαζώματος.

Πηγές: <https://geetha.mil.gr/wp-content/uploads/2019/11/paidomazoma.pdf>
<https://www.maxmag.gr/politismos/istoria/paidomazoma/>
<https://eranistis.net/wordpress/2021/02/14/>
<https://www.protothema.gr/stories/article/780734/oi-genitsaroi-i-aihimitoratos-tis-othomanikis-autokratorias/>

Jean Léon Gérôme, *Νέοι Έλληνες γενίτσαροι σε τέμενος*, 1865

Παιδομάζωμα: ο φρικτός δεκατισμός

Της Αφροδίτης Αγρότη, Β31

Παιδομάζωμα

Το παιδομάζωμα ήταν η απαγωγή νέων αγοριών, από Οθωμανούς, με σκοπό την ανατροφή τους ως στρατιωτών (γενιτσάρων) ή για να τεθούν στην υπηρεσία του σουλτάνου. Ο τελευταίος αποφάσιζε πού και πότε θα γινόταν στρατολόγηση αγοριών για τις ανάγκες του στρατού και της διοίκησης.

Γενίτσαροι

Σε έκθεσή του ο Βενετσιάνος πρέσβυς στην Κωνσταντινούπολη, Βερνάρδος Ναβαγέρο, το 1513, βεβαιώνει: «Αυτοί οι απεσταλμένοι γυρίζουν πόλεις και χωριά, καλώντας τους Πρωτόγερους να παρουσιάσουν όλα τα παιδιά [...] Από τον γονέα που έχει τέσσερα – πέντε παιδιά διαλέγουν το καλύτερο, αλλά και από εκείνον που έχει ένα μόνο, του το παίρνουν κι αυτό».

Όταν οι υπεύθυνοι μάζευαν τον αριθμό αγοριών που χρειαζόνταν, τους έπαιρναν στην Κωνσταντινούπολη, όπου τους ξύριζαν το κεφάλι. Ακολούθως διάλεγαν τα πιο γερά και όμορφα για να τους αφήσουν πάνω από το αυτί μια τούφα μαλλιά, που την έλεγαν «τζουλούφι». Ο σουλτάνος έπαιρνε στο παλάτι αυτά τα παιδιά, ενώ τα υπόλοιπα τα μοίραζαν στους πασάδες και στους άλλους άρχοντες των Τούρκων της Πόλης. Οι πιο άξιοι γενίτσαροι κατέληγαν στο παλάτι, όπου περνούσαν από πολλές δοκιμασίες και ταυτόχρονα εκπαιδεύονταν στην τέχνη του πολέμου. Οι πιο έμπιστοι μπορούσαν να γίνουν προσωπικοί φρουροί του σουλτάνου. Στο στρατόπεδο

Συνταγματάρχης των γενιτσάρων.

των γενίτσαρων την πειθαρχία επέβαλλε ο αρχιμάγειρας του παλατιού, που είχε και χρέη δημίτου των απείθαρχων γενίτσαρων.

Σε ένα υπόμνημά του ο Sieur De Breves, πρεσβευτής της Γαλλίας στην Κωνσταντινούπολη από το 1590 έως το 1606, γράφει: «Το παιδομάζωμα γίνεται κάθε πέντε χρόνια σαν φόρος του λαού όλων των ελληνικών περιοχών από ειδικούς επιτρόπους επιφορτισμένους για τη συγκρότηση των γενιτσαρικών σωμάτων. [...] Τα παιδιά οδηγούνται στην Πόλη κι εκεί αρχίζει η προσεκτική και συστηματική εκπαίδευση σε ειδικούς χώρους όπου δεν επιτρέπεται διόλου η έξοδος. Φρουρούνται από ευνούχους, όπως

ακριβώς οι γυναίκες του χαρεμιού. Έχουν εκπαιδευτές που τους διδάσκουν τη μουσουλμανική γλώσσα, τα καθήκοντα και τις ευθύνες τους και, προπαντός, την τυφλή υπακοή στους ανωτέρους τους. Τα παιδιά μένουν έγκλειστα επτά χρόνια, όσο να ολοκληρωθεί η εκπαίδευση».

Αντίκτυπος

Οι χριστιανοί, ψάχνοντας τρόπους να γλυτώσουν τα αγόρια τους από την αρπαγή, κατέληξαν να τα παντρεύουν σε πολύ μικρή ηλικία ή και να αλλάζουν την πίστη τους. Συχνά ούτε κι αυτό ωφελούσε, αφού οι Τούρκοι δεν νοιάζονταν πάντα για αυτές τις... λεπτομέρειες. Τα παιδιά που αρπάζονταν θεωρούνταν οριστικά χαμένα, νεκρά· κάποιοι δε από τους γονείς μαυροφορούσαν και τελούσαν νεκρώσιμη ακολουθία στην εκκλησία, δίνοντας τα ονόματα των παιδιών τους να διαβαστούν.

Χαρακτηριστικοί είναι και οι θρήνοι των μητέρων για τα παιδιά τους που έτυχαν αρπαγής κατά τη διαδικασία του παιδομαζώματος, όπως καταγράφονται σε πολλά δημοτικά τραγούδια. Ενδεικτικό είναι το ακόλουθο:

*Ανάθεμά σε, βασιλιά, και τρεις ανάθεμα σε,
με το κακό οπόκαμες, και το κακό που κάνεις.
Στέλνεις, δένεις τους γέροντας, τους πρώτους τους παπάδες
Να μάσης παιδομάζωμα, να κάμης γενιτσάρους.
Κλαιν' οι γοναίοι τα παιδιά, κ' οι αδελφές τ' αδέρφια,
Κλαίγω κ' εγώ και καίγομαι και όσο θα ζω θα κλαίγω.
Πέρσι πήραν τον γιόκα μου, φέτο τον αδελφό μου.*

Κατάργηση

Το τελευταίο καταγεγραμμένο παιδομάζωμα είναι αυτό που επιχειρήθηκε στη Νάουσα το 1705, το οποίο έγινε και αιτία εξέγερσης των Ναουσαί-

ων. Τότε ο σουλτάνος Αχμέτ Γ' είχε διατάξει «τάχιστη περισυλλογή και αποστολή νέων γενιτσάρων» -ειδικά δε για την περιφέρεια της Νάουσας υπήρχε η εντολή για επιλογή 50 νέων «κατά το κρατούν παλαιόν έθιμον». Οι Ναουσαίοι εξεγέρθηκαν υπό τον αρματολό Ζήση Καραδήμο και τους δύο γιούς του, Βασίλη και Δημήτρη, και σκότωσαν τον σελιχτάρη (υπεύθυνο του παιδομαζώματος) και τους δύο συνοδούς του. Σχημάτισαν δε σώμα από 100 και πλέον άνδρες και άρχισαν να ληστεύουν και να σκοτώνουν τους μουσουλμάνους στην ύπαιθρο της Βέροιας και της Νάουσας. Μετά από αυτό, οι Τούρκοι σχημάτισαν ένοπλο σώμα αποτελούμενο από 1.000 μουσουλμάνους, καταδίωξαν τους επαναστάτες και στα μέσα Ιουνίου τους περικύκλωσαν. Στη μάχη που ακολούθησε σκοτώθηκε ο Ζήσης Καραδήμος, ενώ οι γιοι του και άλλοι συνελήφθησαν και εκτελέστηκαν στη Βέροια. Αυτό είναι το τελευταίο γνωστό περιστατικό απόπειρας παιδομαζώματος.

Αποτίμηση

Κατά τη γνώμη μου, το παιδομάζωμα ήταν μια απάνθρωπη διαδικασία, που έφερε πόνο και δυστυχία σε πολλές οικογένειες, οι οποίες έχασαν άδικα τους δικούς τους! Με το παιδομάζωμα οι Οθωμανοί όχι μόνο ξερίζωναν τα αγόρια από τις οικογένειές τους, αλλά ακολούθως τους έκαναν πλύση εγκεφάλου, καθιστώντας τους πρόθυμους να πολεμήσουν εναντίον της ίδιας τους της πατρίδας. Θα έλεγα πως η λέξη φρικτό δεν μπορεί να περιγράψει ούτε στο ελάχιστο αυτό που έκαναν οι Οθωμανοί σε αυτά τα μικρά αγόρια και στις οικογένειές τους, αφού ο θεσμός του παιδομαζώματος είναι ό,τι χειρότερο μπορεί να διαπράξει ένας λαός - κατακτητής.

ΚΟΣΜΑΣ ΑΙΤΩΛΟΣ ΚΑΙ ΡΗΓΑΣ ΦΕΡΑΙΟΣ

Οι πρωτομάρτυρες της λευτεριάς

Για να ωριμάσουν οι συνθήκες που θα οδηγούσαν στον μεγάλο ξεσηκωμό του γένους, έπρεπε να υπάρχουν κάποιες προϋποθέσεις. Μια από αυτές ήταν οπωσδήποτε η έξοδος των Ελλήνων από την αμορφωσιά, η γνωριμία τους με ό,τι τους οδηγούσε στον εθνικό αυτοπροσδιορισμό, η σύνδεση με την ιστορία τους, εν τέλει η συνειδητοποίηση της αναγκαιότητας ενός Αγώνα για έξοδο από την τυραννία της υποδούλωσης στον ξένο κατακτητή και της υπακοής σε κάθε λογής παράλογες απαιτήσεις που οδηγούσαν στην εξαθλίωση.

Ανάμεσα στις προσωπικότητες που αφιερώθηκαν ολοκληρωτικά στο έργο της αφύπνισης του υπόδουλου Ελληνισμού ξεχωρίζουν ο Κοσμάς ο Αιτωλός και ο Ρήγας Φεραίος, τόσο για το ξεκάθαρο όραμά τους όσο και για το γεγονός ότι αμφότεροι είναι μάρτυρες: ο Άγιος Κοσμάς δολοφονήθηκε το 1779 και ο Ρήγας το 1798.

Τα λόγια και το έργο τους είναι χαρακτηριστικά του ήθους και των οραμάτων τους, ενώ καθιστούν ευδιάκριτους τους λόγους που οι Τούρκοι τούς έβαλαν στο στόχαστρό τους και εν τέλει τους δολοφόνησαν.

Άγιος Κοσμάς ο Αιτωλός

«Να σπουδάσετε και σεις, αδελφοί μου, να μανθάνετε γράμματα όσον ημπορείτε. Και αν δεν εμάθετε οι πατέρες, να σπουδάσετε τα παιδιά σας, να μανθάνουν τα ελληνικά. [...] Καλύτερον, αδελφέ μου, να έχης ελληνικόν σχολείον εις την χώραν σου, παρά να έχης βρύσες και ποτάμια. Και ωσάν μάθης το παιδί σου γράμματα, τότε λέγεται άνθρωπος.»

«Η πίστις μας δεν εστερεώθη από αμαθείς αγίους, αλλά από σοφούς και πεπαιδευμένους, οίτινες δια θεοπνεύστων λόγων αρκούντως μας εφώτισαν. [...] Διότι πώς δύναται να διατηρηθή αβλαβές το έθνος μας κατά τε την θρησκείαν και ελευθερίαν, οπότεν ο ιερός κλήρος αγνοή κατά δυστυχίαν των αγίων Γραφών την εξήγησιν, ήτις εστί το φως και η στερέωσις της πίστεως; Όταν ένας ποιμήν δεν γνωρίζη το θρεπτικόν χόρτον

διά το ποίμνιόν του, δεν θεραπεύη τα τυχόντα πάθη του, δεν προφυλάττη αυτά από άγρια θηρία και κλέπτας, πώς είναι δυνατόν να διατηρηθή διά πολύν καιρόν εκείνο το ποίμνιον; Λοιπόν, τέκνα μου, προς διαφύλαξιν της πίστεως και ελευθερίαν της πατρίδος, φροντίσατε να συστήσητε ανυπερθέτως σχολείον ελληνικόν, δι' ου θα γνωρίσωσι τα τέκνα υμών όσα υμείς αγνοείτε.»

«Τέκνα μου αγαπητά εν Χριστώ, διατηρήσατε γενναίως και ατρομήτως την ιεράν ημών θρησκείαν και την γλώσσαν των πατέρων, διότι αμφότερα ταύτα χαρακτηρίζουσι την φιλάτην ημών πατρίδα και άνευ τούτων το έθνος ημών καταστρέφεται. Μην απελπισθήτε, αδελφοί μου, η Θεία Πρόνοια θέλει πέμψει μίαν ημέραν την ουράνιον σωτηρίαν, ίνα φαιδρύνη τας καρδίας ημών προς απαλλαγίν εκ της ελεεινής καταστάσεως εν τη οποία ευρισκόμεθα.»

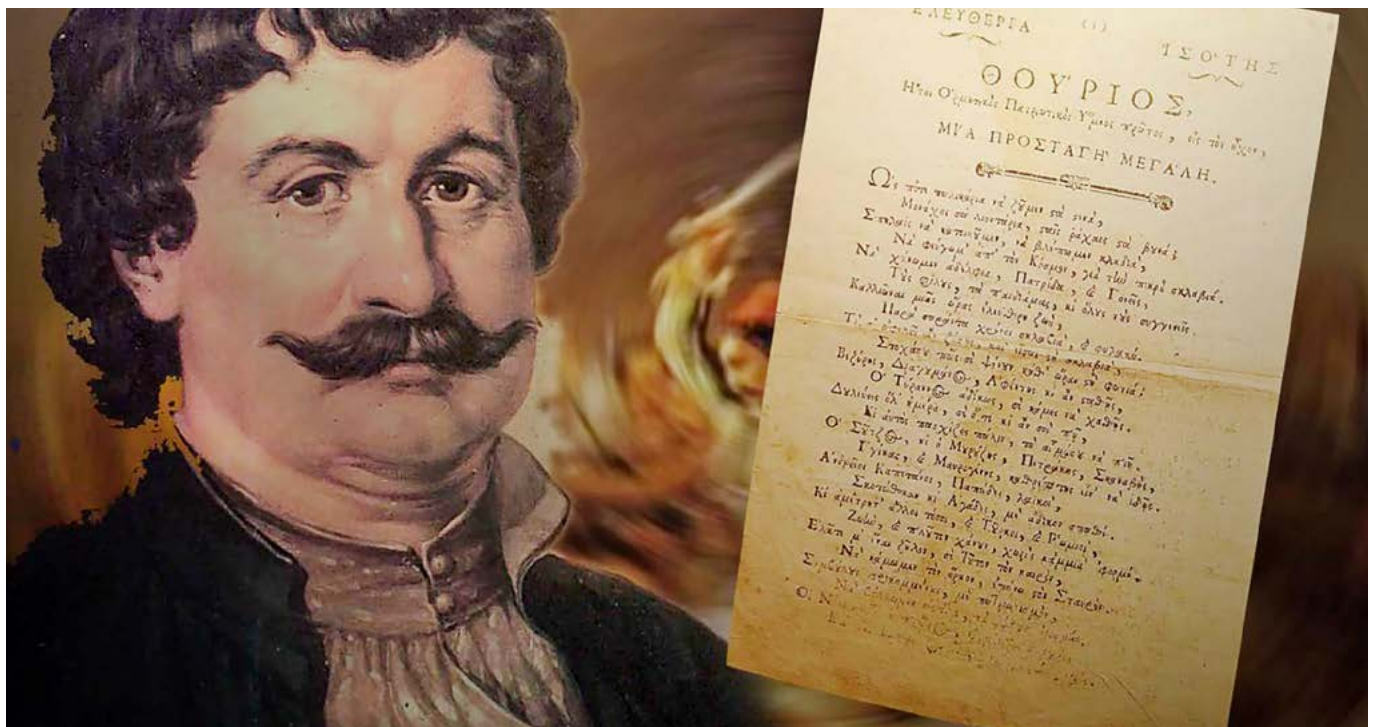

Ρήγας Φεραίος

Απόσπασμα από τη «Νέα Πολιτική Διοίκηση» του Ρήγα Βελεστινλή

«Όλοι, χωρίς εξαίρεσιν, έχουν χρέος να ηξεύρουν γράμματα. Η Πατρίς έχει να καταστήση σχολεία εις όλα τα χωρία διά τα αρσενικά και θηλυκά παιδιά. Εκ των γραμμάτων γεννάται η προκοπή, με την οποίαν λάμπουν τα ελεύθερα έθνη».

Αποσπάσματα από τον «Θούριο» του Ρήγα Βελεστινλή

*Ως πότε παλικάρια να ζούμεν στα στενά,
Μονάχοι σα λιοντάρια, σταις ράχαις στα βουνά;
Σπηλαίς να κατοικούμεν, να βλέπωμεν κλαδιά,
Να φεύγωμ' απ' τον Κόσμον, για την πικρή σκλαβιά.*

*Να χάνωμεν αδέλφια, Πατρίδα, και Γονείς,
Τους φίλους, τα παιδιά μας, κι' όλους τους συγγενείς.
Καλλιώναι μίας ώρας ελεύθερη ζωή,
Παρά σαράντα χρόνοι σκλαβιά, και φυλακή.*

*Τι σ' ωφελεί αν ζήσης, και είσαι στη σκλαβιά,
Στοχάσου πως σε ψένουν καθ' ώραν στη φωτιά.
Βεζύρης, Δραγουμάνος, Αφέντης κι' αν σταθής,
Ο Τύραννος αδίκως, σε κάμει να χαθής.*

*Ελάτε μ' έναν ζήλον, σε τούτον τον καιρόν,
Να κάμωμεν τον όρκον, επάνω στον Σταυρόν.
Συμβούλους προκομμένους, με πατριωτισμόν,
Να βάλλωμεν εις όλα, να δίδουν ορισμόν.*

*Οι νόμοι νάν' ο πρώτος, και μόνος οδηγός,
Και της πατρίδος ένας, να γένη Αρχηγός.
Γιατί κ' η αναρχία, ομοιάζει την σκλαβιά,
Να ζούμε σα θηρία, είν' πλιο σκληρή φωτιά.*

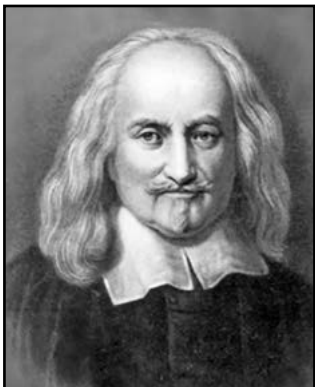
*Σ' Ανατολή και Δύσι, και Νότον και Βοριά,
Για την Πατρίδα όλοι, νάχωμεν μια καρδιά.
Στην πίστιν του καθ' ένας, ελεύθερος να ζη,
Στην δόξαν του πολέμου, να τρέξωμεν μαζί.*

ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΣΥΜΒΟΛΑΙΟ ΚΑΙ 1821

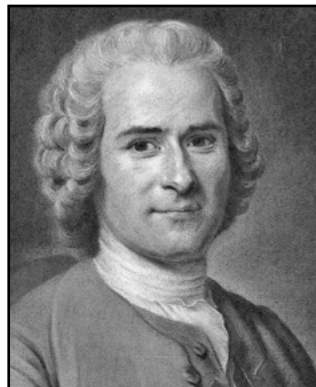
Από τον Χομπς και τον Ρουσό στον Κολοκοτρώνη και τον Καποδίστρια

Ελίνα Γαλάνη, Δανάη Ζέζα, Ελένη Θεοδώρου,
Ιωάννα Μηνά, Ελένη Τσολάκη,
Αλεξάνδρα Φιλοθέου Γ11
(Μάθημα Φιλοσοφίας)

Οι σχέσεις των μελών μιας κοινωνίας είναι απαραίτητο να ρυθμίζονται από νόμους οι οποίοι θα εξασφαλίζουν την ικανοποίηση, στον μεγαλύτερο δυνατό βαθμό, των συμφερόντων όλων. Σύμφωνα, λοιπόν, με τον άγγλο φιλόσοφο Τόμας Χομπς, για να προστατευτούμε από την επιβολή εγωϊστικών συμφερόντων εκ μέρους μερίδας των συνανθρώπων μας, πρέπει να εκχωρήσουμε την εξουσία της διακυβέρνησης σε μια κεντρική αρχή, η οποία θα αποτελεί τον ρυθμιστή της τάξης και θα λειτουργεί στη βάση ενός υποθετικού «συμβολαίου» ανάμεσα στους πολίτες μεταξύ τους και στους πολίτες με την Αρχή. Παρόμοια, οι Τζον Λοκ και Ζαν Ζακ Ρουσό, υποστηρικτές του κοινωνικού συμβολαίου και της γενικής βούλησης, θεωρούσαν ότι η γενική βούληση, η οποία υπερβαίνει τις ατομικές βουλήσεις των μελών της κοινωνίας, (οφείλει να) διασφαλίζει τα δικαιώματα ενός εκάστου των πολιτών.

Τόμας Χομπς 1588 - 1679

Ζαν - Ζακ Ρουσό 1712 - 1778

Αν, λοιπόν, η δημοκρατία -σε αντίθεση με τα μοναρχικά ή ολιγαρχικά καθεστώτα- σημαίνει λαϊκή κυριαρχία, η εφαρμογή αυτής της αντίληψης δεν υπαγορεύει μόνο την αρχή της πλειοψηφίας αλλά και τον ισότιμο σεβασμό των βασικών ατομικών δικαιωμάτων όλων των πολιτών. Γράφει ο Ρουσό: «Το ζώο δεν μπορεί να παρεκκλίνει από τον κανόνα που του έχει οριστεί, ακόμα κι αν αυτό θα το ωφελούσε, ενώ ο άνθρωπος συχνά παρεκκλίνει από αυτόν παρότι αυτό τον ζημιώνει. Το ζώο επιλέγει ή απορρίπτει από ένστικτο, ο άνθρωπος με μια πράξη ελευθερίας.»

Είναι γνωστό πως ο Δυτικός Διαφωτισμός, παίρνοντας τα φώτα από τον αρχαίο ελληνικό πολιτισμό, ενέπνευσε σε πρώτο στάδιο τους υπόδουλους Έλληνες να αγωνιστούν για την πολυπόθητη ελευθερία τους. Βέβαια, η πρώτη θεωρητική προσέγγιση και πρακτική αξιοποίηση της έννοιας της δημοκρατίας και η ιδέα της ελεύθερης επιλογής, απαντά στην κλασική Αθήνα. Η ελληνική επανάσταση παίρνει, λοιπόν, τη σκυτάλη και την παραδίδει σε μια σειρά άλλων λαών που εμπνέονται από τον Αγώνα του 1821, για να πορευθούν κι οι ίδιοι τον δρόμο της δυναμικής διεκδίκησης των δικαιωμάτων τους. Γίνονται, οι αγωνιζόμενοι Έλληνες, το σύμβολο μιας νέας πραγματικότητας που θέλει τον κόσμο να μη θυσιάζει τη λευτεριά του για χάριν της επιβίωσης.

Μια άλλη βασική έννοια αυτών των θεωριών είναι, φυσικά, η ελεύθερη επιλογή που συνεπάγεται την ανάληψη ατομικής ευθύνης. Κι οι Έλληνες, το 1821, αυτόβουλα επέλεξαν να αγωνιστούν «υπερ πίστεως και πατρίδος», σε μια πράξη υπέρτατης ευθύνης σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο. Αυτό, άλλωστε, φαίνεται ξεκάθαρα στον όρκο της Φιλικής Εταιρείας: «... Τέλος πάντων ορκίζομαι, ω ιερά και αθλία πατρίς... ότι αφιερούμαι όλος εις εσέ...».

Αξίες όπως η αδελφοσύνη, ο αλληλοσεβασμός, η αγάπη για την πατρίδα, η μαχητικότητα και η αυτοθυσία υπήρξαν η πυξίδα του Αγώνα. 400 χρόνια ήταν, άλλωστε, πάρα πολλά. Οι Έλληνες, με ξεκάθαρο στόχο και καθαρές αξίες, «ωσάν τρελοί» -όπως σημείωσε

Γ' Εθνοσυνέλευση της Τροιζήνας

ο Κολοκοτρώνης- πάλεψαν για το δικαίωμά τους στην ελεύθερη ζωή, η οποία ήρθε εννέα χρόνια αργότερα, αφού το 1830, με το Πρωτόκολλο Ανεξαρτησίας ή Πρωτόκολλο του Λονδίνου, που υπογράφηκε από την Αγγλία, τη Γαλλία και τη Ρωσία, η Ελλάδα οριζόταν ως κυρίαρχο και ανεξάρτητο κράτος: «Η Ελλάς θέλει σχηματίσει έν Κράτος ανεξάρτητον, και θέλει χαίρει όλα τα δίκαια, πολιτικά, διοικητικά και εμπορικά, τα προσπεφυκότα εις εντελή ανεξαρτησίαν».

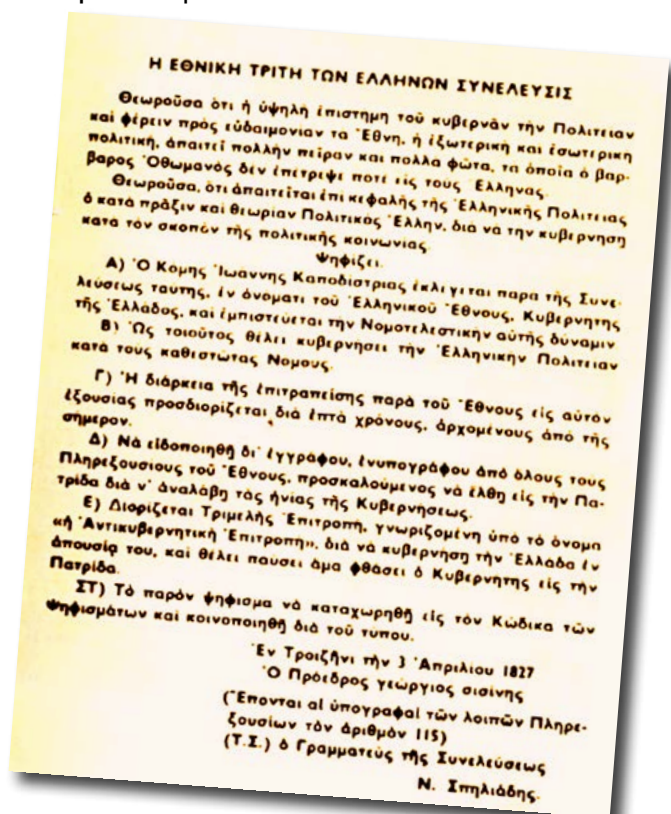
Ο Ιωάννης Καποδίστριας επιλέχθηκε από τη Γ' Εθνοσυνέλευση της Τροιζήνας ως ο πρώτος Κυβερνήτης του νεοσύστατου κράτους. Όταν ο επιφανής πολιτικός και διπλωμάτης έφτασε στην Ελλάδα, βρήκε μια χώρα φτωχή, με ποικίλα εσωτερικά προβλήματα. Ο Καποδίστριας αναγνώρισε αμέσως την ανάγκη ανασυγκρότησης, μέσω της ώθησης στην οικονομία, την εκπαίδευση και τον στρατό. Όπως άλλωστε προαναφέρθηκε, σύμφωνα και με τον Χομπς, «οι πολίτες πρέπει να εκχωρούν την εξουσία της διακυβέρνησης σε μία κεντρική αρχή, για να διασφαλίσουν ότι τα δικαιώματά τους θα τα φροντίζει καλύτερα αυτή η αρχή». Ο Έλληνας Κυβερνήτης, ωστόσο, κα-

Η σφραγίδα της Εθνοσυνέλευσης της Τροιζήνας

τηγορήθηκε σφοδρά από την αντιπολίτευση ότι κυβερνούσε δικτατορικά, έχοντας συγκεντρώσει όλες τις εξουσίες στα χέρια του. Πριν προλάβει να ολοκληρώσει το πολυσχιδές έργο του, δολοφονήθη-

κε από χέρι που εξυπηρετούσε μεταξύ άλλων και αγγλικά συμφέροντα. Η Ελλάδα έχασε μια λαμπρή ευκαιρία να κυβερνηθεί ακριβοδίκαια και με όραμα και έγινε για μια μακρά σειρά ετών έρμαιο των επιλογών που της επέβαλλαν τα ξένα κέντρα αποφάσεων.

Το ΣΤ΄ ψήφισμα, με το οποίο ο Ιωάννης Καποδίστριας εκλέχτηκε Κυβερνήτης της Ελλάδας

Η Ελληνική Επανάσταση ήταν η μόνη από τις εθνικές επαναστάσεις των ετών 1820-1822 που ευοδώθηκε. Το σύνθημά της, «Ελευθερία ή θάνατος», αποτελεί μέχρι σήμερα πυξίδα του έθνους. Ενέπνευσε όλες τις επόμενες γενεές των Ελλήνων -και όχι μόνο- με τις αξίες της αγωνιστικότητας και της φιλοπατρίας. Σήμερα, εξακολουθεί να αποτελεί φάρο δυναμικότητας για τη νέα γενιά, η οποία καλείται να αναβαπτιστεί στα νάματα της ελευθερίας και να αντιμετωπίσει τις προκλήσεις του παρόντος.

Σελίδες με τις υπογραφές των 169 αντιπροσώπων που υπογράφουν το Σύνταγμα της Τροιζήνας.

Το χειρόγραφο της Γ' Εθνοσυνέλευσης της Τροιζήνας που φυλάσσεται στο Μουσείο Τύπου στην Πάτρα.

ΤΑ ΟΠΛΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΣΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ 1821

Μυρτώ και Αργυρώ Μαύρου, Β31

Στους πρώτους δύο στίχους του Εθνικού Ύμνου, ο εθνικός μας ποιητής, Διονύσιος Σολωμός, με το σπαθί προσδιόρισε την ελευθερία:

«Σε γνωρίζω από την κόψη του σπαθιού την τρομερή».

Το σπαθί ήταν ένα από τα όπλα στην Επανάσταση. Διαφορετικά είδη σπαθιών είχαν άλλα ονόματα, όπως σπάθες, γιαταγάνια, πάλες, χαντζάρες. Τα σπαθιά χρησιμοποιούνταν στους πολέμους από τα αρχαία χρόνια, παρέμεναν όμως σε χρήση και κατά τον απελευθερωτικό αγώνα του 1821, στις μάχες σώμα με σώμα των Ελλήνων αγωνιστών με τους Τούρκους κατακτητές.

Το πιο σημαντικό, όμως, όπλο, σε όλες τις μάχες του Εικοσιένα, ήταν το καριοφίλι, ένα ντουφέκι με μακριά κάννη και εμπροσθογεμές, επειδή από μπροστά έβαζαν μέσα στην κάννη του αρχικά το μπαρούτι τυλιγμένο σε χαρτί (χαρτούτσια το έλεγαν) και μετά το βόλι που τα έσπρωχναν με μακρύ λεπτό ξύλο, ώστε να φτάσουν στο πίσω μέρος της κάννης, όπου ο μηχανισμός της σκανδάλης του ντουφεκιού με τον πυριτόλιθο (είδος τσακμακόπετρας - τυφεκιοπέτρας) έδινε τον σπινθήρα στο μπαρούτι, για να πυροβολήσει το βόλι.

Τα αγχέμαχα όπλα (σπάθες, πάλες, γιαταγάνια κ.λπ.), κατάλληλα για τις μάχες εκ του συστάδην, επηρέασαν καταλυτικά τον Αγώνα.

Διαβάζουμε ότι το καριοφίλι πήρε το όνομά του από ένα εργαστήριο της Βενετίας CARLO E. FIGLI, που κατασκεύαζε τέτοια τυφέκια. Δεν υπήρχαν τότε βιομηχανίες και εργοστάσια. Οπλουργοί σε βιοτεχνικά εργαστήρια τα κατασκεύαζαν σε όλες τις τότε χώρες. Και ανάλογα με τις διαφορές τους ή τις προτιμήσεις εκείνων που τα χρησιμοποιούσαν, είχαν το 1821 διάφορα ονόματα, όπως λαζαρίνες, σισανέδες και άλλα.

Οι ναυτικοί επαναστάτες, αντί για καριοφίλια, χρησιμοποιούσαν ένα πιο μικρό είδος ντουφεκιών (βραχύκαννα), με κοντή και πλατιά κάννη σαν χοάνη που, αντί για ένα βόλι, έριχναν σε μεγαλύτερη διασπορά πολλά σφαιρίδια. Τρομπόνια τα ονόμαζαν.

Κάθε αγωνιστής, εκτός από το καριοφίλι και το σπαθί του, είχε και δύο πιστόλες, κουμπούρες, οι οποίες επίσης γέμιζαν από μπροστά (εμπροσθογεμείς) με ένα μόνο βόλι. Υπήρχαν και δίκαννες κουμπούρες που τις έλεγαν διπλομούτσουνες. Τις είχαν δεμένες στη μέση τους πάνω από τη φουστανέλα τους, σε ειδική ζώνη - θήκη που την έλεγαν σελάχι, μαζί με τις παλάσκες, που είχαν μέσα τα πολεμοφόδια και τις τσακμακόπετρές τους.

Όταν ξεκίνησε το 1821 η Επανάσταση, πρώτοι ένοπλοι αγωνιστές ήταν οι Κλέφτες και οι Αρματολοί, οι οποίοι, στα χρόνια της Τουρκοκρατίας, ζούσαν ως αντάρτες φυγάδες, στ' απάτητα απ' τον εχθρό βουνά.

Ένα δημοτικό τραγούδι για τα Κλεφτόπουλα θυμίζει την αγάπη για το σπαθί και το ντουφέκι:

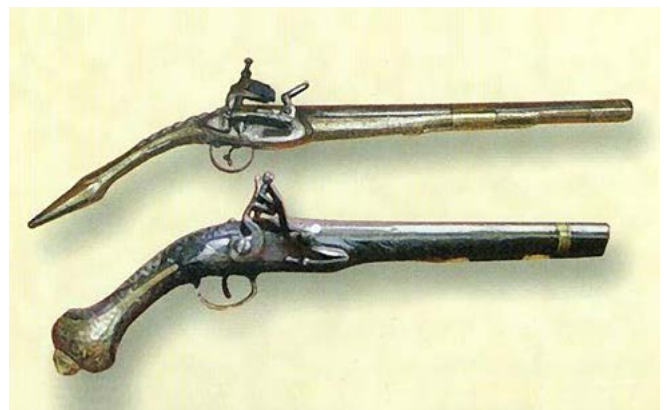
«Ντουφέκι μου περήφανο, σπαθί ξεγυμνωμένο, πόσες φορές με γλίτωσες απ' των εχθρών τα χέρια κι απ' των Τούρκων τα μαχαίρια».

Τα περισσότερα όπλα, στις πρώτες μάχες της Επανάστασης, οι αγωνιστές τα απέκτησαν ως λάφυρα, νικώντας σε μάχες τις τουρκικές στρατιές. Σ' εκείνες τις μάχες, οι Έλληνες που δεν είχαν ακόμα καριοφίλια, κουμπούρες και γιαταγάνια, πολεμούσαν με τσεκούρια και γεωργικά εργαλεία.

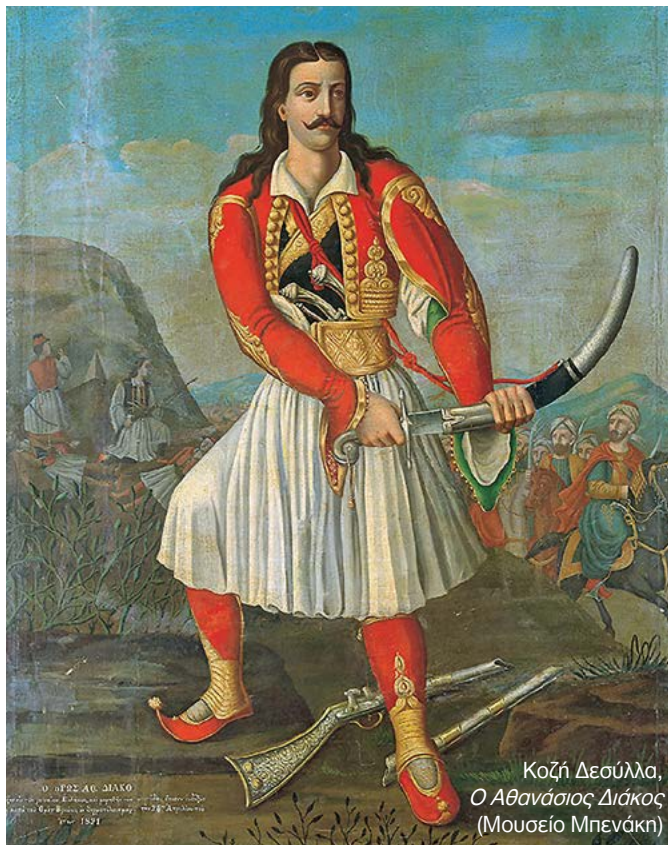
Στη συνέχεια οι Φιλέλληνες που οργάνωσαν επιτροπές συμπαράστασης και αλληλεγγύης προς την Ελληνική Επανάσταση σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες, αγόραζαν και έστελναν στους επαναστατημένους αγωνιστές εμποσθογεμή γερμανικά, γαλλικά, αγγλικά, ρωσικά και άλλα, ντουφέκια, πιστόλες, λόγχες και πολεμοφόδια.

Πολύ περισσότερα ιστορικά στοιχεία, με πλήθος λεπτομέρειες, έγραψε στο βιβλίο «Τα Όπλα των Ελλήνων» ο Χρήστος Σαζανίδης το 1995. Άλλα πολλά μπορεί ο καθένας να βρει στο διαδίκτυο.

Πολλά όπλα του 1821 βρίσκονται σε μουσεία σε ολόκληρη την Ελλάδα και στο Εθνικό Ιστορικό Μουσείο της Αγίας Νάπας στην Κύπρο. Όπλα του 1821 εκτίθενται και στο Μουσείο του Παγκυπρίου Γυμνασίου (Συλλογή Παλαιών Όπλων).

Στο δημοτικό τραγούδι «Του Διάκου», οι αναφορές στα όπλα είναι χαρακτηριστικές

Του Διάκου (22 Απριλίου 1821)

Τρία πουλάκια κάθουνταν ψηλά στη Χαλκουμάτα.
Το 'να τπράει τη Λειβαδιά και τ' άλλο το Ζητούνι,
το τρίτο το καλύτερο μοιρολογάει και λέει:
-Πολλή μαυρίλα πλάκωσε, μαύρη σαν καλιακούδα.
Μην' ο Καλύβας έρχεται, μην' ο Λεβεντογιάννης;
-Νουδ' ο Καλύβας έρχεται νουδ' ο Λεβεντογιάννης.
Ομέρ Βρυώνης πλάκωσε με δεκαοχτώ χιλιάδες.

Ο Διάκος σαν τ' αγροίκησε πολύ του κακοφάνη.
Ψηλή φωνή εσήκωσε, τον πρώτο του φωνάζει.
«Τον ταϊφά μου σύνναξε, μάσε τα παλληκάρια,
δώσ' τους μπαρούτη περισσή και βόλια με τις χούφτες,
γλήγορα για να πιάσουμε κάτω στην Αλαμάνα,
που 'ναι ταμπούρια δυνατά κι όμορφα μετερίζια».

Παίρνουνε τ' αλαφριά σπαθιά και τα βαριά τουφέκια,
στην Αλαμάνα φτάνουνε και πιάζουν τα ταμπούρια.
«Καρδιά, παιδιά μου» φώναξε, «παιδιά μη φοβηθείτε,
σταθείτε αντρεία σαν Έλληνες και σα Γραικοί σταθείτε».

Ψιλή βροχούλαν έπιασε κι ένα κομμάτι αντάρα,
τρία γιουρούσιαν έκαμαν, τα τρία αράδα αράδα.
Έμεινε ο Διάκος στη φωτιά με δεκαοχτώ λεβέντες.
Τρεις ώρες επολέμαε με δεκαοχτώ χιλιάδες.
Βουλώσαν τα κουμπούρια του κι ανάψαν τα τουφέκια,
κι ο Διάκος εξεσπάθωσε και στη φωτιά χουμάει.
Ξήντα ταμπούρια χάλασε κι εφτά μπουλουκμπασήδες,
και το σπαθί του κόπηκε ανάμεσα απ' τη χούφτα
και ζωντανό τον έπιασαν και στον πασά τον πάνουν.

Χίλιοι τον παν από μπροστά και χίλιοι από κατόπι.
Κι ο Ομέρ Βρυώνης μυστικά στο δρόμο τον ερώτα:
«Γίνεσαι Τούρκος Διάκο μου, την πίστη σου ν' αλλάξεις,
να προσκυνήσεις στο τζαμί, την εκκλησιά ν' αφήσεις;»
Κι εκείνος τ' αποκρίθηκε και στρίφτει το μουστάκι:
«Πάτε κι εσείς κι η πίστη σας, μουρτάτες να χαθείτε!
Εγώ Γραικός γεννήθηκα Γραικός θε ν' αποθάνω.
Α, θέλετε χίλια φλωριά και χίλιους μαχμουτιέδες
μόνον εφτά μερών ζωή θέλω να μου χαρίστε,
όσο να φτάσει ο Οδυσσεύς και ο Θανάσης Βόγιας»

Σαν τ' άκουσε ο Χαλίλμπενς, αφρίζει και φωνάζει:
«Χίλια πουγκιά σας δίνω γω κι ακόμα πεντακόσια,
το Διάκο να χαλάσετε, το φοβερό τον κλέφτη,
γιατί θα σβήσει τη Τουρκιά κι όλο μας το ντοβλέτι».
Το Διάκο τότε παίρνουνε και στο σουβλί τον βάζουν.
Ολόρτο τον εσθήσανε κι αυτός χαμογελούσε,
την πίστη τους τούς ύβριζε, τους έλεγε μουρτάτες:
«Σκυλιά, κι α' με σουβλίσετε ένας Γραικός εκάθη.
Ας είναι ο Οδυσσεύς καλά και ο καπετάν Νικήτας,
που θα σας σβήσουν την Τουρκιά κι όλο σας το ντοβλέτι».

ΤΑ ΙΕΡΑ ΟΠΛΑ ΤΩΝ ΑΓΩΝΙΣΤΩΝ

Της Ιωάννας Μηνά , Γ11

Τα όπλα που χρησιμοποίησαν οι μεγάλοι ήρωες και αγωνιστές του 1821 αποτελούσαν αναπόσπαστο μέρος της ενδυμασίας των Ελλήνων και γενικά το βασικότερο κομμάτι για τη συμμετοχή τους στον αγώνα. Γι' αυτούς ήταν ιερά και αντιπροσώπευαν τη μαχητικότητα και την περηφάνια τους, ενώ πολλοί από τους αγωνιστές είχαν προσδώσει και ονόματα στα όπλα τους. Μερικά από τα σημαντικότερα είναι:

ΧΑΡΜΠΙ

Το χαρμπί ήταν ένα όπλο με πολλαπλές χρήσεις. Όταν ήταν μέσα στη θήκη του, το χρησιμοποιούσαν για να γεμίζουν τα όπλα και να τροχίζουν τα σπαθιά, ενώ όταν ήταν έξω από τη θήκη, μετατρέπονταν στο πιο φονικό των αγωνιστών. Το χαρμπί ήταν ένα κοφτερό και μυτερό όπλο. Ήταν στρογγυλεμένο από όλες τις πλευρές.

ΤΡΟΜΠΟΝΙ

Οι στεριανοί αγωνιστές του 1821 χρησιμοποιούσαν οπλισμό ανατολικής κυρίως προλεύσεως (οθωμανικό, αραβικό, περσικό). Αντίθετα, οι ναυτικοί της Επανάστασης είχαν στην κατοχή τους και χρησιμοποίησαν κατά κόρον οπλισμό ευρωπαϊκής προελεύσεως από την Ιταλία, τη Γαλλία και την Ισπανία.

ΚΑΡΙΟΦΙΛΙ

Όλα τα ντουφέκια, εκτός αυτών που κρατούσαν οι τακτικοί, τα ονόμαζαν καριοφίλια. Το καριοφίλι ήταν παλιό εμπροσθογενές τουφέκι με μακριά κάννη. Η κάννη ήταν επιμήκης, κυλινδρική, σιδερένια με στρόχαστρο. Τη σκανδάλη περιέβαλλε πλατύ έλασμα. Στη χειρολαβή του όπλου υπάρχει κρίκος για το λουρί του όπλου. Το όπλο αυτό φτιάχτηκε και χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά στην Επανάσταση του 1821 και αποτελούσε ένα από τα σημαντικότερα όπλα του αγώνα.

ΓΙΑΤΑΓΑΝΙ

Το γιαταγάκι είναι ένα είδος μεγάλης μαχαίρας μισού μέτρου από ατσάλι, χωρίς φυλακτήρα στη λάβη, τουρκικής προέλευσης. Η λεπίδα του σχηματίζει κοίλη καμπύλη στο μέσο και κυρτή στην αιχμή. Είναι πλατιά και καμπυλωτή προς το μέρος της αιχμής. Το γιαταγάκι κρεμόταν από το σελάχι. Ήταν από τα πιο γερά και ανθεκτικά όπλα. Το γιαταγάκι είχε λαβή αργυροσκαλισμένη και το θηκάρι του ήταν στολισμένο με γοργόνες και άγρια πουλιά.

ΠΙΣΤΟΛΑ

Οι πιστόλες ήταν βραχύκανα, λειόκανα όπλα με μηχανισμό πυρόλιθου και ανάλογα με την προέλευσή τους, διακρίνονται σε ευρωπαϊκές, ανατολικές ή αρβανίτικες. Εφέροντο στη ζώνη (=σελάχι) του πολεμιστή σε διαμορφωμένες θήκες. Υπήρχε μεγάλη ποικιλία στο σχεδιασμό της λαβής και στον στολισμό. Η χρήση τους προοριζόταν για τη στιγμή που ο αντίπαλος πλησίαζε αρκετά ώστε να μην απαιτείται ιδιαίτερη σκόπευση για την επιτυχή βολή εναντίον του.

ΤΟ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΕΡΟ «ΟΠΛΟ»

Ιωάννης Κισσονέργης, *Ο Παλαιών Πατρών Γερμανός ευλογεί τη σημαία της Επανάστασης*, Μουσεία Παγκυπρίου Γυμνασίου

Με το σύνθημα «Υπέρ πίστεως και πατρίδος», οι ένδοξοι αγωνιστές του 1821 ύψωσαν το λάβαρο της επανάστασης και έγραψαν χρυσές σελίδες δόξας στην ελληνική ιστορία! Με τον ηρωισμό τους, το αγωνιστικό τους φρόνημα, την αυταπάρνησή τους, το ήθος, την προσήλωσή στη χριστιανική πίστη και την αδιάψευστη αγάπη για την πατρίδα οδηγήθηκαν στην ηρωική εκείνη νίκη.

Ο ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΣ ΑΠΟΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ

Της Στέλλας Ιωάννου, Β21

Σκοτάδι σκέπασε την χώρα απ' άκρη σ'άκρη
 Πολλά τουφέκια πέφτασιν, βροχή, χαλάζι
 Άξαφνα μέσ' στη σιωπή, τρεις σφαίρες αντηχούνε.
 Τον λεβέντη που ολόρθος πολεμά με θάνατο κερνούν.
 Η μια τον βρίσκει στο πλευρό, η άλλη στο κεφάλι
 Η τρίτη, η πιο φαρμακερή, στην χρυσή καρδιά του.
 Βόγκηξε βαθιά, βόγκηξε ξανά μα μονάχα
 βγήκε δάκρυ πικρό φαρμάκι
 Λυγίζουνε τα γόνατα, σαν κυπαρίσσι γέρνει
 Ανάσκελα κείται έρημος, άκλαυτος, αιματοκυλισμένος.

Η μάνα ανήσυχη σηκώνεται κλαμένη. Ακούει την γλωσίτσα του
 να αποδονολαλεί, να λέει:

- Μάνα μην κλάψεις! Μην θλιβείς! Μην βαριαναστενάξεις!
 Φαρμάκι είναι η σκλαβιά κι ο θάνατος το φως.
- Φεύγεις, γιέ μου ακριβέ, και μόνη με αφήνεις σε τούτην την γη
 που παραδέρνει στην σκλαβιά που λυτρωμό δεν έχει.
- Το σώμα μου βαθιά στην γη μα η ψυχή μου στα ουράνια
 να στέκεται, να πολεμά στις μάχες αντάμα με τα άλλα αδέρφια,
 αντάμα και στο όνειρο μαζί σου καλή μου μάνα.

-Κι εσείς αδέρφια πάρτε με και θάψτε με ψηλά σε μια ραχούλα
 Αφήστε μου και μια γωνιά στις γης παραθυράκι
 Να παινοβγαίνω με το φως, να χαίρομαι τον ήλιο,
 Να χαιρετώ την άνοιξη, τ' ολόφωτο φεγγάρι
 Να ακούω τ' απδόνια που έρχονται μαζί με τον Απρίλη.
 Να 'ρθω την αυγούλα να σας δω με ζήλο να πολεμάτε
 Να 'ρθω κι όταν θα λάμψει η Λευτεριά μαζί σας να γιορτάσω!

Γεώργιος Καραϊσκάκης: Η μορφή της Επανάστασης

Του Εμμανουήλ Κώστα, Α11

Ο Γεώργιος Καραϊσκάκης ήταν το νόθο παιδί του Δημήτριου Ίσκου και της καλόγριας Ζωής. Γεννήθηκε σε μια σπηλιά, σε τόπο όχι εξακριβωμένο από τους ιστορικούς, καθώς τη γενέτειρά του διεκδικούν 3 περιοχές, με επικρατέστερη το Μαυρομάτι Καρδίτσας. Τα παιδικά του χρόνια τα έζησε στην περιοχή των Αγράφων, καθόλου εύκολα, αφενός επειδή μεγάλωνε χωρίς πατέρα και δούλευε για να μπορέσει να ζήσει και αφετέρου -και κυρίως- επειδή βίωνε εξευτελισμούς από τους χωριανούς του λόγω της μάνας του.

Στα 15 του χρόνια έγινε κλέφτης και, όντας ακόμη έφηβος, συγκρότησε δική του κλέφτικη ομάδα. Μάλιστα, σε μια συμπλοκή που είχε με τους Τούρκους πιάστηκε αιχμάλωτος και μεταφέρθηκε στον Αλή Πασά των Ιωαννίνων. Εκεί γλίτωσε τη μοίρα των υπόλοιπων αιχμαλώτων -τον θάνατο- επειδή ο Αλή Πασάς διέκρινε τις σπάνιες ικανότητές του και του επέτρεψε να μείνει στην αυλή του, όπου έμαθε γράμματα και κυρίως την τέχνη του πολέμου, αφού συναναστρεφόταν και με άλλους μετέπειτα σπουδαίους οπλαρχηγούς της Επανάστασης. Εκεί, μάλιστα, άρχισε να εμφανίζεται και η φυματίωση που τον ταλαιπώρησε σε όλη τη ζωή του.

Όταν του δόθηκε η ευκαιρία δραπέτευσε από τον Αλή Πασά και στα 24 του χρόνια εντάχθηκε στο κλέφτικο του οπλαρχηγού Κατσαντώνη. Αυτή υπήρξε μια καθοριστική στιγμή για τη στρατιωτική του πορεία, αφού υιοθέτησε τη στρατηγική σκέψη και κυρίως τον ηγετικό τρόπο σκέψης του αρχηγού του. Μετά τον θάνατο του Κατσαντώνη, ο Καραϊσκάκης επέστρεψε στα Ιωάννινα και ο Αλή Πασάς τού ανέθεσε ένα στρατιωτικό τμήμα (αρμα-

τολίκι) για να τον διατηρήσει κοντά του. Τότε γνώρισε την Γκόλφω, την οποία αργότερα παντρεύτηκε και απέκτησε μαζί της 3 παιδιά.

Κατά τη διάρκεια της δεύτερης παραμονής του στην αυλή του Αλή Πασά, ο Καραϊσκάκης μυήθηκε στη Φιλική Εταιρία και κατάφερε να αποδράσει για δεύτερη φορά με την οικογένειά του κατά την πολιορκία των Ιωαννίνων. Ξεκίνησε τον Αγώνα ως αρματολός στα Τζουμέρκα της Άρτας και αργότερα έγινε αρχηγός μιας ομάδας στην περιοχή που μεγάλωσε, τα Άγραφα. Το 1823 η φήμη του ονόματός του μεγάλωσε, μετά από μια νικηφόρα μάχη στα Άγραφα κατά την οποία σκότωσε σε μονομαχία τον αρχηγό των Τούρκων.

Τον Απρίλιο του 1824 καταδικάστηκε για προδοσία και «καπάκια» με τους Τούρκους, μετά από σκευωρία του Αλέξανδρου Μαυροκορδάτου, Έλληνα πολιτικού που εξυπηρετούσε με τη συγκε-

κριμένη απόφαση αλλότρια συμφέροντα. Συγκεκριμένα, ο Μαυροκορδάτος επεδίωκε να χάσει ο Καραϊσκάκης το αρματολίκι του και να το πάρει ο ευνοούμενός του, Γιαννάκης Ράγγος, έτσι ώστε να αποκτήσει τον πλήρη έλεγχο στην περιοχή των Αγράφων. Το δικαστήριο, δίχως απτές αποδείξεις, ονομάσε τον Καραϊσκάκη προδότη και του αφαίρεσε όλα τα στρατιωτικά αξιώματα, τα οποία όμως επανέκτησε για να αντιμετωπίσει τον επικίνδυνο Κιουταχή στη Στερεά Ελλάδα, μετά από προτροπή του Ξακουστού ήρωα και αδελφικού φίλου του, Θεόδωρου Κολοκοτρώνη.

Αργότερα, κατά τη διάρκεια του Εμφυλίου Πολέμου που είχε αντιπάλους από τη μια τους Ρουμελιώτες και τους Υδραίους και από την άλλη τους Πελοποννήσιους, ο Καραϊσκάκης είχε εμπλοκή υπέρ των πρώτων, οι οποίοι και επικράτησαν (όπως είναι γνωστό, την εμφύλια αυτή σύγκρουση εκμεταλλεύτηκε ο Ιμπραήμ, ο οποίος αποβίβαστηκε στην Ελλάδα ενώ οι Έλληνες αλληλοεξουδετερώνονταν). Ο Καραϊσκάκης συμμετείχε επίσης στην προσπάθεια να λυθεί η πολιορκία του Μεσολογγίου, που τελικά απέτυχε. Αργότερα, ο Ανδρέας Ζαΐμης -αν και εχθρός του Καραϊσκάκη- του ανέθεσε την αρχιστρατηγία της Ρούμελης για το καλό της Επανάστασης, αφού είχε αναγνωρίσει τις ικανότητές του.

Τον Αύγουστο του 1826, ο Καραϊσκάκης με τον στρατό του έφτασε στην Ελευσίνα για να πολεμήσει τον Κιουταχή που πολιορκούσε την Αθήνα και μέχρι τον Νοέμβριο του 1826 είχε ελευθερώσει πολλές περιοχές, φτάνοντας μέχρι την Αράχοβα. Εκεί έστησε ενέδρα στους Τούρκους και βγήκε θριαμβευτής (η περίφημη Μάχη της Αράχοβας).

Το τέλος του Καραϊσκάκη ήλθε κατά την προετοιμασία των Ελλήνων για κατά μέτωπο επίθεση εναντίον των Τούρκων στην Ακρόπολη. Συγκεκριμένα, καθώς οι Έλληνες βρίσκονταν κρυμμένοι στα χα-

ρακώματα πριν τη μάχη, ακούστηκε ένας πυροβολισμός. Ο Καραϊσκάκης βγήκε από τη σκηνή του πάνω στο άλογό του, για να δει τι ακριβώς συνέβη. Εκεί δέχθηκε ένα πυροβολισμό που αποδείχθηκε μοιραίος. Οι απόψεις δίστανται, για το κατά πόσο αυτός που πυροβόλησε τον Καραϊσκάκη ήταν Τούρκος ή η συμπλοκή ήταν σημείωτη για να βγει έξω ο ήρωας και να τον σκοτώσει κάποιος Έλληνας -ίσως μισθοφόρος του Μαυροκορδάτου ή των Δυνάμεων που τη δεδομένη στιγμή της Επανάστασης γύρευαν να εξυπηρετήσουν δικά τους συμφέροντα. Τραγική ειρωνεία αποτελεί το γεγονός ότι ο Καραϊσκάκης πέθανε ανήμερα της ονομαστικής του εορτής, στις 23 Απριλίου 1827.

Ο Καραϊσκάκης υπήρξε και παραμένει αγαπητός και Ξακουστός ανάμεσα στους Έλληνες, τόσο για τις ικανότητές του -αφού διακρινόταν για το θάρρος, τη γενναιότητα, το θράσος, τον αυθορμητισμό, τη στρατηγική του στο πεδίο της μάχης- όσο και για την προσωπικότητά του -αφού αποτελούσε ηγετική φυσιογνωμία, ενώ έκανε και πολλές προσωπικές θυσίες για τον Αγώνα. Δίκαια, λοιπόν, κατέχει μια πολύ ξεχωριστή θέση στο πάνθεον των ηρώων του και προς τιμήν του έχουν γραφτεί πολλά κείμενα, ποιήματα και τραγούδια, ενώ και το μεγαλύτερο ποδοσφαιρικό γήπεδο της Ελλάδας έχει πάρει το όνομά του!

Τα γνωστότερα τραγούδια και ποιήματα που γράφτηκαν για τον Γεώργιο Καραϊσκάκη:

Διονύσιος Σαββόπουλος, *Ωδή στον Γεώργιο Καραϊσκάκη*

Κώστας Χατζής, *Ο Καραϊσκάκης*

Λάκης Παππάς, *Καραϊσκάκης*

Γιώργος Νταλάρας, *10 παλληκάρια*

Παραδοσιακό, *Η Μάχη της Αράχοβας*

Πηγή: <https://defencereDEFINED.com.cy>

Ο αειθαλής Γέρος της Επανάστασης

Του Παύλου Λεπού, Α11

«**Ό**ταν αποφασίσαμε να κάμομε την Επανάσταση», ανακαλούσε ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης στην Πνύκα, στις 7 Οκτωβρίου 1838, «δεν εσυλλογισθήκαμε ούτε πόσοι είμεθα ούτε πώς δεν έχομε άρματα ούτε ότι οι Τούρκοι εβαστούσαν τα κάστρα και τας πόλεις ούτε κανέννας φρόνιμος μας είπε “πού πάτε εδώ να πολεμήσετε με σιταροκάραβα βατσέλα;”, αλλά ως μία βροχή έπεσε εις όλους μας η επιθυμία της ελευθερίας μας, και όλοι, και ο κλήρος μας και οι προεστοί και οι καπεταναίοι και οι πεπαιδευμένοι και οι έμποροι, μικροί και μεγάλοι, όλοι, εσυμφωνήσαμε εις αυτό το σκοπό και εκάμαμε την Επανάσταση».

Ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης είναι ο πλέον αγαπητός στους Έλληνες ήρωας της Ελληνικής Επανάστασης. Υπήρξε ένας άνθρωπος που διακρίθηκε ιδιαίτερα για τη στρατηγική του ευφυΐα. Περαιτέρω, ήταν ένας συμπονετικός πατέρας για τους στρατιώτες του, στους οποίους συνήθιζε να τραγουδά ηρωικά άσματα για να τους εμψυχώσει. Η αντοχή του ήταν -παρά την ηλικία του- ανεξάντλητη και η πίστη του προς τον Θεό δυνατή, παρά τα χτυπήματα της ζωής -ειδικά μετά τον χαμό του πρωτότοκου γιου του, Παναγιώτη.

Ο Κολοκοτρώνης θεωρούσε πάντα πως οι Έλληνες έχουν χρέος να πολεμήσουν μόνοι τους για την ανεξαρτησία τους. Εξάλλου, αντιμετώπιζε με δυσπιστία την ανάμειξη των

ξένων δυνάμεων στις εσωτερικές υποθέσεις της Ελλάδας, πιστεύοντας πως αυτή γινόταν πρωτίστως για την εξυπηρέτηση των δικών τους συμφερόντων -και προφανώς είχε απόλυτο δίκαιο.

«*Ό,τι κάμομε θα το κάμομε μοναχοί και δεν έχομε ελπίδα καμμία από τους ξένους*», έλεγε και ξαναέλεγε, κρατώντας έτσι υψηλό το σθένος και το φρόνημα των Ελλήνων. Γι' αυτό και πάντα τους αποκαλούσε Έλληνες, θέλοντας με αυτόν τον τρόπο να τους κάνει να συνειδητοποιήσουν την ιστορία τους αλλά και την υψηλή αποστολή και ευθύνη που έχουν για τη σωτηρία του ελληνικού έθνους.

Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, διά χειρός Παύλου Λεπτού

Η ΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΚΑΝΑΡΗ ΚΑΙ Η ΕΠΙΣΚΕΨΗ ΤΟΥ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

Της Μαρίας Δημητρίου, Γ11

Ο Κωνσταντίνος Κανάρης αποτελεί μία από τις ηγετικές και πιο θρυλικές μορφές της Επανάστασης του 1821. Εκτός από ναύαρχος υπήρξε και πολιτικός και διετέλεσε πέντε φορές πρωθυπουργός.

Παρά το γεγονός ότι ήταν γεννημένος στην Πάργα της Ηπείρου, θεωρείται Ψαριανός, επειδή μεγάλωσε στα Ψαρά. Από μικρός εργαζόταν ως ναυτικός σε εμπορικά καράβια και μετά τον θάνατο του θείου του ανέλαβε καπετάνιος του πλοίου του, με το οποίο πραγματοποίησε πολλά εμπορικά ταξίδια στη Μεσόγειο.

Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΟΥ ΚΑΝΑΡΗ ΣΤΟΝ ΑΓΩΝΑ ΤΟΥ 1821

Νικηφόρος Λύτρας,
Πυρπόληση τουρκικής ναυαρχίδας από τον Κωνσταντίνο Κανάρη

Ο Κανάρης δεν φαίνεται να είχε μυηθεί στη Φιλική Εταιρεία, ωστόσο έλαβε μέρος εξ αρχής στην Επανάσταση, κατατασσόμενος ως απλός ναύτης στον μικρό ψαριανό στόλο, που συγκρότησε ο Νικολής Αποστόλης. Από τις πρώτες κιόλας επιχειρήσεις με τον στόλο άρχισε να ειδικεύεται στα μπουρλότα και πολύ σύντομα έγινε ο φόβος και ο τρόμος του τουρκοαιγυπτιακού στόλου.

Τον Ιούνιο του 1822, ο Κανάρης αποφάσισε να απαντήσει στην πρωτοφανή τουρκική σφαγή της Χίου, που κόστισε τη ζωή σε δεκάδες χιλιάδες ανθρώπους και οδήγησε χιλιάδες στα σκλαβοπάζα. Βασικός του στόχος ήταν να βυθίσει τη ναυαρχίδα του Καρά Αλή, με τα πυρπολικά του ίδιου και του Ανδρέα Πιπίνου. Τη νύ-

Ευγένιος Ντελακρουά, *Η σφαγή της Χίου*

χτα της επίθεσης, οι Τούρκοι γιόρταζαν το Μπαϊράμι στο κατάστρωμα της ναυαρχίδας και έτσι η φρούρησή της ήταν ελλιπής. Το πυρπολικό του Κανάρη έριξε το μπουρλότο και πριν προλάβουν

οι Τούρκοι να απομακρυνθούν, η φωτιά έφτασε στην πυριτιδαποθήκη, η οποία ανατινάχθηκε. Ο απολογισμός ήταν 2.000 νεκροί Οθωμανοί, ανάμεσα στους οποίους και ο Καρά Αλής. Από την ένδοξη αυτή στιγμή, ο ναύαρχος του '21 έμεινε γνωστός και ως «μπουρλοτιέρης».

Ο θρυλικός ναύαρχος ανατίναξε επίσης ένα τουρκικό δίκροτο στο στενό μεταξύ Τενέδου και Τρωάδας. Ήταν η υποναυαρχίδα του νέου αρχιναύαρχου Κακλαμάν Μεχμέτ Πασά, που είχε διαδεχθεί τον Καρά Αλή. Επιπλέον, πυρπόλησε μια τουρκική φρεγάτα κοντά στη Σάμο, ως εκδίκηση για την καταστροφή της Κάσου και των Ψαρών, της πατρίδας του. Ακόμα, βύθισε μια τουρκική κορβέτα στα ανοιχτά της Μυτιλήνης και αποπειράθηκε να πυρπολήσει τον αιγυπτιακό στόλο στο λιμάνι της Αλεξάνδρειας. Ωστόσο, το εγχείρημα αυτό απέτυχε λόγω της ξαφνικής αλλαγής της κατεύθυνσης του ανέμου.

Κωνσταντίνος Βολανάκης, *Το κάψιμο της τουρκικής φρεγάτας*

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΚΑΝΑΡΗ

Ο Κανάρης, κατά τη διάρκεια του Αγώνα για την κατάκτηση της ελευθερίας, κατάφερε να κερδίσει την εκτίμηση των συναγωνιστών του λόγω της σύνεσης που τον διέκρινε. Για τον λόγο αυτό, μετά την Απελευθέρωση, κατάφερε να ανέλθει στα υψηλότερα αξιώματα της Πολιτείας. Πιο συγκεκριμένα, το 1827 αντιπροσώπευσε τα Ψαρά στην Εθνοσυνέλευση της Τροιζήνας. Υπήρξε θερμός υποστηρικτής του Καποδίστρια, ο οποίος τον αξιοποίησε για την καταστολή των ανταρσιών στη Μάνη και την Ύδρα. Μετά τη δολοφονία του Κυβερνήτη, αποσύρθηκε από την ενεργό δράση, αλλά κατά την Οθωνική περίοδο ανακλήθηκε στην υπηρεσία φτάνοντας μέχρι τον βαθμό του υποναυάρχου.

Στα επόμενα χρόνια, διορίστηκε γερουσιαστής και αναμίχθηκε στην πολιτική με το Ρωσικό Κόμμα. Συμμετείχε στην επαναστατική κίνηση της 3ης Σεπτεμβρίου 1843, που ανάγκασε τον Όθωνα να παραχωρήσει Σύνταγμα. Μέχρι την έξωση του Όθωνα έγινε πολλές φορές υπουργός και δύο φορές πρωθυπουργός (16 Φεβρουαρίου 1844 - 30 Μαρτίου 1844 και 15 Οκτωβρίου 1848 - 12 Δεκεμβρίου 1849). Το 1862 υπήρξε ένας από τους βασικούς εκπροσώπους της αντιοθωνικής κίνησης. Όταν ο βασιλιάς, σε μια προσπάθειά του να τον προσεταιρισθεί, του ανέθεσε για τρίτη φορά την πρωθυπουργία, αυτός δεν δίστασε να καταθέσει την εντολή, επειδή ο Όθων δεν ενέκρινε ορισμένους από τους υπουργούς του.

Μετά την έξωση του Όθωνα, ορίστηκε μέλος της τριανδρίας Βούλγαρη, Κανάρη, Ρούφου

Ο Πρωθυπουργός της Ελλάδας Κωνσταντίνος Κανάρης (1793 – 1877)

και το 1863 πήγε στη Δανία ως ένας από τους αντιπροσώπους του Έθνους, για να προσφέρει το στέμμα στον βασιλιά Γεώργιο Α'. Στη συνέχεια, ανέλαβε Υπουργός Ναυτικών στην κυβέρνηση Ρούφου και δύο φορές πρωθυπουργός (5 Μαρτίου 1864 - 16 Απριλίου 1864 και 27 Ιουλίου 1864 - 2 Μαρτίου 1865). Κατόπιν, αποσύρθηκε από την πολιτική και ιδιώτευσε στο σπίτι του στην Κυψέλη, όπου καθημερινά δεχόταν φίλους και θαυμαστές του. Στις 26 Μαΐου 1877, σε ηλικία 82 ετών, επανήλθε στην πολιτική και ανέλαβε πρωθυπουργός στην οικονομική κυβέρνηση που σχηματίστηκε για να αντιμετωπίσει τις ενδεχόμενες συνέπειες του Ρωσοτουρκικού Πολέμου.

Η ΕΠΙΣΚΕΨΗ ΤΟΥ ΚΑΝΑΡΗ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

Γιώργος Μαυρογένης, *Ο Κωνσταντίνος Κανάρης στην Κύπρο*

Όταν ξέσπασε η Ελληνική Επανάσταση του 1821, η Φιλική Εταιρεία είχε περιλάβει και την Κύπρο στα νησιά που θα εξεγείρονταν εναντίον του τουρκικού ζυγού. Ωστόσο, μετά από επαφές του Αρχιεπισκόπου Κυπριανού με εκπροσώπους της Φιλικής Εταιρείας, αποφασίστηκε ότι η Κύπρος δεν ήταν σε θέση να επαναστατήσει. Οι λόγοι ήταν κυρίως πρακτικοί, καθώς η Κύπρος δεν διέθετε τον απαραίτητο οπλισμό, ήταν μακριά από τις εστίες της Επανάστασης και οι Κύπριοι δεν είχαν στρατιωτική πείρα. Παρ' όλα αυτά, δόθηκε υπόσχεση από τον Αρχιεπίσκοπο Κυπριανό, ότι η Κύπρος θα βοηθήσει τον Αγώνα υλικά (με χρήματα και τρόφιμα) και ηθικά.

Στο βιβλίο του Απομνημονεύματα των κατά το 1821 εν τη νήσω Κύπρω τραγικών σκηνών, ο Γεώργιος Ι. Κηπιάδης είναι ο πρώτος που αναφέρεται στην άφιξη του Κωνσταντίνου Κανάρη

στην Κύπρο, τον Ιούνιο του 1821. Η επίσκεψη του Κανάρη πιθανότατα σχετίζεται με την επίσκεψη αντιπροσώπων της Φιλικής Εταιρείας στην Κύπρο και στον Αρχιεπίσκοπο Κυπριανό, για παραλαβή της κυπριακής οικονομικής συνδρομής στον επαναστατικό σχεδιασμό. Σύμφωνα με όσα γράφει ο Κηπιάδης:

«... ο ατρόμητος στολοκαύτης Κανάρης, από τα παράλια της Αιγύπτου, περί την 19ην Ιουνίου του 1821 κατέπλευσε μετά του στόλου του και επί την ημετέραν Πατρίδα, ελλιμενισθείς εν λιμενίσκω τινί παρά τον Άγιον Σέργιον, εΐτα δε και εις τον παρά την Λάπηθον λιμενίσκον Ασπρόβρυσιν. Εις αμφοτέρα τα μέρη δεν έλειψαν οι Κύπριοι να τω προσφέρωσιν ασμένως και χρήματα, και ολόκληρα φορτία, τριών φορτηγίδων νηών, πρόβατα και βόας και σίτον και κριθήν και διάφορα άλλα τρόφιμα».

Η επίσκεψη του Κανάρη δεν έχει διασταυρωθεί ως σήμερα με γραπτές πηγές της εποχής, αλλά στηρίζεται «σε ισχυρή παράδοση». Δεν αποκλείεται η επίσκεψή του να έγινε αργότερα, πιθανόν κατά το 1825, μετά την αποτυχημένη αποστολή του στην Αίγυπτο, όμως και πάλι λείπουν οι γραπτές μαρτυρίες. Ίσως η παράδοση για την επίσκεψη του 1821 να συνδέεται με την άφιξη στην Κύπρο κάποιου άλλου εκπροσώπου της Φιλικής Εταιρείας και όχι κατ' ανάγκην του Κανάρη.

Άλλες πηγές, των αρχών του 20ού αιώνα, τοποθετούν τον κατάπλου του Κανάρη στις ανατολικές ακτές της Κύπρου, όχι στον Άγιο Σέργιο, αλλά βορειότερα, στο μικρό λιμανάκι του Τρικώμου, Χάραβδη. Στη Λάπηθο, πάντως, στην ενορία της Αγίας Παρασκευής, σωζόταν, τουλάχιστον μέχρι την Τουρκική Εισβολή του 1974, η οικία Πασπάλλα, όπου σύμφωνα με τις τοπικές εξιστορήσεις φιλοξενήθηκε ο θρυλικός πυρπολητής. Μάλιστα, το παλιό αρχοντικό, λαμπρό δείγμα κυπριακής λαϊκής αρχιτεκτονικής, ήταν ένα από τα τρία ανάλογα κτίσματα στη Λάπηθο που είχαν κηρυχθεί ως αρχαία μνημεία από το Τμήμα Αρχαιοτήτων. Εξάλλου, οι όμορες αδελφές κωμοπόλεις της Λαπήθου και του Καραβά και η Κυθρέα ήταν οι περιοχές οι οποίες, μαζί με τις τρεις μεγάλες πόλεις, είχαν τη μεγαλύτερη προσφορά τόσο σε θύματα στις σφαγές του Κουτσιούκ Μεχμέτ, όσο και στη συμμετοχή αγωνιστών στην Επανάσταση.

Ο μπουρλοτιέρης του Αγώνα άφησε την τελευταία του πνοή στις 2 Σεπτεμβρίου του 1877 σε ηλικία 84 ετών από ανακοπή καρδιάς. Πριν τον

Η ασπμένια λίκυθος όπου φυλάσσεται η καρδιά του Κανάρη, με επιγραφή «Χαίρε καρδιά Ναυάρχου Κανάρη». Εθνικό Ιστορικό Μουσείο, Αθήνα.

θάνατό του είπε ότι το μόνο που έχει να δώσει στο ελληνικό έθνος είναι η καρδιά του -και την έδωσε. Έως σήμερα φυλάσσεται μέσα σε μία λίκυθο στο Εθνικό Ιστορικό Μουσείο στην παλιά Βουλή.

Η φήμη του Ψαριανού πολεμιστή γρήγορα ξεπέρασε τα στενά όρια του ελληνικού κράτους. Γι' αυτόν έγραψαν ο λόρδος Βύρων, ο Βίκτωρ Ουγκώ και ο Άγγλος ιστορικός Γκόρντον, ο οποίος σημειώνει: «Είναι ο πιο έξοχος εκπρόσωπος του ηρωισμού, για τον οποίον η Ελλάδα όλων των εποχών μπορεί να υπερηφανεύεται».

Πηγές: Άντρος Παυλίδης, Ιστορία της νήσου Κύπρου, Εκδόσεις Επιφανίου. - Εγκυκλοπαίδεια Υδρία, Εταιρεία Ελληνικών Εκδόσεων, Αθήνα.

Πηγές από το διαδίκτυο: <https://www.sansimera.gr/biographies/341-> <https://www.apopseis.com/ena-mnimeio-gia-ton-kanari-poy-emeine-sta-schedia/> <https://www.mixanitouxronou.gr/istoriko-ntokoymento-to-teleytaio-antio-ston-mpoyrlotieri-toy-1821-konstantino-kanari/> <https://www.dimospsaron.gr/media/43792.pdf> - <http://www.polignosi.com/cgi-bin/hweb?-A=5066&-V=limmata>

Χάρτης της Ελληνικής Επανάστασης, διά χειρός Εμμανουήλ Ιεζέκ, Γ11

ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΕΝΑ ΤΩΝ ΗΡΩΩΝ ΜΑΣ

Θεόδωρος Κολοκοτρώνης

Θ. Κολοκοτρώνης

- «Ο Θεός υπέγραψε τη λευτεριά της Ελλάδος, και δεν παίρνει πίσω την υπογραφή του.»
- «Είναι θέλημα Θεού. Είναι κοντά μας και βοηθάει, γιατί πολεμάμε για την πίστη μας, για την πατρίδα μας, για τους γέρους γονιούς, για τα αδύνατα παιδιά μας, για την ζωή μας, την λευτεριά μας... Και όταν ο δίκαιος Θεός μας βοηθάει, ποιος εχθρός ημπορεί να μας κάνει καλά...;»

Ο έφιππος ανδριάντας του Κολοκοτρώνη μπροστά στην Παλαιά Βουλή στην Αθήνα

- «Όταν αποφασίσαμε να κάμωμε την Έπανάσταση, δεν έσυλλογισθήκαμε ούτε πόσοι είμεθα ούτε πώς δεν έχομε ἄρματα ούτε ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἐβαστοῦσαν τὰ κάστρα καὶ τὰς πόλεις ούτε κανένας φρόνιμος μᾶς εἶπε "ποῦ πᾶτε ἐδῶ νὰ πολεμήσετε μὲ σιταροκάραβα βατσέλα", ἀλλὰ ὡς μία βροχὴ ἔπεσε εἰς ὅλους μας ἡ ἐπιθυμία τῆς ἐλευθερίας μας, καὶ ὅλοι, καὶ ὁ κληρὸς μας καὶ οἱ προεστοὶ καὶ οἱ καπεταναῖοι καὶ οἱ πεπαιδευμένοι καὶ οἱ ἔμποροι, μικροὶ καὶ μεγάλοι, ὅλοι ἐσυμφωνήσαμε εἰς αὐτὸ τὸ σκοπὸ καὶ ἐκάμαμε τὴν Έπανάσταση.»

Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, διά χειρός Ελένης Θεοδώρου, Γ11

Κωνσταντίνος Κανάρης

Παπαφλέσσας

Κ. = Κανάρης -

Παπαφλέσσας

• «Οι Τούρκοι ήταν τόσοι, ώστε εάν έπτυ-
αν επάνω μας θα μας έπνιγαν αναμφι-
βόλως. Αλλ' ο παντοδύναμος Θεός δεν
το επέτρεψε και μας έσωσε».

• «Έλληνες, ποτέ μην ξεχνάτε το χρέος
σε Θεό και σε Πατρίδα! Σ' αυτά τα δύο σας
εξορκίζω ή να νικήσουμε ή να πεθάνουμε
κάτω από τη Σημαία του Χριστού» .

Οδυσσέας Ανδρούτσος

Οδυσσεύς ἀνδρούτσος

- «Τι τη θέλουμε, βρε αδέρφια, αυτή την πολυπικραμένη ζωή, να ζούμε αποκάτου στη σκλαβιά και το σπαθί των Τούρκων να ακονιέται στα κεφάλια μας; Δεν τηράτε που τίποτα δεν μας απόμεινε;»

Νικηταράς, σε γράμμα προς τη σύζυγό του

Νικηταράς σε γράμμα προς τη σύζυγό του

- «Τα παλικάρια μου, μου πρόσφεραν τούτη την ταμπακίερα κι ένα σπαθί στολισμένο με πολύτιμα πετράδια. Το σπαθί το χάρισα στη διοίκηση της Ύδρας, για να χρησιμεύσει στο αρμάτωμα του στόλου που τόσο χρειάζεται στην πατρίδα. Την ταμπακίερα τη στέλνω σε σένα που μου είσαι το πιο αγαπημένο πρόσωπο που έχω στον κόσμο ύστερα από την Πατρίδα...»

Μακρυγιάννης

μακρυγιάννης

- Το λοιπόν δουλέψαμεν όλοι μαζί, να την φυλάμεν κι' όλοι μαζί και να μην λέγη ούτε ο δυνατός "εγώ", ούτε ο αδύνατος. Ξέρετε πότε να λέγη ο καθείς "εγώ"; 'Όταν αγωνιστή μόνος του και φκειάση ή χαλάση, να λέγη εγώ· όταν όμως αγωνίζονται πολλοί και φκειάνουν, τότε να λένε "εμείς". Είμαστε εις το "εμείς" κι' όχι εις το "εγώ". Και εις το εξής να μάθωμεν γνώση, αν θέλωμεν να φκειάσωμεν χωριόν, να ζήσωμεν όλοι μαζί. Έγραφα

γυμνή την αλήθεια, να ειδούνε όλοι οι Έλληνες ν' αγωνίζονται δια την πατρίδα τους, δια την θρησκεία τους, να ιδούνε και τα παιδιά μου και να λένε· "Έχομεν αγώνες πατριικούς, έχομεν θυσίες", αν είναι αγώνες και θυσίες. Και να μπαίνουν σε φιλοτιμίαν και να εργάζονται εις το καλό της πατρίδας τους, της θρησκείας τους και της κοινωνίας.

Ο στρατηγός Μακρυγιάννης
Ελαιογραφία (Αθήνα, Εθνικό Ιστορικό Μουσείο)

Ελεύθεροι Πολιορκημένοι

Το κορυφαίο ποίημα του εθνικού μας ποιητή· πιθανόν το κορυφαίο έργο -ακόμα και με την αποσπασματικότητά του- της Νέας Ελληνικής Λογοτεχνίας.

*Το χάραμα επήρα
Του Ήλιου το δρόμο,
Κρεμώντας τη λύρα
Τη δίκαιη στον ώμο
Κι απ' όπου χαράζει
Ως όπου βυθά,*

Τα μάτια μου δεν είδαν τόπον ενδοξότερον από τούτο το αλωνάκι.

Είναι Απρίλης του 1826 στο ταπεινό αλωνάκι, τον ενδοξότερο επίγειο τόπο.

Έστησ' ο έρωτας χορό με τον ξανθόν Απρίλη.

Ένας χρόνος στρογγυλός κι οι πολιορκημένοι περικλειστοί στα στρογγυλά τους τείχη. Τούρκοι κι Αιγύπτιοι από στεριά και θάλασσα.

Κι όσ' άνθια βγαίνουν και καρποί τόσ' άρματα σε κλειούνε.

Είναι κι η πείνα που τους έχει αφοπλίσει.

***Έρμο τουφέκι σκοτεινό, τι σ' έχω γώ στο χέρι,
Οπού συ μου γίνες βαρύ κι ο Αγαρηνός το ξέρει.***

Η άνοιξη, μια βελόνα που τους τρυπάει τα στήθια· κενώνεται απ' την πληγή ο πόθος για ζωή, για έρωτα.

***Μάγεμα η φύσις κι όνειρο στην ομορφιά και χάρη,
Η μαύρη πέτρα ολόχρυση και το ξερό χορτάρι·
Με χίλιες βρύσες χύνεται, με χίλιες γλώσσες κραίνει·
Όποιος πεθάνει σήμερα χίλιες φορές πεθαίνει.
Τρέμ' η ψυχή και ξαστοχά γλυκά τον εαυτό της.***

Το ΧΡΕΟΣ υψώνεται, γιγαντώνεται, επικρατεί. Δεν είναι άνθρωποι, έχουν αρθεί πάνω από το μέτρο.

Κι υψώναν με χαμόγελο την όψη την φθαρμένη.

Οι Πολιορκημένοι, εκείνοι οι Μεγάλοι, περνούν απ' τη ζωή στον θάνατο -ή μήπως είναι το αντίθετο που συμβαίνει; Από τη θυσία στην αθανασία. Ελεύθεροι πορεύονται τον δρόμο του Χρέους, στη συγκλονιστικότερη στιγμή του Αγώνα.

Τα οικονομικά του Αγώνα - Οι ευεργέτες - Οι αμοιβές των Αγονιστών

Της Αναστασίας Καϊλή, Γ51

Οπως κάθε τι στη ζωή μας δεν χρειάζεται μόνο κόπο, θέληση και μόχθο, αλλά και χρήματα για να πετύχει, έτσι και η Ελληνική Επανάσταση ήταν ένας πόλεμος με υψηλό κοινωνικό και οικονομικό κόστος. Ευεργέτες του ελληνικού κράτους και ίσως η μεγαλύτερη και σημαντικότερη οικονομική στήριξη της Επανάστασης ήταν οι Έλληνες των ανώτερων κοινωνικών τάξεων, εύποροι, με έντονο το συναίσθημα της φιλοπατρίας, χωρίς τη βοήθεια των οποίων η Επανάσταση ίσως να είχε αποτύχει, γιατί δεν θα μπορούσαν να καλυφθούν οι τεράστιες οικονομικές ανάγκες της. Η συνεισφορά των ευεργετών, που πρόσφεραν στον Αγώνα υπέρογκα ποσά για την εποχή, ήταν μάλλον ο καθοριστικότερος παράγοντας για την επιτυχία της Επανάστασης, αλλά και την ανάπτυξη του ελληνικού κράτους.

Σημαντικοί ευεργέτες του ελληνικού κράτους

Ιωάννης Βαρβάκης (1750-1825)

Ο Ιωάννης Βαρβάκης ήταν έμπορος και επιχειρηματίας, που δραστηριοποιούνταν στην Κασπία Θάλασσα. Με την έκρηξη της Επανάστασης του 1821, συνέδραμε οικονομικά τον Υψηλάντη και διέθεσε τεράστια ποσά από την προσωπική του περιουσία για την εξαγορά Χριστιανών αιχμαλώτων, ενώ παράλληλα έστειλε φορτία σίτου και πυρίτιδας, καθώς και χρήματα για τις ανάγκες του στόλου. Στη διαθήκη του άφησε χιλιάδες ρούβλια στο ελληνικό κράτος για την ανέγερση σχολείων και τη μόρφωση των Ελληνόπουλων.

Αδελφοί Ριζάρη

Ο Μάνθος και ο Γεώργιος Ριζάρης ήταν μεγαλόμποροι, με δικό τους εμπορικό οίκο στη Μόσχα. Ο Μάνθος Ριζάρης μυήθηκε μεταξύ των πρώτων στη Φιλική Εταιρεία από τον Εμμανουήλ Ξάνθο στη Μόσχα, παίρνοντας το ψευδώνυμο «Πρόθυμος», ενδεικτικό του εξαιρετικού ζήλου με τον οποίο ενεπλάκη από την αρχή στον Αγώνα. Υποστήριξε οικονομικά το επαναστατικό κίνημα του Αλέξανδρου Υψηλάντη στη Μολδοβλαχία, ενώ διέθεσε σημαντικά χρηματικά ποσά για τις ανάγκες της Επανάστασης στις νότιες ελληνικές επαρχίες, καθώς και για την απελευθέρωση αιχμαλώτων. Για την προσφορά του αυτή, η Φιλική Εταιρεία τον ανακήρυξε «Μέγαν Ευργέτην». Ο αδελφός του, Γεώργιος Ριζάρης, συνέδραμε στην προσπάθεια του Ιωάννη Καποδίστρια να συστήσει Τράπεζα, ενώ υποστήριξε και το εκπαιδευτικό πρόγραμμα των Ελλήνων αγοράζοντας και προσφέροντας μεγάλο αριθμό βιβλίων για τα Ελληνόπουλα.

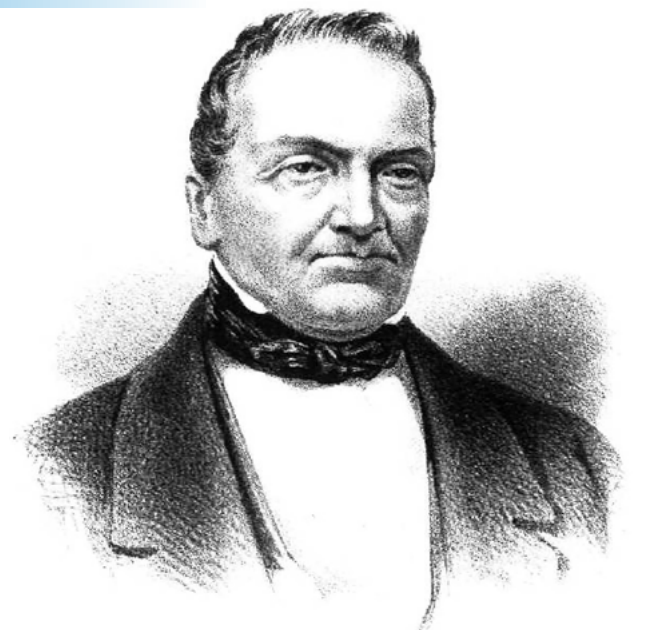

Γεώργιος Ριζάρης

Γεώργιος Σταύρου (1795-1869)

Ο Γεώργιος Σταύρου ήταν ο δημιουργός της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος. Ο ίδιος διέθεσε μεγάλο μέρος της περιουσίας του στο ελληνικό κράτος και ενίσχυσε τον Αγώνα του 1821. Ο Σταύρου με τη διαθήκη του διέθεσε ολόκληρη την περιουσία του για την ίδρυση και συντήρηση Ορφανοτροφείου στα Γιάννενα και νοσοκομείου στην Πάληνηθα.

Αναμφισβήτητα, η γενναιοδωρία, η μεγαλοψυχία και η αγάπη των Ελλήνων ευεργετών για το Ελληνικό Έθνος προκαλεί δέος σε όλους μας έως και σήμερα. Ο ρόλος τους

ήταν ίσως εξίσου σημαντικός και καθοριστικός όπως και ο ρόλος των αγωνιστών, οι οποίοι έδωσαν ψυχή και σώμα στον Αγώνα, έχοντας στο μυαλό τους μόνο την ανεξαρτησία από την Οθωμανική Αυτοκρατορία και την ελευθερία του Έθνους.

Αμοιβές αγωνιστών

Οι αγωνιστές αμείβονταν καθ' όλη τη διάρκεια της απασχόλησής τους στη μάχη. Σύμφωνα με τις πηγές, οι αμοιβές τους κυμαίνονταν από 10 μέχρι και 70 γρόσια, ανάλογα με το αξίωμά τους. Στα Απομνημονεύματα του Θεόδωρου Κολοκοτρώνη διαβάζουμε ότι «Εκείνη την χρονιά η Καρύταινα έδωσε 900.000 γρόσια εις τους στρατιώτας διά μισθούς πέντε μηνών». Με έναν πρόχειρο υπολογισμό καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι κάθε αγωνιστής αμοιβόταν με μισθό περίπου 30 γρόσια, λαμβάνοντας υπόψη ότι μιλάμε για 6000 περίπου αγωνιστές. Στα Απομνημονεύματα για την Επανάσταση του 1821 του Φωτάκου γίνεται αναφορά σε μισθοδοσία 70 γροσίων, ενώ ο Αναστάσιος Γούδας στο έργο του Στερεοελλαδίτες πολέμαρχοι του 1821 κάνει λόγο

για μισθοδοσία 10 γροσίων. Τέλος, στο βιβλίο των Κάρπου Παπαδόπουλου και Αναστασίου Γούδα Οδυσσέας Ανδρούτσος, οι συγγραφείς υποστηρίζουν ότι η αμοιβή των αγωνιστών ανερχόταν στα 20 γρόσια. Σύμφωνα με τα παραπάνω, φαίνεται ότι η αναφορά του γέρου του Μωριά σε 30 γρόσια είναι μάλλον η πιο πιθανή και αναφέρεται στη συνήθη αμοιβή των αγωνιστών του 1821. Οι μεγαλύτερες ή μικρότερες αμοιβές προφανώς αφορούσαν βαθμοφόρους ή εξειδικευμένες αμοιβές ή παροχές. Η αναφορά μισθοδοσίας από τον Καποδίστρια ενισχύει ακόμη περισσότερο την άποψη αυτή. Η συνολική αμοιβή των αγωνιστών, κατά τον Καποδίστρια, ανερχόταν στα 28,5 γρόσια και περιελάμβανε μερίδα (3,125 γρόσια), σιτηρέσιον (0,375 γρόσια) και μισθό (25 γρόσια).

Ἐψηφίσατο τάδε

Α^{ον} Ἡ Ἑλλάς ἔχει στρατηγούς, ἀντιστρατήγους, χιλιάρχους, ὑποχιλιάρχους, ταξίαρχους, ἑκατοντάρχους, πεντηκοντάρχους καὶ σημαιοφόρους, οἱ ὅποιοι συγκροτοῦσι τὴν α' καὶ β' τάξιν τῶν πολεμικῶν ἀξιωματικῶν.

Β^{ον} Ἐχει ἀκόμη εἰκοσιπεντάρχους καὶ δεκάρχους¹, οἱ ὅποιοι συγκροτοῦσι τὴν γὰξιν τῶν πολεμικῶν ἀξιωματικῶν.

Γ^{ον} Ἐκαστος τῶν στρατηγῶν καὶ ἀντιστρατηγῶν ἔχουσι ἀνὰ δύο ὑπασιπιστὰς καὶ ἓνα γραμματέα τῆς τάξεως τῶν ἀξιωματικῶν.

Δ^{ον} Ἐκαστος τῶν χιλιάρχων ἀνὰ ἓνα ὑπασιπιστὴν καὶ ἓνα γραμματέα τῆς τάξεως τῶν ἀξιωματικῶν. Ἐκαστος τῶν ὑποχιλιάρχων ἀνὰ ἓνα ὑπασιπιστὴν τῆς τάξεως τῶν ἀξιωματικῶν. Ἐκάστη χιλιαρχία ἔχει ἓνα χιλιάρχον, ἓνα ὑποχιλιάρχον, ἓνα ταξίαρχον, δέκα ἑκατοντάρχους. Ἐχει ἀκόμη ἓνα λατῶν, ἓνα χειροῦργον, ἓνα φροντιστὴν, ἓνα ἱερέα, συνηριθμημένους καὶ τοὺς τέσσαρας εἰς τὴν τάξιν τῶν ἀξιωματικῶν. Ἐκάστη δὲ ἑκατονταρχία ἔχει ἓνα ἑκατόνταρχον, δύο πεντηκοντάρχους, ἓνα σημαιοφόρον, τέσσαρας εἰκοσιπεντάρχους, δέκα δεκάρχους καὶ ἑκατὸν στρατιώτας.

Ε^{ον} Προσδιορίζονται ἀναλόγως μὲ τὰς περιστάσεις μηνιαῖοι μισθοί :

στρατηγός	γρόσια	πεντηκόνταρχος	γρόσια
ἀντιστρατηγός	800	σημαιοφόρος	55
χιλιάρχος	600	εἰκοσιπένταρχος	50
ὑποχιλιάρχος	400	δεκάρχος	30
ταξίαρχος	250	στρατιώτης	25
ἑκατόνταρχος	150		20
	100		

1. Εἰς τὸ πρῶτον: δεκάρχους.

Τα έσοδα του Αγώνα

Του Μάριου Μικέλλη, Γ51

Η Ελληνική Επανάσταση ήταν μια παράτολμη και γενναία προσπάθεια της μικρής Ελλάδας να εναντιωθεί στη μεγάλη Οθωμανική Αυτοκρατορία και -όπως κάθε πόλεμος- είχε υψηλό κόστος. Τα στοιχεία για τα οικονομικά της περιόδου 1821-1824 δεν είναι ακριβή, επειδή δεν υπήρχε οργανωμένη επιμελητεία στα Υπουργεία Οικονομικών και Πολέμου της εποχής. Επίσης, αμφισβητούμενο στοιχείο αποτελεί και η διαχείριση των οικονομικών πόρων. Το μόνο σίγουρο είναι ότι τα έσοδα ήταν πολύ λιγότερα από τα έξοδα του Αγώνα, αλλά αυτό δεν πτόησε καμιά στιγμή τους Έλληνες να διεκδικήσουν την ελευθερία τους από την γιγάντια Οθωμανική Αυτοκρατορία.

Στην εργασία αυτή θα εστιάσω την προσοχή μου στα έσοδα του Αγώνα. Τα έσοδα προέρχονταν κυρίως από τη φορολογία και τη λαφυραγωγία, από εσωτερικά και εξωτερικά δάνεια, αλλά και από διεθνείς εράνους και από τις εισφορές των ομογενών και των φιλελλήνων. Όσον αφορά στη φορολογία, φορολογούνταν μόνο οι περιοχές της Πελοποννήσου και τα νησιά του Αιγαίου γιατί -εξαιτίας του πολέμου-, δεν μπορούσε να αναπτυχθεί ούτε το εμπόριο ούτε η αγροτική παραγωγή, με αποτέλεσμα να μην μπορεί να εφαρμοστεί ούτε η ανάλογη φορολόγηση. Ως εκ τούτου, γινόταν προσπάθεια να διατηρηθεί ο φόρος της δεκάτης, δηλαδή να δίνεται για

την Επανάσταση το 1/10 του παραγόμενου προϊόντος, αλλά και τα 3/10 των τουρκικών κτημάτων. Επίσης, συγκεντρώνονταν και οι τελωνειακοί φόροι.

Συμπληρωματικά έσοδα αποτελούσαν τα πολεμικά λάφυρα, δηλαδή τα χρήματα και τα κοσμήματα που λαμβάνο-

νταν ως τρόπαια από τους επαναστάτες στις νίκες τους σε μάχες ή ναυμαχίες εναντίον των Τούρκων. Στην αρχή της Επανάστασης, η λαφυραγωγία ήταν το κύριο έσοδο και συμφωνήθηκε ότι τα λάφυρα θα διαμοιράζονταν σύμφωνα με το εθιμικό αξίωμα, έτσι ώστε να ικανοποιούνται όλες οι πλευρές. Το 1/3 δινόταν στο Δημόσιο Ταμείο, το άλλο 1/3 στους μαχόμενους πολιορκητές και το υπόλοιπο 1/3 στο πολεμικό ναυτικό. Δυστυχώς, πολλές φορές τα λάφυρα γίνονταν αφορμή συγκρούσεων μεταξύ των οπλαρχηγών, αφού πολλοί από αυτούς τα εκμεταλλεύονταν προς ίδιον όφελος, ιδιαίτερα μετά την έναρξη των εμφύλιων συγκρούσεων.

Τα δάνεια, τόσο εσωτερικά όσο και εξωτερικά, ήταν επίσης μία συνήθης τακτική των ηγετών της Επανάστασης. Το πρώτο ομολογιακό δάνειο ψηφίστηκε το 1822. Την ίδια χρονιά ψηφίστηκε και νόμος, σύμφωνα με τον οποίο τα ιερά σκεύη των εκκλησιών και των μοναστηριών εκποιούνταν για τα ανάγκες της Επανάστασης. Το δεύτερο σκέλος των δανείων από τη Δύση ήταν ένα αναπόφευκτο πλάνο εξαιτίας της δυσμενούς οικονομικής κατάστασης στην οποία είχε περιέλθει η χώρα. Έτσι, το 1824 υπογράφηκε η σύναψη δύο εξωτερικών δανείων από τους χρηματοπιστωτικούς κύκλους της Αγγλίας, με όρους αποπληρωμής εξαιρετικά δυσμενείς, αφού αναγκαστικά υποθηκεύτηκαν τα Εθνικά Κτήματα, που κερδήθηκαν στην Επανάσταση.

Πέρα από τον δανεισμό, επειδή η Ελληνική Επανάσταση έγινε αποδεκτή στον Ευρωπαϊκό κόσμο και γέννησε ένα έντονο φιλελληνικό

συναίσθημα, πολλοί δυτικοί, αλλά και Έλληνες της ομογένειας, έσπευσαν να βοηθήσουν τον Αγώνα, συγκινημένοι από τη δύσκολη απόφαση των Ελλήνων να πολεμήσουν εναντίον της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Έτσι, γίνονταν πολλές εισφορές και έρανοι, ειδικά μετά τα θρυλικά πολεμικά κατορθώματα του β' έτους του Αγώνα. Σε διάφορες πόλεις της Ευρώπης, μάλιστα, συγκροτούνταν ειδικές επιτροπές, οι οποίες συγκέντρωναν από ομογενείς και φιλέλληνες χρήματα για τη στήριξη του ελληνικού Αγώνα. Παρ' όλα αυτά, θεωρείται ότι ελάχιστα από αυτά τα χρήματα χρησιμοποιήθηκαν για τις άμεσες ανάγκες του Αγώνα, αφού και εδώ παρατηρήθηκε το φαινόμενο της αισχροκέρδειας.

Ο Φιλελληνισμός και η καθοριστική του συμβολή στον αγώνα των Ελλήνων

Της Κατερίνας Αλεπίδου, Γ11

Φιλέλληνες, όπως μπορούμε να αντιληφθούμε και από την ίδια τη σημασία της λέξης (φιλώ + Έλλην), ονομάζονται οι απανταχού θαυμαστές και λάτρεις του ελληνικού πολιτισμού, οι άνθρωποι που τρέφουν ιδιαίτερη αγάπη για τους Έλληνες, την Ελλάδα και γενικότερα καθετί ελληνικό, εκδηλώνοντας την αγάπη τους μέσω του λόγου, του έργου ή του βίου τους. Ο όρος Φιλέλληνας δόθηκε κυρίως σε όσους έδειξαν την αγάπη και τον θαυμασμό τους στην Ελλάδα κατά την περίοδο της Ελληνικής Επανάστασης (1821). Οι Φιλέλληνες την περίοδο αυτή συμπαραστάθηκαν στον ελληνικό λαό ηθικά, αλλά και υλικά.

Οι Φιλέλληνες την περίοδο του Αγώνα ήταν πολλοί και προέρχονταν κυρίως από χώρες της Ευρώπης και της Αμερικής. Η επιθυμία τους ήταν να βρίσκονται στο πλευρό των αγωνιζόμενων Ελλήνων, προσφέροντάς τους κάθε ηθική και υλική βοήθεια, κυρίως συγκεντρώνοντας ρουσιισμό, τρόφιμα, αλλά και χρήματα. Ανάμεσά τους, οι άνθρωποι του πνεύματος και των τεχνών διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο, καθώς μέσα από το έργο τους (λογοτεχνία, ζωγραφική κ.τ.λ.) δημιούργησαν μια κουλτούρα φιλελληνική, δηλαδή γεμάτη αγάπη προς τον ελληνικό λαό και το ελληνικό πνεύμα. Όλη αυτή η στάση των Φιλελλήνων επηρέασε σε μεγάλο βαθμό την κοινή γνώμη

Ομάδα Ευρωπαίων αξιωματικών στην Ελλάδα, 1822 (επιχρωματισμένη λιθογραφία)

ολόκληρης της Ευρώπης, καθορίζοντας συχνά τη στάση των ευρωπαϊκών κρατών απέναντι στο ελληνικό ζήτημα.

Η Γαλλία, η Αγγλία, η Γερμανία, η Ελβετία και η Ιταλία ήταν οι χώρες με το μεγαλύτερο φιλελληνικό ρεύμα. Στη Γαλλία ο φιλελληνισμός είχε εξαιρετικά ενεργό ρόλο, καθώς από τον πρώτο καιρό μεγάλη μερίδα του γαλλικού Τύπου υποστήριξε τον Αγώνα των Ελλήνων. Ακολούθησε η ίδρυση σωματείων από σπουδαίες προσωπικότητες, όπως ο Ambroise Firmin Didot, ο Abel Francois Villemain και ο Δούκας de Broglie, οι οποίοι δημιουργούσαν κλίμα συμπάρασης προς τον ελληνικό λαό, τυπώνοντας ενημερωτικά φυλλάδια για τον Αγώνα που διεξαγόταν στη φίλια χώρα και διοργανώνοντας εράνους για την ενίσχυση των Ελλήνων που επαναστατούσαν. Γάλλοι άνθρωποι του πνεύματος με έντονη δράση ήταν ο Victor Hugo, ο Jean Louis Theodore Gericault, ο Genod Michel Philibert και ο Eugene Delacroix. Πιο συγκεκριμένα, ο Victor Hugo έγραψε αρκετά ποιήματα με θέμα την Ελληνική Επανάσταση και κάποιους από τους αγωνιστές της. Μία γνωστή συλλογή του είναι αυτή των «Ανατολικών» ποιημάτων του, αλλά και το πασίγνωστο «Ελληνόπουλο της Χίου», ο «Κανάρης», τα «Ελληνικά» κ.ά. Επιπλέον, ολόκληρη η ανθρωπότητα συγκινείται μέχρι σήμερα μπροστά στο έργο του Delacroix «Η σφαγή της Χίου», που αποτύπωσε με ρεαλισμό και ευαισθησία τη σφαγή δεκάδων χιλιάδων Ελλήνων στη Χίο από τους Οθωμανούς, ως αντίποινα για την έκρηξη της Επανάστασης στο νησί από τον Σάμιο Λυκούργο Λογοθέτη.

Ιδιαίτερη απήχηση είχε η Επανάσταση και στους Ελβετούς, γιατί τους θύμιζε τον δικό τους αγώνα για ανεξαρτησία τον 18^ο αιώνα. Έτσι, στην Ελβετία ιδρύθηκαν πολλά φιλελληνικά κομιτάτα. Σπουδαίος Ελβετός Φιλέλληνας υπήρξε ο Jean Gabriel Eynard, οποίος πρόσφερε τεράστια ποσά από την περιουσία του στον Αγώνα του ελληνικού λαού και έστειλε σχετικές εγκυκλίους σε όλα τα κομιτάτα της Ευρώπης.

Η Αγγλία ήταν επίσης μια χώρα που συμπαραστάθηκε ιδιαίτερα στους Έλληνες αγωνιστές. Ο Άγγλος αριστοκράτης και ποιητής Λόρδος Βύρων αναδείχτηκε σε μια από τις σημαντικότερες μορφές του Αγώνα. Ο Λόρδος Βύρων απέδειξε έμπρακτα την αγάπη και τον θαυμασμό του προς τον ελληνικό λαό και τον Ελληνισμό γενικότερα, πηγαίνοντας στην Ελλάδα και θυσιάζοντας τη ζωή του στο πλάι των Ελλήνων επαναστατών στο Μεσολόγγι, όταν ήταν μόλις 36 ετών.

Ο γερμανικός λαός έδειξε επίσης τη συμπάθειά του προς τον αγωνιζόμενο ελληνικό λαό. Πιο συγκεκριμένα, οι φιλόθρησκοι Γερμανοί, που φάνηκε να συγκινούνται ιδιαίτερα από τον θρησκευτικό χαρακτήρα του Αγώνα των Ελλήνων-, συνέβαλαν στην ίδρυση φιλελληνικών κομιτάτων και παρείχαν υλική και ηθική βοήθεια στους Έλληνες επαναστάτες. Σπουδαίος Γερμανός Φιλέλληνας υπήρξε ο Λουδοβίκος Α' της Βαυαρίας, ο οποίος μάλιστα -μόλις ενημερώθηκε για τη θριαμβευτική νίκη του Καραϊσκάκη στη μάχη της Αράχωβας-, αναφώνησε περήφανα: «Ανεστήθη η Ελλάς μου»!

Το φιλελληνικό κύμα έφτασε μέχρι και την Αμερική. Ο αμερικανικός λαός, εντυπωσιασμένος από τον σκληρό αλλά ηρωικό Αγώνα των Ελλήνων, έδειξε τη συμπαράστασή του από τα πρώτα κιόλας χρόνια. Στη Φιλαδέλφεια, τη Βοστώνη και τη Νέα Υόρκη ιδρύθηκαν τα πρώτα φιλελληνικά κομιτάτα, ενώ αργότερα και άλλες μικρότερες πόλεις πρόσφεραν βοήθεια στον ελληνικό λαό. Ο Σάμιουελ Γκρίντλει Χάου, Αμερικανός γιατρός, διαδραμάτισε εξαιρετικά σημαντικό ρόλο στα γεγονότα της Ελληνικής Επανάστασης. Ενθουσιασμένος με τον αγώνα των Ελλήνων για απελευθέρωση, εντάχθηκε στις δυνάμεις των Ελλήνων επαναστατών ως χειρουργός. Στη συνέχεια, ανέλαβε και διοικητικές υποχρεώσεις στρατιωτικής φύσεως. Ο Χάου, αφού πρόσφερε τις πολύτιμες υπηρεσίες του για τρία χρόνια στην επαναστατημένη Ελλάδα, επέστρεψε στις Η.Π.Α., ούτως ώστε να συγκεντρώσει χρήματα για τον ελληνικό λαό. Μαζί του πήρε και μερικά ορφανά παιδιά από την Ελλάδα, για να τους σώσει τη ζωή. Αργότερα, επιστρέφοντας στην Ελλάδα, ίδρυσε καταφύγια στην Αίγινα και στην περιοχή του Ισθμού της Κορίνθου για τους πρόσφυγες.

Είναι πραγματικά αξιοθαύμαστο το γεγονός ότι τόσο άνθρωποι από όλο τον κόσμο γοητεύτηκαν, εμπνεύστηκαν και συγκινήθηκαν τόσο πολύ από την Ελληνική Επανάσταση, ώστε πρόσφεραν πρόθυμα και χωρίς καμιά ιδιοτέλεια υλική και ηθική βοήθεια στον δοκιμαζόμενο Ελληνισμό, κάποιιο ακόμα και την ίδια τη ζωή τους, καταφέροντας να μεταστρέψουν πολλές φορές την κοινή γνώμη, ακόμα και την πολιτική των ξένων κρατών

προς την Ελλάδα. Η δύναμη που πήγαζε από τους Έλληνες αγωνιστές την περίοδο εκείνη, η γενναιότητα, η τόλμη, το θάρρος, η αυτοθυσία και προπάντων η άμετρη αγάπη για την ελευθερία, το ύψιστο αυτό αγαθό, άγγιξε και ενθουσίασε τους άλλους λαούς, που έβλεπαν να αναβιώνει στα πρόσωπα και τον Αγώνα των Ελλήνων το αθάνατο ελληνικό πνεύμα της Κλασικής Εποχής. Είναι σημαντικό, λοιπόν, να θυμόμαστε πάντα την αγωνιστικότητα των προγόνων μας, να γνωρίζουμε το χρέος που έχουμε προς αυτούς και να παραδειγματιζόμαστε από τις πράξεις τους.

Θεόδωρος Βρυζάκης,
Η άφιξη του Λόρδου Βύρωνα στο Μεσολόγγι

Πηγές: <https://www.ekt.gr/el/news/23790>
<https://www.historical-quest.com/arxeio/sygxroni-istoria/35-ophilellinismos-kai-i-elliniki-epanastasi.html>
<https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A6%CE%B9%CE%BB%CE%AD%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B5%CF%82>

«Η Ελληνική Επανάσταση του 1821 και το Κίνημα του Φιλελληνισμού. Τέχνες και γράμματα: Η περίπτωση του Ευγένιου Ντελακρουά και του Λόρδου Βύρωνα»

Της Άντριας Δημητρίου, Γ61

Εισαγωγή

Η παρούσα εργασία έχει ως θέμα: «Η Ελληνική επανάσταση του 1821 και το Κίνημα του Φιλελληνισμού. Τέχνες και γράμματα: Η περίπτωση του Ευγένιου Ντελακρουά και του Λόρδου Βύρωνα». Αποφάσισα να μελετήσω το συγκεκριμένο θέμα καταρχάς επειδή θεωρώ την Ελληνική Επανάσταση ένα σημαντικό σταθμό της Ευρωπαϊκής αλλά και της Παγκόσμιας Ιστορίας -καθώς η επιτυχής έκβασή της υπήρξε η αφετηρία της δημιουργίας του νεοελληνικού κράτους, αλλά και η απαρχή μιας σειράς κινημάτων που έγιναν η αιτία ο 19^{ος} αιώνας να ονομαστεί «Αιώνας των εθνών»- και κατά δεύτερον επειδή ο Φιλελληνισμός δεν είναι απλώς ένα κίνημα ανάμεσα στα πολλά, αλλά το κίνημα που έφερε στην επιφάνεια τον αρχαίο ελληνικό πολιτισμό και ανέδειξε τη σημασία του στη δημιουργία του σύγχρονου ευρωπαϊκού πολιτισμού.

Πρόθεσή μου είναι να παρουσιάσω τη συμβολή του Κινήματος του Φιλελληνισμού στην επιτυχή έκβαση της Επανάστασης, εστιάζοντας σε δύο σημαντικές προσωπικότητες, του Βρετανού Λόρδου Βύρωνα και του Γάλλου Ευγένιου Ντελακρουά, η προσφορά και δράση των οποίων μου έδωσε την ευκαιρία να αντιληφθώ την καθοριστική επίδραση της τέχνης και τον ρόλο των πνευματικών ανθρώπων -σε μια επο-

χή μεγάλων ανατροπών- στην ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης για τον αγώνα ενός λαού που δεν διεκδικούσε τίποτα περισσότερο από το δίκαιό του: ελεύθερη πατρίδα και ευνομούμενη πολιτεία.

Η συγγραφή της εργασίας μου έγινε στο πλαίσιο του μαθήματος της Ιστορίας Κατεύθυνσης. Δεν θεωρώ, ωστόσο, ότι σηματοδοτεί το τέλος της έρευνάς μου γύρω από την Ελληνική Επανάσταση και το κίνημα του Φιλελληνισμού- αντίθετα έγινε η αφορμή για τη γέννηση ποικίλων προβληματισμών που άνοιξαν μικρά και μεγάλα παράθυρα σε επιπλέον αναζητήσεις.

Η Ελληνική Επανάσταση και η συμβολή των Φιλελλήνων

«Όλοι είμαστε Έλληνες. Οι νόμοι μας, η φιλολογία μας, η θρησκεία μας, οι τέχνες μας, έχουν τις ρίζες τους στην Ελλάδα. Γιατί, χωρίς την Ελλάδα [...] θα ήμαστε ειδωλολάτρες και άγριοι».¹

Η Ελληνική Επανάσταση υπήρξε ένα γεγονός μεγάλης πολιτικής και ιστορικής σημασίας για την Ευρώπη. Οι πρώτες επιτυχίες, την άνοιξη και το καλοκαίρι του 1821, εμπέδωσαν την πεποίθηση -τόσο στους ίδιους τους Έλληνες όσο και στους εξωτερικούς παρατηρητές- ότι ο Αγώνας μπορούσε να είναι επιτυχής, αφενός επειδή είχε ωριμάσει πια μέσα στους υπόδου-

¹ Λόγια του Φιλέλληνα Πέρσι Σέλλει

λους η πίστη στο δίκαιο των αιτημάτων τους και αφετέρου επειδή είχε προηγηθεί μια ουσιαστική προετοιμασία για ένοπλη δράση, μέσω της Φιλικής Εταιρείας. Φυσικά, από τη στιγμή που υψώθηκε το λάβαρο της Επανάστασης μέχρι την επιτυχή κατάληξή της -με την ανακήρυξη του ανεξάρτητου ελληνικού κράτους-, τα πράγματα δεν ήταν πάντα εύκολα.

Πάντως, στην επιτυχία του Αγώνα, αδιαμφισβήτητη υπήρξε και η συμβολή των απανταχού Φιλελλήνων -και δη των Ευρωπαϊκών Φιλελλήνων. Από το ξεκίνημα της Επανάστασης, πολλοί ήταν οι Ευρωπαίοι διανοούμενοι που εκδήλωσαν έμπρακτα τη συμπαράστασή

τους στους Έλληνες. Γρήγορα, το Φιλελληνικό Κίνημα είχε εξαπλωθεί σε όλη την Ευρώπη και τον κόσμο. Τα μέλη του, μεταξύ άλλων δράσεων, αναλάμβαναν την οργάνωση εράνων για την οικονομική ενίσχυση της Επανάστασης, την ευαισθητοποίηση για τα αιτήματα της και την άσκηση πίεσης στις κυβερνήσεις των χωρών τους, με τη συνεχή προβολή -από χείλη διανοουμένων και επιδραστικών ανθρώπων- του γεγονότος ότι ο ελληνικός πολιτισμός υπήρξε το λίκνο του ευρωπαϊκού και ως εκ τούτου η στήριξη στον αγώνα των Ελλήνων για ελευθερία ήταν για τα ευρωπαϊκά κράτη μονόδρομος και υποχρέωση.

Έρανος υπέρ των Ελλήνων

Λόρδος Βύρωνα³

Ο Λόρδος Βύρωνα ήταν Άγγλος ποιητής, ο οποίος γεννήθηκε στο Λονδίνο στις 22 Ιανουαρίου 1788 και πέθανε στο πολιορκημένο Μεσολόγγι στις 19 Απριλίου 1824. Παρά το γεγονός ότι ήταν γόνος αριστοκρατικής οικογένειας, δεν έζησε εύκολα παιδικά χρόνια, αφού ήταν εκ γενετής κουτσός και ορφανός από πατέρα. Πριν την έναρξη της επανάστασης, ο Λόρδος Βύρωνα επισκέφθηκε αρκετά μέρη της Ελλάδας και γοητεύτηκε από την ομορφιά του τόπου, την απλότητα των κατοίκων του και, φυσικά, την ένδοξη ιστορία του.

Όταν άρχισε η Επανάσταση, ο Βύρων συμμετείχε ως αντιπρόσωπος του κινήματος «Φιλελληνικό Κομιτάτο» του Λονδίνου στην Ελλάδα και στάλθηκε εκ μέρους του στην Κεφαλληνία. Μετά όμως από παράκληση του Μάρκου Μπότσαρη, στις 5 Ιανουαρίου του 1824, αποβιβάστηκε στο Μεσολόγγι και άρχισε τη συνεργασία του με τον Μαυροκορδάτο. Όταν κατά την εκεί διαμονή του αρρώστησε βαριά, οι γιατροί τον συμβούλευσαν να φύγει για να θεραπευτεί. Αυτός αρνήθηκε, αφήνοντας την τελευταία του πνοή στο Μεσολόγγι, στις 19 Απριλίου 1824, σε ηλικία μόλις 36 χρονών. Η μέρα του θανάτου του γιορτάζεται ως διεθνής ημέρα Φιλελληνισμού. Οι τελευταίες του λέξεις αφορούσαν στην αγάπη του προς την κόρη του και προς την Ελλάδα.

Η συμβολή του Λόρδου Βύρωνα στον αγώνα των Ελλήνων για ελευθερία ήταν μεγάλη και δίκαια -κατά την άποψή μου- θεωρείται ένας από τους σπουδαιότερους -αν όχι ο σπουδαιότερος - Φιλέλληνας στον κόσμο. Αρχικά η συμβολή του ήταν υλική: προσέφερε μεγάλο μέρος της περιουσίας του για την Επανάσταση, έστειλε χρήματα για τη συντήρηση του στόλου, μετέφερε αρκετά εφόδια στο πολιορκημένο Μεσολόγγι -όπου έγινε δεκτός με ενθουσιασμό- και χρηματοδότησε την οχύρωση της πόλης, για να μην είναι εύκολα προσβάσιμη. Με λίγα λόγια, ο Λόρδος Βύρωνα έδειξε έμπρακτα την αγάπη και την αφοσίωσή του στον ελληνικό λαό, χωρίς ποτέ να ζητήσει κάποιο αντάλλαγμα. Επιπρόσθετα, κληροδότησε στους Έλληνες και το σπουδαίο λογοτεχνικό έργο του, με ποιήματα αφιερωμένα στην Ελλάδα του φωτός, της οποίας την ελευθερία θεωρεί ηθική υποχρέωση όλων των ελεύθερων λαών.

³ Πραγματικό όνομα: Γεώργιος-Γκόρντον-Νόελ Μπάρρον

Joseph-Denis Odevaere, *Ο Λόρδος Βύρωνας στο νεκροκρέβατο*

Το πένθος για τον θάνατό του ήταν βαρύ . Ο σεβασμός και η αποδοχή του από τους Έλληνες επιβεβαιώνεται με πολλούς τρόπους. Τρα-

**Λευτεριά, για λίγο πάψε
νὰ χτυπᾷς μὲ τὸ σπαθί.
Τώρα σίμωσε καὶ κλάψε
εἰς τοῦ Μπαίρον τὸ κορμί.**

νό παράδειγμα η αντίδραση του Διονύσιου Σολωμού, ο οποίος συνέθεσε μακρά ᾠδή στη μνήμη του, της οποίας παραθέτω την αρχή:

**Καὶ κατόπι ἄς ἀκλουθοῦνε
ὄσοι ἐπράξανε λαμπρά.
ἀποπάνου του ἄς χτυποῦνε
μόνο στήθια ἥρωικά. [...]**

Διονυσίου Σολωμού,
«ᾠδή εις τον θάνατο του Λόρδου Μπαίρον»

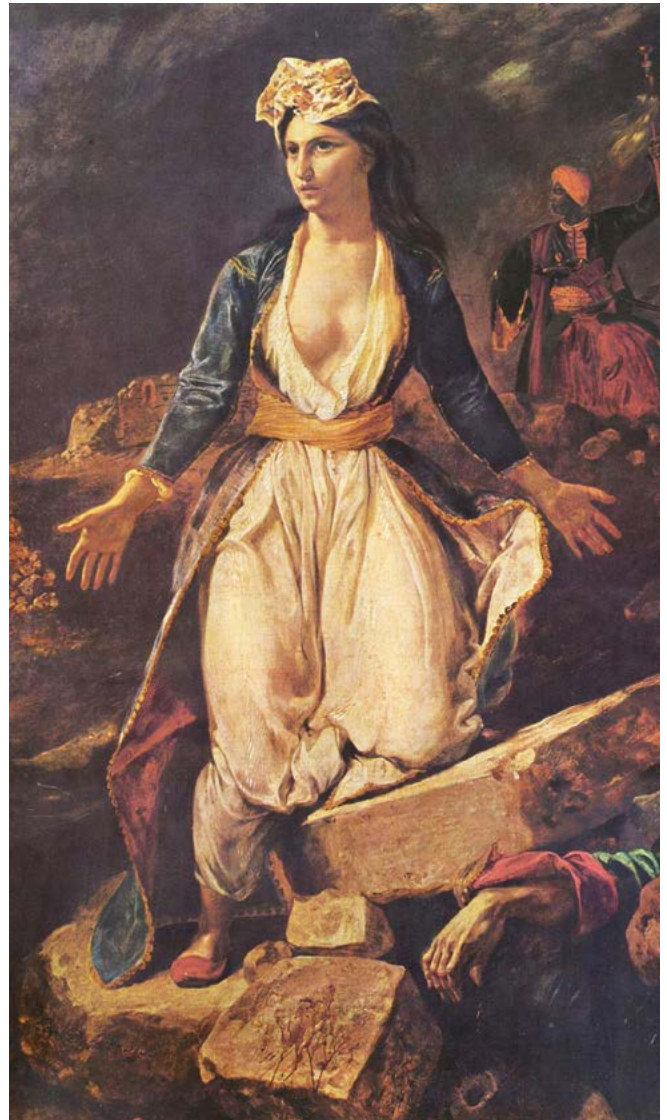

Η μεγάλη του καρδιά ενταφιάστηκε στο Μεσολόγγι, ενώ ως ένδειξη πένθους ρίχτηκαν 36 κανονιοβολισμοί, ένας κάθε λεπτό, για τα 36 του χρόνια. Συμπερασματικά, για τους Έλληνες ο Λόρδος Βύρωνας είναι ταυτόχρονα ένας ποιητής και ένας ήρωας. Ο ρομαντικός ρεαλισμός του Λόρδου Βύρωνα ενέπνευσε τους ανθρώπους της δράσης και γοήτευσε τους πολιτικούς συμμάχους του.

Η συμβολή του Ευγένιου Ντελακρούά

Αν ο Λόρδος Βύρωνας φώτισε διά του ποιητικού του έργου την ωραιότητα και διαχρονικότητα του ελληνικού πολιτισμού ως ένα σύστημα πανανθρώπινων αξιών, ο άλλος μεγάλος Φιέλληνας, ο Γάλλος Ευγένιος Ντελακρούά, υπήρξε ο δίαυλος επικοινωνίας -διά της εικόνας- ανάμεσα στον αγωνιζόμενο ελληνικό λαό και την πνευματική Ευρώπη της εποχής του. Οι πίνακές του αποτύπωσαν την αγριότητα των Τούρκων και ευαισθητοποίησαν τους Ευρωπαίους, που βαθιά επηρεασμένοι από τις ανατρεπτικές ιδέες του φιλελευθερισμού άρχισαν να διεκδικούν δυναμικά την ίδρυση νεοελληνικού κράτους.

Ο Ευγένιος Ντελακρούά, Γάλλος ζωγράφος του 19^{ου} αιώνα, είναι ένας από τους σημαντικότερους καλλιτέχνες που επηρέασαν με το έργο τους την ανάπτυξη του φιλελληνισμού και ως εκ τούτου την επιτυχή έκβαση της Ελληνικής Επανάστασης. Γεννημένος στις 26 Απριλίου 1798, απόγονος του υπουργού εξωτερικών Σαρλ Ντελακρούά, παρουσίασε το πρώτο του έργο το 1824 στο Παρίσι.

Ευγένιος Ντελακρούά, *Η Ελλάδα στα ερείπια του Μεσολογγίου*

Ο πρώτος του πίνακας ήταν εμπνευσμένος από τη σφαγή των χιλιάδων Ελλήνων της Χίου από τους Οθωμανούς Τούρκους. Συγκλονισμένη η πολιτισμένη Ευρώπη αντικρίζει στο έργο να αποτυπώνεται με λιτό αλλά καιρίο τρόπο ο πόνος και η καταστροφή. Στον πίνακα φιγουράρουν σε πρώτο πλάνο Έλληνες –άλλοι νεκροί και άλλοι προφανώς αιχμάλωτοι– οι οποίοι, ανήμποροι να αντιδράσουν, περιμένουν φρικτό θάνατο από το σπαθί του Τούρκου καβα-

Ευγένιος Ντελακρουά, *Η σφαγή της Χίου*

λάρη που ετοιμάζεται να χτυπήσει τα ανυπεράσπιστα θύματά του. Αξίζει να προσεχθεί ιδιαίτερα το ύφος του Τούρκου -στο οποίο ο καλλιτέχνης απέδωσε όλο το μίσος και την έλλειψη ελέους που χαρακτήριζε τις αντιδράσεις των κατακτητών στα αντίποινά τους κατά των

επαναστατημένων Ελλήνων- και στο πρόσωπο του Έλληνα αγωνιστή, όπου αποτυπώνεται όλη η ένταση της στιγμής και ο πόθος της Ελευθερίας, που αποτελεί το μόνο ισχυρό όπλο των Ελλήνων ραγιάδων, οι οποίοι αποφάσισαν ή να ελευθερωθούν ή να πεθάνουν.

Με την ποίηση, ο Μπαίρον μεταφέρει τη ρομαντική του πεποίθηση ότι ο ηρωικός θάνατος είναι η απαραίτητη προϋπόθεση κάθε μεγάλης νίκης: «Μία θανατηφόρα ανάμνηση - μια θλίψη που ρίχνει τη ζοφερή σκιά της πάνω από τις χαρές και τα δεινά μας.» Με τη ζωγραφική ο Ντελακρουά αναδεικνύει αυτό τον υπερφυσικό ηρωισμό ακόμα περισσότερο.

Τεράστιας σημασίας είναι επίσης και ο πίνακας με το όνομα: «Η Ελλάδα στα ερείπια του Μεσολογγίου». Η ηρωική έξοδος του Μεσολογγίου και η σφαγή που ακολούθησε ήταν ίσως η πιο μεγάλη στιγμή της Επανάστασης, ένα χρόνο πριν την καθοριστική νίκη του Ναβαρίνο. Η μεγάλη απόφαση των πολιορκημένων Μεσολογγιτών ήταν η έμπρακτη απόδειξη ότι το σύνθημα της Επανάστασης, «Ελευθερία ή Θάνατος», δεν ήταν ένα ακόμη μεγαλόπνοο σύνθημα, αλλά μια μεγάλη αλήθεια. Στον πίνακα μια γυναίκα που συμβολίζει την Ελλάδα πατάει στα ερείπια του Μεσολογγίου, κάτω από τα οποία διακρίνονται σώματα Ελλήνων. Πίσω από την επιβλητική φιγούρα που μοιάζει να φωνάζει στην Ευρώπη και στον κόσμο να δει το μέγεθος της καταστροφής και να συγκινηθεί με το δράμα των αγωνιζόμενων Ελλήνων, διακρίνεται η φιγούρα ενός Οθωμανού στρατιώτη ο οποίος μοιάζει να πανηγυρίζει για την άνανδρη νίκη του επί αμάχων.

Ο Ευγένιος Ντελακρουά συνέθεσε πίνακες αφιερωμένους στον αγώνα των Ελλήνων, αποτυπώνοντας κάθε φορά διαφορετικές στιγμές του, αλλά πάντα φροντίζοντας με τη δύναμη της εικόνας να αντιπαραβάλει το ψυχικό σθένος ενός καταπονημένου αλλά ευλογημένου έθνους, απέναντι στην αδικαιολόγητη αγριάδα μιας πανίσχυρης αυτοκρατορίας που ωστόσο

άρχισε να φθίνει. Ο Ντελακρουά μπορεί να μην βοήθησε υλικά την Επανάσταση και να μην πολέμησε ο ίδιος, αλλά, κατά την άποψή μου, η δύναμη της εικόνας μέσω της οποίας διοχέτευσε τις πεποιθήσεις του υπέρ του αγώνα των Ελλήνων για ελευθερία επηρέασε τους ευγενείς της Ευρώπης και συνέβαλε καταλυτικά στην ανατροπή της αρνητικής τους στάσης απέναντι στην Ελληνική Επανάσταση. Χάρη στον Ντελακρουά, διαδόθηκε σε ολόκληρη την Ευρώπη ο πόθος των Ελλήνων για ελευθερία του έθνους τους μετά από 400 χρόνια οθωμανικής σκλαβιάς.

Συμπεράσματα

Θα ήθελα για το τέλος να υπογραμμίσω την τεράστια σημασία της τέχνης στη μετάδοση μηνυμάτων που αφορούν την εμπέδωση πανανθρώπινων αξιών, όπως η ελευθερία και η δικαιοσύνη. Δύο διαφορετικά πεδία καλλιτεχνικής έκφρασης, η ποίηση και η ζωγραφική, λειτούργησαν στην προκειμένη περίπτωση ως οθόνες προβολής ενός αγώνα που έμελλε να καθορίσει την πορεία των ελεύθερων λαών και να αναδείξει εκ νέου τη δύναμη ενός πολιτισμού ανεπανάληπτου, κατά τη ρήση του Δημήτρη Λιαντίνη: του ελληνικού.

Πηγές:

https://hellenic-college.gr/wp-content/uploads/works/1821/heroes/lordos_biron/jpg4.jpg

<https://provocateur.gr/out-about/17765/5-pasignwstois-kallitexnes-poy-isws-den-ksereis-pws-htane-filellhnes>

<http://www.24grammata.com/?p=16177><http://www.24grammata.com/>

<http://www.ekt.gr/el/news/23790>
https://hellenic-college.gr/wp-content/uploads/works/1821/heroes/lordos_biron/index.html

https://books.google.com.cy/books/about/the_Giaour.html?id=vFHeul9m2rsC&printsec=frontcover&source=kp_read_button&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false

<https://urbanlife.gr/editors/eygenios-ntelakroya-enas-filellinas-zografos/>

Η συμμετοχή του Παγκυπρίου Γυμνασίου στον Διαγωνισμό Μαθητικού Δοκιμίου Ελληνικής Πρεσβείας 2020 - 2021

Της Παναγιώτας Θεοδώρου, Γ41

Θέμα

«Σπάνια στην Ελλάδα και στην Κύπρο αντιλαμβανόμαστε ότι ο Ελληνισμός λειτουργεί ως μοντέλο για την Ευρώπη. Γνωρίζουμε βέβαια τον Ανθρωπισμό και στη συνέχεια τον Διαφωτισμό, αλλά δεν γνωρίζουμε συνήθως ότι το υπόβαθρό τους είναι ο Ελληνισμός. [...] Ακόμα και η Ελληνική Επανάσταση θεωρείται ως μία λογική συνέπεια του Ελληνισμού, της Αναγέννησης, του Ανθρωπισμού και του Διαφωτισμού. [...] Η ιστορία μας έχει επηρεάσει όλη την ιστορία της Ευρώπης και κατά συνέπεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης.»

Νίκος Λυγερός, «Ο Ελληνισμός ως μοντέλο για την Ευρώπη» (απόσπασμα από διάλεξη)

Με βάση το παράθεμα και έχοντας στον νου ότι διανύουμε μία περίοδο κρίσης σε πολλά επίπεδα αλλά και σε παγκόσμια κλίμακα, να επιχειρηματολογήσετε στα ακόλουθα:

Ποια πρότυπα συμπεριφοράς μπορεί να εμπνεύσει διαχρονικά ο Ελληνισμός των μεγάλων αγώνων και των αξιών, στην Ευρώπη και στον κόσμο, και πώς μπορεί ο Ελληνισμός να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά τη γενική κρίση που διέρχεται σήμερα;

Σήμερα, είμαστε μάρτυρες στη διαμόρφωση ενός πολιτισμού, ο οποίος είναι έρμαιο της προϊούσας παγκοσμιοποίησης, της ραγδαίας τεχνολογικής ανάπτυξης, της ακόρεστης διαφήμισης και του υπερκαταναλωτισμού. Η οικονομική και οικολογική κρίση, η άνοδος του φασισμού και του ρατσισμού, η κρίση των θεσμών και των αξιών, οι ιμπεριαλιστικές βλέψεις των ισχυρών κρατών, καθώς και οι πρωτόγνωρες συνθήκες διαβίωσης λόγω της παν-

δημίας, αποτελούν προκλήσεις που μαστίζουν τα κράτη όχι μόνο σε ευρωπαϊκό αλλά και σε παγκόσμιο επίπεδο. Για την αποτελεσματική αντιμετώπιση της γενικότερης κρίσης που διέρχεται ο σύγχρονος κόσμος, κρίνεται απαραίτητη η στροφή στα πρότυπα συμπεριφοράς του Ελληνισμού των μεγάλων αγώνων και των αξιών, τα οποία ανέκαθεν αποτελούσαν και μπορούν να αποτελέσουν και σήμερα πηγή έμπνευσης τόσο για την Ευρώπη όσο και για ολόκληρο τον κόσμο.

Ένα πρότυπο συμπεριφοράς που μπορεί να εμπνεύσει ο Ελληνισμός των μεγάλων αγώνων και αξιών στην Ευρώπη και στον κόσμο, αφορά στη συνεχή αγωνιστικότητα και στο σθένος των Ελλήνων, οι οποίοι αρνήθηκαν να υποταχθούν σε ξένους κυρίαρχους, αντιστάθηκαν στην καταπίεση και διεκδίκησαν με τόλμη την ελευθερία τους. Οι συνεχείς αγώνες για ελευθερία εμπνέουν τον σημερινό Ευρωπαίο -και ταυτόχρονα παγκόσμιο πολίτη- να αποκτήσει

αποφασιστικότητα και ισχυρή άποψη και γνώμη, η οποία θα αντιμάχεται την καταπίεση. Κατ' αυτό τον τρόπο, ο Ελληνισμός συμβάλλει στη διαμόρφωση συνειδητοποιημένων ενεργών πολιτών, με «φωνή» που αντιστέκεται στα «κούφια λόγια» και δεν συμβιβάζεται. Όπως αναφέρει και ο γάλλος φιλόσοφος Ζαν – Πωλ Σαρτρ, «ο Ελληνισμός απέδειξε πως μια ήττα οφειλόμενη στην αριθμητική υπεροχή του αντιπάλου, μπορεί να μετατραπεί σε νίκη όταν δεν γίνεται αποδεκτή».

Παράλληλα, ο Ελληνισμός διδάσκει την υπεράσπιση των ιδανικών της ελευθερίας, της δικαιοσύνης και της δημοκρατίας. Θεμελίωσε το αγωνιστικό πνεύμα, το οποίο παρακίνησε και ενέπνευσε και άλλα κράτη να πολεμήσουν και να διεκδικήσουν ό,τι δικαιωματικά τους ανή-

κει: ελευθερία και ανεξαρτησία. Σύμφωνα με τον Αλμπέρ Καμύ, «την ιδέα της ελευθερίας την οφείλουμε στον Ελληνισμό, μαζί με πολλές άλλες, που κάνουν τον άνθρωπο περήφανο».

Ακόμη, ένα άλλο πρότυπο συμπεριφοράς που προσφέρει ο Ελληνισμός αφορά στην αξία της δημοκρατίας. Οι αγώνες των Ελλήνων ανέκαθεν υποστήριζαν την επικράτηση της δημοκρατίας. Άλλωστε, ο θεσμός της δημοκρατίας έχει τις ρίζες του στην Αρχαία Ελλάδα, υποστηρίζοντας τη δίκαιη εναλλαγή των κομμάτων στην εξουσία με βάση την αρχή της διάκρισης των εξουσιών (νομοθετική, εκτελεστική, δικαστική). Επιτρέπεται κατ' αυτό τον τρόπο στους πολίτες του κόσμου και της Ευρώπης να «εκμεταλλεύονται» ανεμπόδιστοι το δικαίωμα της ελευθερίας, της ασφάλειας και της ελεύθερης

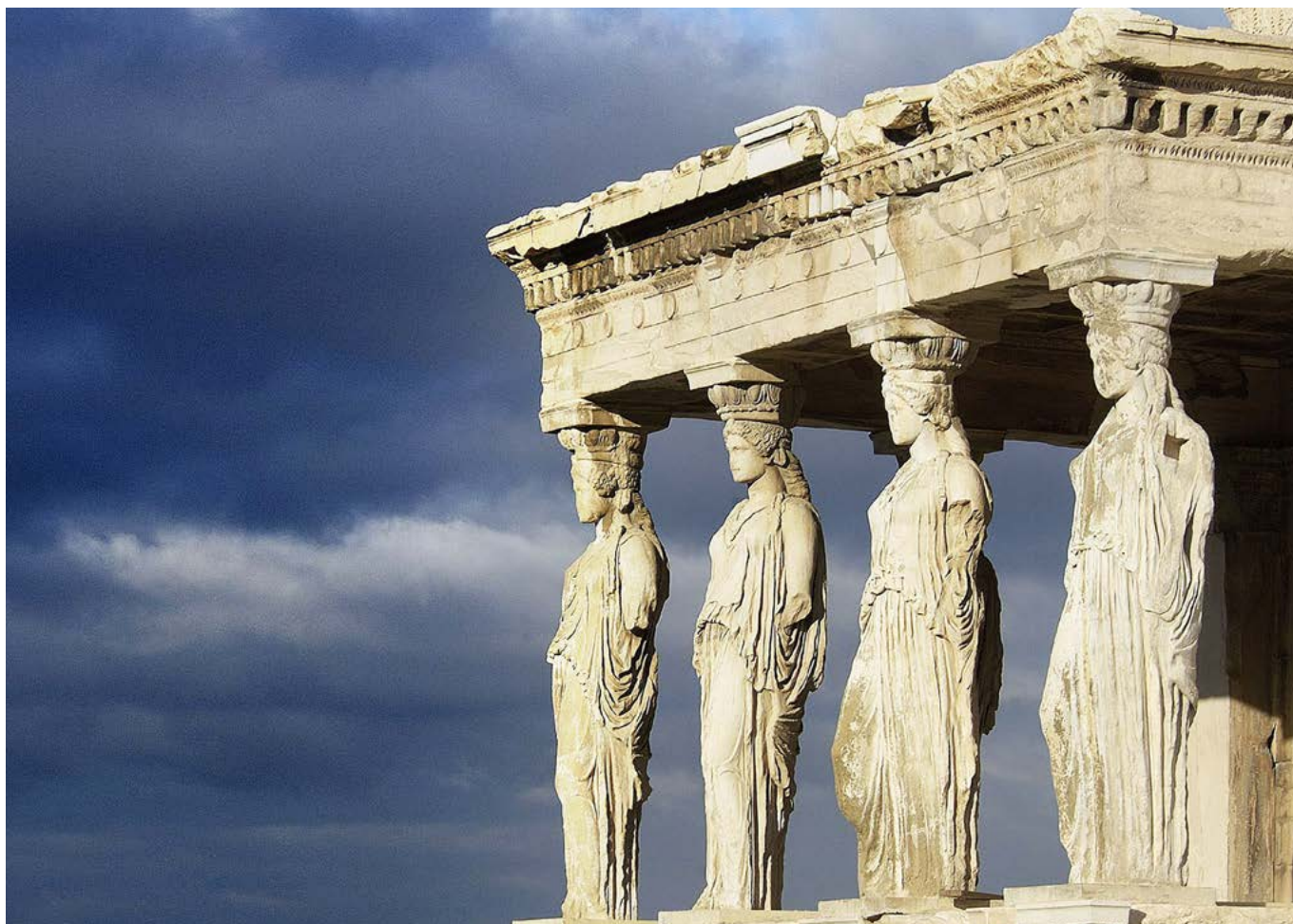

έκφρασης, κάτι το οποίο δεν συμβαίνει στα αυταρχικά πολιτεύματα, αφού τα τελευταία προβαίνουν σε κάθε είδους θηριωδία απέναντι στους πολίτες.

Ωστόσο, ο Ελληνισμός προτείνει λύσεις στην παγκόσμια κλίμακα κρίση που διέρχεται σήμερα, λαμβάνοντας βέβαια υπόψη και αξιοποιώντας τα πιο πάνω πρότυπα συμπεριφοράς που εμπνέουν την Ευρώπη και τον κόσμο. Καταρχάς, στον πολιτικό τομέα, προτείνει να επιτευχθεί ο περαιτέρω «εκδημοκρατισμός της δημοκρατίας». Δηλαδή, ο πολίτης της Ευρώπης και του κόσμου θα πρέπει να επιδιώξει την ενίσχυση των ήδη υπάρχοντων δημοκρα-

τικών θεσμών με βάση την ιδεαλιστική μορφή της δημοκρατίας όπως αυτή περιγράφεται από τον Περικλή στον «Επιτάφιο» του Θουκυδίδη: ύπαρξη ενός κράτους δικαίου, ισότητα όλων απέναντι στον νόμο, αξιοκρατία, κοινωνική δικαιοσύνη και συμμετοχή όλων ανεξαιρέτως στα κοινά, τις εκλογικές διαδικασίες ή σε θέματα που αφορούν στην κοινότητα, στην πόλη, στη χώρα και στον κόσμο. Μόνο τότε θα μπορέσει να υπάρξει δημοκρατία γνήσια, η οποία θα πλαισιώνεται από κοινωνικά και πολιτικά ελεύθερους πολίτες.

Έπειτα, οι διαχρονικές αξίες του Ελληνισμού έχουν να προσφέρουν πολλά και στον κοινω-

νικό τομέα, κυρίως διά μέσου της ανθρωπιστικής παιδείας, η οποία συμβάλλει στην ορθολογιστική και ανθρωπιστική καλλιέργεια των πολιτών, διδάσκοντας τη σημασία της αλληλοβοήθειας, του αλληλοσεβασμού και της ανιδιοτελούς προφοράς. Ακόμη, διδάσκει τους Ευρωπαίους και όλους τους πολίτες του κόσμου να στοχάζονται σοφά, να εμφορούνται από ανοχή και σεβασμό προς το διαφορετικό, απαλλάσσοντάς τους από προκαταλήψεις, δεισιδαιμονίες, ρατσιστικές και φασιστικές πεποιθήσεις. Άλλωστε, το σύνθημα της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι «ενότητα στην πολυμορφία». Αν αυτή η στάση ζωής στο πλαίσιο του σύγχρονου κόσμου υιοθετηθεί από μια μεγάλη μερίδα πολιτών, θα μετριάσει αναμφίβολα το αίσθημα της ηθικής παρακμής, της καταναλωτικής μανίας και της εμπορευματοποίησης των πάντων.

Τέλος, όσο παράδοξο και να ακούγεται, οι αξίες που πρεσβεύει ο Ελληνισμός μπορούν να συμβάλουν ευεργετικά και στον οικονομικό

τομέα. Στις μέρες μας, δυστυχώς, σε όλους τους τομείς της οικονομίας επικρατεί σε μεγάλο βαθμό η κερδοσκοπία, η οποία στοχεύει στην αύξηση της παραγωγικότητας με οποιοδήποτε κόστος. Ωστόσο, η δημιουργία ενός νέου «οικονομικού πολιτισμού», στον οποίο επίκεντρο και προτεραιότητα θα είναι ο άνθρωπος, θα εξουδετερώσει κάθε ενδεχόμενη καταστροφή και κρίση.

Εν κατακλείδι, ο Ελληνισμός μπορεί να συμβάλει στην αποτελεσματική αντιμετώπιση της καθολικής κρίσης. Είναι μια πρόταση ζωής, επειδή με το ρωμαλέο πνεύμα του αγκαλιάζει κάθε πτυχή της Ευρώπης και του κόσμου. Στον πολιτικό τομέα, προτείνει τη σεισάχθεια, υποδεικνύοντας την πραγματική δημοκρατία. Στον οικονομικό τομέα, προτείνει τον εξανθρωπισμό του. Εκεί δε που επιφυλάσσει μία ξεχωριστή θέση είναι στην παιδεία, καθώς διατρανώνει την αξία της, εμμένοντας με πάθος στην αρχή πως «η αρετή είναι διδακτή».

Το Παγκύπριο Γυμνάσιο τιμά τα 200 χρόνια από την Ελληνική Επανάσταση

Το Παγκύπριο Γυμνάσιο διαχρονικά τιμά με λαμπρότητα τις εθνικές επετείους, αποδίδοντας τιμή στους ήρωες - συγγραφείς του βιβλίου της λευτεριάς μας και εμφυσώντας στη μαθητική κοινότητα το αίσθημα της περηφάνιας για τους αγώνες του έθνους και του χρέους για συνέχιση μιας πορείας που θα συμβάλει στην επιβίωση του ελληνισμού στο μαρτυρικό νησί μας.

Φέτος, παρά τις αντίξοες συνθήκες που επικράτησαν λόγω της πανδημίας του κορωνοϊού, το Σχολείο τίμησε την Εθνική μας Παλιγγενεσία με επίσκεψη και κατάθεση στεφάνων στα Φυλακισμένα Μνήματα και το Άγαλμα της Ελευθερίας, ενδοσχολικό εορτασμό και εκπροσώπηση των Σχολείων της Λευκωσίας στην Πανηγυρική Δοξολογία που τελέστηκε στον Ιερό Ναό Παναγίας Φανερωμένης.

Κατάθεση στεφάνου στο Άγαλμα της Ελευθερίας, από τον Διευθυντή του Παγκυπρίου Γυμνασίου

Τρισάγιον και κατάθεση στεφάνου στα Φυλακισμένα Μνήματα από αντιπροσωπεία καθηγητών και μαθητών του Σχολείου

Δοξολογία 25ης Μαρτίου

Στα χνάρια του Κυπριανού

Ένας περίπατος στη γειτονιά του Σχολείου μας

*“Αντάν αρτζιέψαν οι κρυφοί ανέμοι τζι εφυσούσαν
τζι αρκίνησεν εις την Τουρτζιάν να κρυφοσυνεφκιάζη
τζιαι που τες τέσσερεις μερκές τα νέφη εκουβαλούσαν,
ώστι να κάμουν τον τζιαιρόν ν’ αρτζιεύκη να στοιβάζη,
είσιεν σγιαν είχαν ούλοι τους τζι η Τζιύπρου το κρυφόν της
μεσ’ στους ανέμους τους κρυφούς είσιεν το μερτικόν της.*

*Τζι αντάν εφάνην η στραπή εις του Μοριά τα μέρη
τζι εξάπλωσεν τζι ακούστηκεν παντού η πουμπουρκά της,
τζι ούλλα ξηλαμπρατζιήσασιν τζιαι θάλασσα τζιαι ξέρη
είσιεν σγιαν είχαν ούλοι τους τζι η Τζιύπρου τα κακά της.*

Η Α' Λυκείου διδάσκεται ένα απόσπασμα του εμβληματικού έργου του Βασίλη Μιχαηλίδη, «Η 9^η Ιουλίου 1821». Στο Παγκύπριο Γυμνάσιο, η κατάκτηση των νοημάτων του και η πραγματική ενσυναίσθητική βίωσή του υποβοηθείται από τα ίδια τα πράγματα.

Το κτήριο του Σχολείου είναι κτισμένο πάνω από την Κρύπτη των Φιλικών, ενώ λίγα μέτρα δυτικότερα στέκει σεμνά το κτήριο της παλιάς Αρχιεπισκοπής, στον περίβολο της οποίας βρίσκεται σήμερα η προτομή του Αρχιεπισκόπου Κυπριανού, έργο του γλύπτη Γεώργιου Μπονάνου.

Δίπλα, ο ιστορικός Καθηδρικός του Αγίου Ιωάννη, όπου προσευχήθηκε και κοινώνησε ο Εθνομάρτυρας πριν συλληφθεί και οδηγηθεί σε ανάκριση, υποτυπώδη δίκη και απαχονισμό.

Ακόμα δυτικότερα, στον περίβολο του Ιερού Ναού Παναγίας Φανερωμένης, το μαισωλείο των σφαγιασθέντων από τους Τούρκους Ελλήνων αρχιερέων, ιερέων, προκρίτων και άλλων πολιτών, στα γνωστά γεγονότα της 9ης Ιουλίου 1821.

Τμήματα της Α' τάξης, με τη συνοδεία των καθηγητριών τους, έκαναν ένα μικρό περίπατο στη γειτονιά του Σχολείου μας, ψηλαφώντας τα προαναφερθέντα ζωντανά κομμάτια της Ιστορίας του τόπου μας, τα μνημεία που μας συνδέουν με την ταυτότητά και τις ρίζες μας, υπενθυμίζοντάς μας ποιοι είμαστε, από πού ερχόμαστε και πού πορευόμαστε. Στα σημεία ενδιαφέροντος απαγγέθηκαν σίχοι του ποιήματος και επιχειρήθηκε μια βιωματική συζήτηση γύρω από τα γεγονότα.

*«Η Ρωμοσύνη έν' φυλή συνότζαιρη του κόσμου,
κανένας δεν ευρέθηκεν για να την ιξιλείψει,
κανένας, γιατί σσέπει την 'πού τα 'ψη ο Θεός μου.
Η Ρωμοσύνη εννά χαθεί, όντας ο κόσμος λείψει!*

*Σφάξε μας ούλους τζι'ας γενεί το γαίμαν μας αυλάτζιν,
κάμε τον κόσμον ματζελλιόν τζιαι τους Ρωμιούς τραούλλια,
αμμά ξερε πως ίλαντρον όντας κοπεί καβάτζιν
τριγύρου του πετάσσουνται τρακόσια παραπούλια.
Το 'νιν αντάν να τρώ' την γην, τρώει την γην θαρκέται,
μα πάντα τζιείνον τρώεται τζιαι τζιείνον καταλυέται.»*

**Εργασίες των μαθητών του Παγκυπρίου Γυμνασίου
στο πλαίσιο του Παγκύπριου Μαθητικού Διαγωνισμού με τίτλο
«200 χρόνια από την Ελληνική Επανάσταση του 1821:
Αναδιφώ το παρελθόν, ενατενίζω το μέλλον»
Κατηγορία Εικαστική Δημιουργία**

Αφίσα - δημιουργία των μαθητριών Μαρίας Λογγίνου, Φωτεινής Γιάγκου, Λυδίας Σωτήρωβα,
Μάγιας-Μαρίας-Οφελίας Σφάλτου, Μαριτίνης Αρέστη (Γ61)

Αλίσια Σμιθ, Β61 (Αρχιεπίσκοπος Κυπριανός, ύφασμα)

Μαρίτίν Κωνσταντινίδη, Β61

Σοφία Νικολάου, Γ61

Το δικό μου αλφαβητάρι της Επανάστασης

Τμήμα: Α22

Αθανάσιος Διάκος, Αλαμάνα: «Εγώ γραικός γεννήθηκα, γραικός θε να πεθάνω»

Βύρων, Λόρδος: ο μεγάλος Φιλέλληνας που πέθανε στο Μεσολόγγι

Γεώργιος Καραϊσκάκης: η ηγετική μορφή

Δερβενάκια, η σφαγή του Δράμαλη

Ελευθερία ή Θάνατος

Ζήτω η ελευθερία μας η ατίμητη!

Ημαντώ Μαυρογένους: μια γυναίκα που έδωσε τα πάντα στον Αγώνα

Θεόδωρος Κολοκοτρώνης: Ο γέρος του Μοριά

Γιάννης Καποδίστριας: Ο πρώτος κυβερνήτης της Ελλάδας

Καριοφίλι

Λασκαρίνα Μπουμπουλίνα: Η καπετάνισσα

Μεσολόγγι: Ηρωική Έξοδος

Μαντώ Μαυρογένους

Λασκαρίνα Μπουμπουλίνα

Ναυμαχία του Ναυαρίνου, 1827: Καθοριστικό γεγονός για την έκβαση της Επανάστασης

Ξάνθος: Ένας από τους ιδρυτές της Φιλικής Εταιρείας

Οδυσσέας Ανδρούτσος: ο νικητής του στρατού του Ομέρ Βρυώνη

Παπαφλέσσας: Οπλαρχηγός

Ρήγας Φεραίος: «Καλύτερα μιας ώρας ελεύθερη ζωή»

Σαρρής Νικόλαος: οπλαρχηγός

Τριπολιτσά: Άλωση, 23 Σεπτεμβρίου 1821

Υψηλάντηδες: Σημαντική συμβολή στην Επανάσταση

Φιλική Εταιρεία

Χάνι της Γραβιάς

Ψαρά: η πατρίδα του Κωνσταντίνου Κανάρη

Ψαρά για Επανάσταση

Εμμανουήλ Ξάνθος

Ρήγας Φεραίος

Κωνσταντίνος Κανάρης

Το δικό μου αλφαβητάρι της Επανάστασης

Τμήμα: Α31

Αλωση της Τριπολιτσάς

Βύρων, ο κατεξοχήν Φιλέλληνας

Γεώργιος Καραϊσκάκης, η μορφή

Δερβενάκια, μια ένδοξη στιγμή

Εξοδος του Μεσολογγίου – Ελεύθεροι Πολιορκημένοι

Ζάλογγο: οι γυναίκες τραβούν τον χορό ως τον θάνατο

Ηλίας Μαυρομικάλης, ο «Νεραϊδογέννητος»

Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, ο αιώνιος γέρος του Έθνους

Ιωάννης Καποδίστριας, ο Κυβερνήτης

Κωνσταντίνος Κανάρης, ο μπουρλοτιέρης

Λασκαρίνα Μπουμπουλίνα, η καπετάνισσα

Μάρκος Μπότσαρης, ο αετός του Σουλίου

Λόρδος Βύρωνας

Ηλίας Μαυρομικάλης

Μάρκος Μπότσαρης

Ναυμαχία του Ναυαρίνου, η καθοριστική

Ξάνθος Εμμανουήλ: ένας από τους ιδρυτές της Φιλικής Εταιρείας

Ολοκαύτωμα της Νάουσας (13 Απριλίου 1822)

Πολιορκία της Πάτρας (1822)

Ρήγας Φεραίος, ο ιδεολόγος

Σκουφάς Νικόλαος: ένας από τους ιδρυτές της Φιλικής Εταιρείας

Νικόλαος Σκουφάς

Τσακάλωφ Αθανάσιος: ένας από τους ιδρυτές της Φιλικής Εταιρείας

Υψηλάντηδες

Φιλική Εταιρεία, η αρχή των πάντων

Χιος: ανηλεείς σφαγές

Ψαρά: καταστροφή

Ωρα για ελευθερία

Ο όρκος των Φιλικών

Το δικό μου αλφαβητάρι της Επανάστασης

Τμήμα: Β61

Αδελφοσύνη

Βελεστινλής

Γιορτή μεγάλη

Διάκος Αθανάσιος

Επανάσταση

Ζήτω!

Ηθος

Θάρρος

Ιδανικά

Κολοκοτρώνης

Λασκαρίνα

Μεσολόγγι

Ναυμαχία του Ναυαρίνου

Ξεσηκωμός

Οργή

Πείνα για λευτεριά

Ρούμελη

Σουλιώτισσες

Τύραννοι

Υψηλάντηδες

Φιλική Εταιρεία

Χίος

Ψαρά

Ωρα για ελευθερία!

Το δικό μου αλφαβητάρι της Επανάστασης

Τμήμα: Γ32

Α γία Λαύρα
λαμάννα
νδρούτσος

Β λαντιμιρέσκου
αλτέτσι
ελεστίνο

Γ έρος του Μοριά

Δ ιάκος
ραγατσάνι

Ελλάδα
λευθερία
πανάσταση

Ζάλογγος

Ηρωισμός

Θάυμα
άνατος

Ιμπραήμ Πασάς
ωάννινα
ερός Λόχος

Κολοκοτρώνης
αποδίστριας
αραϊσκάκης

Λασκαρίνα Μπουμπουλίνα
άβαρο
αύρα

Μαυρομικάλης
πότσαρης
πουρλοτιέρηδες

Νικηταράς

Ξάνθος Εμμανουήλ

Ορθοδοξία

Παλαιών Πατρών Γερμανός
απαφλέσσας
ατρίδα

Ρήγας
ούμελη
ωμιοσύνη

Σκουφάς
ούλι
ολωμός

Τριπολιτσά
σακάλωφ

Υψηλάντης
ψηλή Πύλη
δρα

Φιλική Εταιρεία
ιελληνισμός

Χάνι της Γραβιάς

Ψαρά

Ωραίοι ως Έλληνες

Το δικό μου (ποιητικό) αλφαβητάρι της Επανάστασης

Τμήμα: Γ11

- « Απ' τα κόκαλα βγαλμένα, των Ελλήνων τα ιερά... »
- « Βαρώντας γύρου ολόγυρα, ολόγυρα και πέρα »
- « Γραικός εγώ γεννήθηκα, Γραικός θε να πεθάνω »
- « Δικό σου είναι, Παναγιά μου »
- « Εκείθε με τους αδελφούς, εδώθε με τον Χάρο »
- « Ζάλογγο: όνομα ιερό, πανένδοξο, μεγάλο »
- « Η τύχη μας έχει τους Έλληνες πάντοτε ολίγους »
- « Θεέ που νάκραν δεν έσιεις ποττέ στην καλοσύνη,
λυπήθου μας, τξιαι δώσε πιοι χαρά στη Ρωμιούνη »
- « Ίτε παίδες Ελλήνωνι! »
- « Καλύτερα μιας ώρας ελεύθερη ζωή,
παρά σαράντα χρόνια σκλαβιά και φυλακή »
- « Λαλεί πουλί, παίρνει σπυρί »

- « Μην ειπούν στο στοχασμό τους τα ξένα έθνη αληθινά:
Εάν μισούνται ανάμεσό τους δεν τους πρέπει ελευθεριά. »
- « Ναι! Αλλά τώρα αντιπαλεύει κάθε τέκνο σου με ορμή! »
- « Ξάφνου σκιρτούν οι ακρογιαλιές, τα πέλαγα κι οι βράχοι »
- « Ο κόσμος μάς έλεγε τρελούς »
- « Παρά το γαίμαν τους πολλούς εν κάλλιο του Πισκόπου »
- « Ρωμιούνη εν να χαθεί όντας ο κόσμος λείψει »
- « Οικώσου επάνω, εμείς και στους θεούς όρθιοι μιλάμε »
- « Τρέμει η ψυχή και ξαστοχά γλυκά τον εαυτό της »
- « Υπέρ πίστεως πρώτα και έπειτα υπέρ πατρίδος »
- « Φωτιά και τσεκούρι στους προσκυνημένους »
- « Χαίρε ω χαίρε ελευθεριά »
- « Υαρού τ' αγκίστρι π' άφησες, αλλού να ρίξεις άμε »
- « Ως μια βροχή έπεσεν εις όλους μας η επιθυμία
της ελευθερίας μας »

Επιλογικά

Είμαστε η γαλανόλευκη

Είναι κάποιες εικόνες που αιχμαλωτίζουν το βλέμμα, αναθερμαίνουν τους έρωτές μας, ανασκαλεύουν τη φωτιά. Μια τέτοια υπήρξε, την 25η Μαρτίου 2021, η έπαρση της σημαίας μας στην Ακρόπολη -βέλος από τη φαρέτρα του θεού Έρωτα που έτρωσε κατευθείαν την καρδιά των απανταχού Ελλήνων.

Γιατί, δεν πρόκειται για ένα πανί. Είμαστε ολάκεροι εμείς μέσα στη γαλανόλευκη, είναι η ψυχή μας που ανέβηκε με ρυθμό, σταθερότητα, περηφάνια, λαχτάρα, στο υψηλότερο σημείο του ομορφότερου και ιερότερου βράχου. Κι από κει, καθώς η σημαία επαίρεται ομορφαίνοντας τον κόσμο, θυμίζει σε μας πως «είμαστε ακόμα ζωντανοί»!

Κι εδώ, στην Κύπρο, σ' αυτή την αλύτρωτη φλούδα γης που κινδυνεύει με αφελληνισμό από ξένους και ημετέρους, στη θέα της πάνω στον ιστό, κάθε κύτταρο στο σώμα μας λαχτάρησε να φωνάξει «Χαίρε, ω χείρε, ελευθεριά». Και κάθε καρδιά κτύπησε αντά-

μα με το τσαρούχι των Ευζώνων· κάθε πάτημά τους στη γη κι ένα συντονισμένο δικό μας βήμα στον τρελό χορό του έρωτά μας με την Ελλάδα.

100 τεύχη μαθητική εστία

Το εκφραστικό όργανο των μαθητών
του Παγκυπρίου Γυμνασίου

Ακολουθούν τα ονόματα των μαθητριών και μαθητών
του Σχολείου κατά το σχολικό έτος

2020 - 2021

A11

ΚΑΛΟΥΤΣΙΚΟΥ ΠΑΡΘΕΝΑ ΜΑΡΙΑ
ΚΟΛΟΚΑΣΗ ΜΑΡΙΑ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΕΡΝΕΣΤΟΣ
ΚΩΣΤΑ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ
ΛΕΠΤΟΣ ΠΑΥΛΟΣ
ΜΙΧΑΗΛ ΣΩΚΡΑΤΙΑ
ΜΟΥΣΚΟΥΝΤΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑ
ΣΑΛΟΝΙΚΙΔΟΥ ΚΑΛΛΙΡΡΟΗ
ΣΑΝΤΟΥ ΑΛΙΝΑ ΑΝΑ ΜΑΡΙΑ
ΣΙΣΜΑΝΗ ΕΙΡΗΝΗ
ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΑΚΗ ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ

A22

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ
ΖΑΧΑΡΙΑ ΓΡΗΓΟΡΗΣ
ΚΑΜΜΗΣ ΜΑΡΙΑ
ΚΑΡΑΜΠΕΤΣΚΙ ΝΤΙΜΙΤΡΙ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΝΙΚΟΛΑΣ
ΜΙΚΡΟΒΑΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ
ΜΙΧΑΗΛ ΣΟΛΩΝΑΣ
ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΣ
ΜΟΥΣΙΟΥΤΤΑ ΝΕΦΕΛΗ
ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ΘΕΚΛΙΑ
ΠΕΤΡΟΥ ΕΛΕΝΗ
ΣΕΡΓΙΔΗΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ
ΣΤΑΣΚΕΒΙΤΣ ΕΓΚΟΡ
ΤΟΜΑΝ ΜΑΡΙΑΜ
ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ ΙΩΑΝΝΗΣ
ΧΑΤΖΗΜΑΥΡΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ
ΧΙΟΥΣ ΚΡΙΣΤΙΝ

A31

ΑΓΑΠΙΟΥ ΑΘΗΝΑ
 ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ
 ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ
 ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΠΕΝΥ
 ΓΚΑΝΔΑΚ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ-ΕΔΟΥΑΡΔ
 ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΜΑΡΙΝΟΣ
 ΚΟΥΡΤΗ ΑΝΔΡΙΑΝΗ
 ΚΟΥΤΣΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ
 ΚΩΣΤΕΑΣ ΑΝΔΡΕΑΣ
 ΛΟΥΚΑΪΔΗΣ ΑΝΔΡΕΑΣ
 ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ
 ΠΕΤΡΙΔΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ
 ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ ΣΤΕΦΑΝΟΣ
 ΤΖΕΪΡΑΝΙΔΗΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ
 ΤΟΣΟΥΝΙΔΗΣ ΧΡΙΣΤΟΣ
 ΤΣΙΑΚΚΗΣ ΣΤΕΦΑΝΟΣ
 ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΒΙΚΤΩΡΙΑ
 ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΚΥΠΡΙΑΝΑ

A41

ΑΜΙΣ ΗΛΙΑΣ
 ΑΝΙΤΣΟΥΑΪΕ ΤΖΟΥΣΕΠΕ-ΦΛΩΡΙΝΕΛ
 ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ
 ΑΡΑΤΖ ΜΑΪΜΟΥΝΑ
 ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΕΛΕΝΙΟΣ
 ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑ
 ΓΙΑΚΟΥΠ ΜΑΡΣΕΛ
 ΓΚΑΛΤΣΙΔΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ
 ΔΙΕΡΩΝΙΤΗΣ ΑΝΔΡΕΑΣ
 ΛΑΔΑ ΧΡΙΣΤΙΑΝΑ
 ΛΕΩΝΙΔΟΥ ΝΙΚΟΛΕΤΑ
 ΠΕΤΡΟΒΑ ΣΙΜΟΝΑ
 ΤΣΑΝΤΕΚΙΔΗΣ ΝΙΚΟΣ
 ΤΣΕΡΜΙΝΙΔΟΥ ΜΑΡΙΑ
 ΦΙΛΙΠΠΟΥ ΚΥΡΙΑΚΟΣ
 ΧΟΚΡΙΣΒΙΛΙ ΛΙΛΗ

A42

ΑΒΡΑΑΜ ΝΕΟΦΥΤΟΣ
ΑΡΓΥΡΙΔΟΥ ΑΛΙΟΝΑ
ΓΕΝΙΑΣ ΝΙΚΟΛΑΣ
ΖΑΒΡΟΥ ΛΟΪΖΟΥ ΘΕΟΓΝΩΣΙΑ
ΗΡΑΚΛΕΟΥΣ ΕΛΕΝΑ
ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΜΑΡΙΑ ΤΕΡΕΖΑ
ΙΩΑΝΝΟΥ ΣΩΚΡΑΤΗΣ
ΚΑΛΑΪΤΣΙΔΟΥ ΜΑΡΙΑ
ΚΑΛΑΤΟΖΙΣΒΙΛΙ ΡΟΖΑΝΑ
ΚΑΛΑΤΣΙΔΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ
ΚΑΠΙΤΣΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΚΥΡΙΑΚΟΣ
ΜΑΡΑΘΕΥΤΗΣ ΔΗΜΟΣ
ΜΕΤΑΞΑ ΑΝΤΡΕΑ
ΜΩΥΣΙΔΗΣ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ
ΠΑΠΑΙΩΑΝΝΟΥ ΜΙΧΑΛΗΣ
ΠΙΤΣΙΛΛΙΔΟΥ ΚΥΡΙΑΚΗ

A52

ΓΚΟΥΣΜΑΝΟΒΑ ΣΟΦΙΑ
ΕΡΓΑΤΟΥΔΗ ΙΟΛΗ
ΖΑΧΑΡΙΑΔΗΣ ΑΝΤΩΝΙΟΣ
ΙΑΚΩΒΟΥ ΜΑΡΙΛΙΑ
ΚΑΔΗ ANNA
ΚΥΡΡΗ ΧΑΡΑ
ΛΟΙΖΟΥ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑ
ΜΑΡΚΙΔΟΥ ΜΙΚΑΕΛΑ
ΜΑΡΚΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΣ
ΜΑΣΑΚΑΡΗ ΑΡΕΑΔΝΗ
ΜΠΑΡΚΑ ΧΡΥΣΑΝΘΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΑ
ΝΑΤΣΙΟΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΘΕΟΤΟΚΗΣ
ΝΙΚΟΛΑΪΔΟΥ ΣΕΜΕΛΗ
ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ ΣΤΕΦΑΝΟΣ
ΠΑΠΑΣΩΦΡΟΝΙΟΥ ΑΓΓΕΛΙΚΗ
ΠΕΤΡΟΥ ΣΤΕΦΑΝΗ
ΡΙΑΛΑΣ ΑΘΩΣ
ΣΚΟΥΛΛΟΥ ΕΛΙΝΑ
ΣΤΑΥΡΙΝΙΔΗΣ ΣΤΑΥΡΟΣ
ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ ΣΤΕΦΑΝΗ ΔΕΣΠΟΙΝΑ
ΧΑΣΙΚΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ
ΧΕΪΣ ΜΑΡΚΟΣ

B21

ΑΓΡΟΤΗΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ
 ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ
 ΑΜΠΑΣΑΪΤ ΑΝΤΡΕΑΣ
 ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ ΜΙΧΑΛΗΣ
 ΒΑΤΑΜΑΝΙΟΥΚ ΓΙΟΥΛΙΑΝΑ
 ΓΚΟΥΠΑΕΒΑ ΛΙΛΙΑ
 ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΕΛΙΣΑΒΕΤ
 ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ
 ΙΩΑΝΝΟΥ ΣΤΕΛΛΑ
 ΚΑΚΟΥΡΗ ΣΑΡΑ
 ΚΑΜΕΝΟΥ ΘΕΟΔΩΡΑ
 ΜΕΛΙΛΛΟΣ ΝΙΚΟΛΑΣ
 ΜΙΧΑΗΛ ΝΕΦΕΛΗ
 ΜΟΡΕΑΝΟΥ ΜΕΛΑΝΙΑ
 ΠΡΩΤΟΠΑΠΑ ΦΟΙΒΗ
 ΣΑΝΟΖΙΔΟΥ ΒΑΡΒΑΡΑ
 ΣΥΝΟΔΙΝΟΣ ΧΡΗΣΤΟΣ-ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ

B31

ΑΓΡΟΤΗ ΑΦΡΟΔΙΤΗ
 ΑΝΑΞΑΓΟΡΟΥ ΔΗΜΗΤΡΗΣ
 ΑΡΙΣΤΕΙΔΟΥ ΑΝΔΡΕΑΣ
 ΑΡΜΕΝΤΣΕΑ ΙΑΝΙΣ - ΓΚΑΜΠΡΙΕΛ
 ΓΙΑΝΝΑΚΟΥ ΙΩΑΝΝΗΣ
 ΕΖΖΑΤ ΜΑΡΙΑΜ
 ΙΩΑΚΕΙΜΙΔΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ
 ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΥΡΙΑΚΟΣ
 ΚΑΡΑΚΑΛΟΒΑ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ
 ΜΑΥΡΟΥ ΑΡΓΥΡΩ
 ΜΑΥΡΟΥ ΜΥΡΤΩ
 ΜΙΧΑΗΛ ΧΡΙΣΤΟΣ
 ΟΥΖΟΥΝΙΔΗ ΧΡΙΣΤΙΝΑ
 ΠΑΠΑΚΥΠΡΙΑΝΟΥ ΜΕΛΑΝΗ
 ΠΑΠΑΣΑΒΒΑΣ ΜΑΡΙΟΣ
 ΠΑΡΤΖΙΛΗΣ ΜΑΡΚΟΣ
 ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ ΙΟΛΗ
 ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ ΜΕΛΙΣΣΑ

B32

ΑΝΔΡΕΟΥ ΑΧΙΛΛΕΑΣ
ΓΙΑΝΝΑΚΟΥ ΚΛΕΑΝΘΗΣ
ΚΑΛΑΒΑΣ ΜΑΡΚΟΣ
ΚΟΥΝΤΟΥΡΕΤΗ ΣΤΑΥΡΟΥΛΛΑ
ΚΥΡΙΑΚΟΥ ΑΓΓΕΛΙΚΗ
ΛΟΪΖΟΥ ΠΑΥΛΙΝΑ
ΜΑΥΡΟΦΟΡΑΚΗΣ ΑΝΤΡΕΑΣ
ΜΟΥΡΑΝΤΙΔΟΥ ΓΙΟΛΑΝΤΑ
ΞΙΟΥΡΟΥ ΚΕΡΙΝΑ-ΧΡΙΣΤΙΝΑ
ΞΙΟΥΡΟΥ ΚΛΑΙΡΗ-ΜΑΡΙΑ
ΠΕΤΡΟΥ ΝΕΚΤΑΡΙΑ
ΠΙΣΣΑΡΑ ΚΡΙΣΤΙΑΝ
ΠΙΣΣΑΣ ΣΩΤΗΡΗΣ
ΣΤΑΥΡΙΔΗΣ ΦΟΙΒΟΣ
ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ
ΧΑΤΣΙΑΤΕΡΙΑΝ ΑΛΕΞΑΝΤΕΡ

B41

ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ
ΑΜΙΡΑΤΖΕ ΛΑΝΑ
ΑΜΠΟΥΣΙΔΟΥ ΕΛΙΝΑ
ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΖΩΗ
ΑΧΝΙΩΤΗΣ ΑΛΕΞΗΣ
ΚΑΛΟΥΤΣΟΣ ΓΙΩΡΓΟΣ
ΜΩΥΣΙΔΗΣ ΧΡΙΣΤΟΣ
ΜΩΧΑΜΕΤ ΣΙΑΤΟΡ ΑΓΙΟΥΠ
ΝΤΑΡΑΓΙΑΝΝΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ
ΠΑΡΙΣΗ ΣΠΥΡΟΣ
ΠΑΣΒΑΝΤΙΔΗΣ ΑΓΑΘΑΓΓΕΛΟΣ
ΣΟΥΡΑΪΛΙΔΗΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ
ΤΣΑΚΑΛΙΔΟΥ ΙΟΥΛΙΑ
ΧΟΥΣΕΪΝ ΑΡΜΠΑΜΠ

B42

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΔΗΣ ΣΑΜΨΩΝ
 ΖΗΚΟΠΟΥΛΟΥ ΣΟΦΙΑ
 ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΜΑΡΙΑ
 ΚΑΟΥΣΛΙΔΟΥ ΜΑΡΙΑ
 ΚΥΡΙΑΚΟΥ ΜΑΡΙΑ
 ΠΑΠΑΛΟΥΚΑΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ
 ΠΑΣΧΑΛΙΔΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ
 ΣΑΛΑΜΑ ΓΚΑΜΠΡΑΝ ΜΑΙΡΗ
 ΣΙΜΟΝΙΔΟΥ ΜΑΡΙΑΝΝΑ
 ΣΟΥΓΛΙΔΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ
 ΣΠΥΡΟΥ ΑΧΙΛΛΕΑΣ
 ΣΥΜΕΟΥ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣ
 ΤΣΕΡΜΙΝΙΔΟΥ ΣΟΦΙΑ
 ΦΑΪΖΗ ΑΡΙΑΝΑ

B51

ΑΡΙΣΤΟΔΗΜΟΥ ΧΡΙΣΤΗ
 ΑΧΙΛΛΕΩΣ ΜΑΡΙΟΣ
 ΒΛΑΣΣΟΠΟΥΛΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ
 ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΚΡΙΣΤΙΑΝΑ
 ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΝΙΚΟΛΑΣ
 ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΜΙΚΑΕΛΑ
 ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΜΗΝΑΣ
 ΚΟΥΛΤΟΥΡΙΔΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ
 ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ
 ΝΕΟΦΥΤΟΥ ΜΙΧΑΛΗΣ
 ΟΔΥΣΣΕΩΣ ΝΤΜΗΤΡΗ ΔΙΟΜΗΔΗΣ
 ΠΑΣΤΙΝΑ ΓΕΩΡΓΙΑΝΑ ΜΑΡΙΑ
 ΠΕΤΡΟΒΑ ΠΟΛΙΝΑ
 ΠΕΤΣΑΣ ΚΥΠΡΙΑΝΟΣ
 ΠΙΤΤΗ ΕΒΕΛΙΝΑ
 ΠΟΛΥΚΑΡΠΟΥ ΑΝΔΡΕΑΣ
 ΣΑΖΕΪΔΟΥ ΛΑΖΑΡΙΑ
 ΣΩΤΗΡΙΟΥ ΝΤΑΝΙΕΛ

B52

ΑΘΑΝΙΤΗ ΧΡΙΣΤΙΝΑ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΠΑΥΛΙΝΑ ΜΕΛΙΝΑ
ΑΝΔΡΕΟΥ ΘΕΟΦΙΛΟΣ
ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΚΥΡΙΑΚΟΣ
ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ
ΚΑΣΑΠΙΔΟΥ ΜΕΛΠΟΜΕΝΗ
ΚΥΡΙΑΚΟΥ ΚΥΠΡΟΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑ
ΜΕΛΑΪΣΗΣ ΑΝΔΡΕΑΣ
ΟΝΟΥΦΡΙΟΥ ΣΤΕΛΙΟΣ
ΠΕΡΝΕΣ ΑΓΓΕΛΑ
ΣΠΥΡΙΔΟΥ ΣΟΦΙΑ
ΣΤΥΛΙΑΝΙΔΗΣ ΠΕΤΡΟΣ
ΣΥΜΕΩΝΙΔΟΥ ANNA ΜΑΡΙΑ
ΤΣΒΕΤΚΟΒ ΜΙΓΚΛΕΝΟΒ ΝΤΙΑΝ
ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΙΔΟΥ ΕΛΕΝΗ
ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΜΑΡΚΟΣ

B61

ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ ΑΡΤΕΜΙΣ
ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΔΕΣΠΟΙΝΑ
ΓΚΟΡΜΠΑΝΗ ΕΛΙΝΑ
ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΧΡΙΣΤΟΣ
ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΦΛΩΡΕΝΤΖΟΣ
ΔΙΑΜΑΝΤΑΚΗΣ ΜΑΡΙΟΣ
ΙΕΡΟΔΙΑΚΟΝΟΥ ΜΑΡΙΑ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗ ΜΑΡΙΤΙΝΗ
ΜΕΛΙΣΟΥΡΓΑΚΗ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ
ΣΑΦΑΡΗ ΑΛΕΞΑΝΤΡΑ
ΣΜΙΘ ΑΛΙΣΙΑ
ΤΣΟΛΑΚΗ ΝΕΦΕΛΗ

ΑΛΕΠΙΔΟΥ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ
 ΓΑΛΑΝΗ ΕΛΙΝΑ-ΒΑΣΙΛΙΚΗ
 ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΜΑΡΙΑ
 ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΥ ΝΕΔΗ
 ΖΕΖΑ ΔΑΝΑΗ
 ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΕΛΕΝΗ
 ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΜΑΡΙΛΕΝΑ

ΙΕΖΕΚ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ
 ΜΗΝΑ ΙΩΑΝΝΑ
 ΜΠΑΓΙΑΖΙΔΗΣ ΙΑΚΩΒΟΣ
 ΣΑΔΟΥΑΝ ΤΑΜΑΡΑ
 ΤΣΟΛΑΚΗ ΕΛΕΝΗ
 ΦΙΛΟΘΕΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ
 ΧΑΤΖΗΛΥΚΟΥ ΕΙΡΗΝΗ

31

ΑΡΣΕΝΗ ΕΙΡΗΝΗ

ΑΤΑΝΑΣΟΒ ΑΛΕΞΑΝΤΕΡ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΘΩΜΑΣ

ΓΙΑΓΚΟΥ ΓΑΒΡΙΕΛΛΑ

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ ΑΝΤΡΕΑΣ

ΚΑΚΟΥΛΛΗ ΣΟΝΙΑ

ΛΑΖΑΡΟΥ ΠΑΥΛΟΣ

ΛΟΒΑΚΟΒ ΑΛΕΞ

ΜΑΡΑΚΚΟΥ ΒΑΣΙΛΙΚΗ

ΜΑΡΚΙΔΗΣ ΣΤΕΦΑΝΟΣ

ΜΙΧΑΗΛ ΜΑΡΚΟΣ

ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ ΑΝΤΡΕΑΣ

ΠΑΠΑΣΑΒΒΑΣ ΚΥΡΙΑΚΟΣ

ΣΟΛΔΑΤΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

ΣΤΑΥΡΑΚΗ ΓΛΑΥΚΗ

ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ ΜΑΡΙΑ-ΜΑΡΙΖΑ

ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΥ ΜΑΡΙΟΣ

132

ΑΧΙΛΛΕΩΣ ΑΝΤΩΝΗΣ

ΒΡΥΩΝΙΔΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ

ΕΛΛΗΝΙΔΗΣ ΑΛΚΙΒΙΑΔΗΣ

ΕΥΘΥΒΟΥΛΟΥ ΠΕΤΡΙΑ

ΚΟΥΤΑΛΙΑΝΟΣ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ

ΛΑΜΠΑΤΖΕ ΛΟΥΚΑΣ

ΜΩΧΑΜΕΤ ΣΙΑΤΟΡ ΑΝΙΣΑ

ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ

ΠΑΥΛΙΔΗΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ

ΤΑΛΙΑΔΩΡΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ ΕΛΕΝΗ

ΤΟΜΑΡΙΔΗΣ ΑΛΚΙΝΟΟΣ

ΧΑΝΔΡΙΩΤΗΣ ΧΡΙΣΤΟΣ

ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ ΔΗΜΗΤΡΑ

ΧΑΤΖΗΑΝΤΩΝΗ ΕΛΕΝΗ

ΧΡΥΣΑΕΙΔΗ ΑΝΤΩΝΙΑ-ΖΩΗ

41

ΑΓΑΘΟΚΛΕΟΥΣ ΑΓΓΕΛΟΣ

ΑΔΩΝΗ ΧΡΙΣΤΙΝΑ

ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ ΠΑΥΛΟΣ

ΑΝΤΩΝΙΑΔΟΥ ΝΕΦΕΛΗ

ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΑΛΕΞΗΣ

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑ

ΙΩΑΝΝΟΥ ΝΕΦΕΛΗ

ΚΑΤΣΟΥΡΗΣ ΜΑΡΙΟΣ

ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ ΚΥΠΡΟΣ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝ ΙΟΝ - ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

ΜΙΧΟΒΑ ΣΟΦΙΑ-ΘΡΛΙΝΟΒΑ

ΝΑΛΜΠΑΝΙΔΟΥ ΝΤΙΑΝΑ

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ ΜΑΡΙΑ

ΠΑΣΙΑΡΔΗΣ ΑΡΓΥΡΗΣ

ΠΑΧΤΖΙΕΤΖΙΑΝ ΜΙΛΕΝΑ

ΣΙΜΟ ΧΑΛΙΛ

ΣΟΥΑΡΑ ΓΙΑΡΑ

ΣΟΥΛΙΩΤΗ ΒΑΣΙΛΙΚΗ

ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ ΗΡΑΚΛΗΣ

ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ ΜΥΡΙΑ

ΣΩΤΗΡΙΟΥ ΣΤΕΦΑΝΗ

51

ΒΑΡΝΑΒΑ ΓΙΩΡΓΟΣ

ΙΟΡΔΑΝΙΔΗΣ ΜΑΝΩΛΗΣ

ΙΟΡΔΑΝΙΔΟΥ ΕΛΕΝΑ

ΚΚΑΪΛΗ ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ

ΜΙΚΕΛΛΗΣ ΜΑΡΙΟΣ

ΜΩΥΣΙΔΗ ANNA ΜΑΡΙΑ

ΣΑΜΑΡΤΖΙΔΟΥ ΜΑΡΙΑ

ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ ΝΙΚΟΛ

ΧΑΤΖΙΔΗΣ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ

ΧΑΤΖΙΔΟΥ ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ

ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΙΔΟΥ ΜΕΛΙΝΑ

152

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΜΑΡΙΑ
 ΑΝΔΡΕΟΥ ΑΝΔΡΕΑΣ
 ΑΡΑΠΙΔΗΣ ΘΕΟΔΟΣΙΟΣ
 ΔΕΣΠΟΤΗ ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ
 ΔΕΣΠΟΤΗ ΚΑΤΕΡΙΝΑ
 ΙΩΑΝΝΟΥ ΣΤΕΛΙΑ
 ΚΑΡΑΓΚΕΖΙΔΟΥ ΧΡΙΣΤΙΝΑ

ΝΤΑΜΟΤΣΙΔΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ
 ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ ΑΧΙΛΛΕΑΣ
 ΠΑΝΑΓΗ ΒΑΣΙΛΗΣ
 ΣΤΕΠΑΝΙΔΟΥ ΑΡΕΤΑ
 ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ ΑΓΓΕΛΟΣ
 ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ ΑΝΔΡΕΑΣ

61

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΚΥΡΙΑΚΟΣ

ΑΡΕΣΤΗ ΜΑΡΙΤΙΝΗ

ΓΙΑΓΚΟΥ ΦΩΤΕΙΝΗ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΑΝΤΡΙΑ

ΘΩΜΑ ΣΟΦΗ ΔΙΑΝΑ

ΚΕΤΣΙΔΗΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ

ΛΕΜΟΥΣ ΠΑΓΙΑΤΣΟΥ ΑΝΑ ΠΑΟΥΛΑ

ΛΟΓΓΙΝΟΥ ΜΑΡΙΑ

ΛΟΪΖΙΔΟΥ ΛΥΔΙΑ

ΜΕΪΣΟΝ ΝΑΪΡΙ ΕΛΙΖΑΜΠΕΘ

ΜΠΑΓΚΝΤΑΣΑΡΙΔΟΥ ΧΡΙΣΤΙΝΑ

ΜΠΟΥΝΤΑΙ ΕΛΕΝΑ ΜΑΡΙΑ

ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ ΑΝΝΑ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑ

ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΣΟΦΙΑ

ΟΔΥΣΣΕΩΣ ΔΑΝΙΗΛ

ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

ΣΚΕΤΤΟΣ ΑΝΔΡΕΑΣ

ΣΦΑΛΤΟΥ ΜΑΓΙΑ-ΜΑΡΙΑ-ΟΦΗΛΙΑ

ΣΩΤΙΡΩΒΑ ΛΥΔΙΑ

ΤΣΙΑΝΟΣ ΗΣΑΪΑΣ

ΧΑΠΙΠ ΖΑΪΝΑΠ

Ύμνος εις την ελευθερίαν

Σε γνωρίζω από την κόψη
του σπαθιού την τρομέρη,
σε γνωρίζω από την όψη
που με βία μετράει τη γη.

Απ' τα κόκαλα βγαλμένη
των Ελλήνων τα ιερά,
και σαν πρώτα ανδρειωμένη,
χαίρε, ω χαίρε, ελευθεριά!

Διονύσιος Σολωμός